

~~K 241~~
1a

K	241
	1a

ამიერანი

ამირანი

მითლტვირთი პეტეა

ბანახლეგული და რუსტავრიკეგული

შალვა ნუსტუხიძის მიერ

2018-4079921860

საბჭოთა მწერალი
19 თბილისი 45

შესახებ

ქართული კულტურის ისტორიაში უძველეს დროიდან რენესანსის ეპოქამდე რამდენიმე მთავარი და მნიშვნელოვანი მომენტია, რომლებიც განვითარების მაგისტრალურ ხაზს რამდენიმედ მაინც ნათელჰყოფენ.

მათ შესახებ ყოველთვის საკმაოდ ცნობები არა გვაქვს, მაგრამ ცნობაში მოყვანილი ფაქტები და ძეგლებიც იძლევა ერთგვარ საშუალებას დადგენილ იქნას სახე ქართული კულტურის მთავარ ეტაპებისა. ბუნებრივია რომ ამ ძეგლების შესწავლის გზა შექცევითია მისი ისტორიული წარმოშობის პროცესთან შედარებით: მეცნიერებას თავდაპირველად საშუალება მიეცა უფრო ნახლობელი ძეგლების შესწავლისა, რაც მათთან ერთგვარ კავშირში მყოფ ადრინდელ ძეგლებს ასე თუ ისე მიუთითებდა და მათს შესწავლას მოითხოვდა და შესაძლებელსაც ჰყოფდა.

ამრიგად XII საუკუნის ქართულ რენესანსის ძეგლებმა დააყენეს საკითხი, მათი ძირების შესწავლასთან დაკავშირებული. იდეოლოგიაში — იოანე პეტრიწისა და საზოგადოდ ქართულ ნეოპლატონიზმის შესწავლამ მეცნიერება მიიყვანა ეფრემ მცირეს იმ საქმემდე, რომელიც არეოპაგისტულ წიგნების გაქართულებაში გამოიხატა. ლიტერატურულ-იდეოლოგიური თვალსაზრისით დაისვა საკითხი ექვთიმე მცირისა და მის მიერ ქართულიდან რომანის „სიბრძნე ბალავარისა“ ბერძნულად თარგმნის შესახებ.

აქედან, როგორც ძირი ქართულ ადრინდელ აზროვნებისა, რომელმაც შესაძლო გახადა ქართული ნეო-

პლატონიზმი, წარმოიშვა პრობლემა არეობაგისტულ
წიგნების ავტორისა.

უკანასკნელის შესაძლებლობა საქართველოში თავს-
დება IV ს. კოლხიდის (ფაზისის) აკადემიის შესაძლებ-
ლობის ფარგლებში. თემისტე—ამ აკადემიის არსებობის
ძეგლბს ავტორი, თვითონვე იხსენიებს არგონავტების
შესახებ პოეტურ ამბავს. უკანასკნელის რეალური მხა-
რე დღეს მეცნიერებისათვის ასე თუ ისე ნათლად უნ-
და ჩაითვალოს. იგი ეხება კულტურულ ურთიერთობის
ისეთ ამბავს, როგორცაა ოქროთღამწერლობის ოსტა-
ტობის შესწავლა კოლხიდაში¹.

თუ არგონავტების შესახებ თქმულებას პირველ ათა-
სეულის VIII საუკუნის აქეთ ვერ ვიგულებთ, მაშინ
ამით არა მარტო გადავდივართ ქართულ წარმართობის
ხანაში, არამედ მის იქით კიდევ რჩება მნიშვნელოვანი
საკვლეფო გარემოებანი.

აქ გზას გვიჩვენებენ მატერიალური კულტურის
ძეგლები. მათში სჩანს რკინის დამუშავების საფეხურე-
ბი, რომელთა შორის წრთობას რევოლუციური მნიშ-
ვნელობა ჰქონდა.

სტიქიონების გამოყენება ბუნების ძალებზე გამარჯ-
ვებისათვის მთელი კაცობრიობის, თუ ცალკე ხალხებისა,
ისტორიაში—ასეთია მითოლოგიის წყარო მარქსის აზ-
რით.

„ყოველივე მითოლოგია სძლევს იმორჩილებს და
ათორმირებს ბუნების ძალებს წარმოსახვაში და წარ-
მოსახვის საშუალებით“²

მათებს საფეხურები აქვს. მარქსის ნათქვამი უფრო
აღრინდელ საფეხურს ეხება, როცა ბუნების ამათუომ
სტიქიონის გამოყენება მხოლოდ ოცნებად, მიზნად,
მომავლის საქმედ ისახება. ამას მოჰყვება მეორე სა-
ფეხური, როდესაც საწარმოო განვითარება წინ დგამს

¹ ამის შესახებ ცნობები ბერძენ მწერალთან, ჰარაქს პერგამო-
ნელთან Monumenta historiarum grecorum, III, 639.

² М. и Э., Соч., т. XII, стр. 203. „Введение в критику
политической экономики“.

ნაბიჯს. „წარმოსახვაში ანუ მითოლოგიაში განკლილი
— წინაისტორიული ეპოქა“, — ამბობს კ. მარქსი. ჰე-
გელის „სამართლის ფილოსოფიის“ კრიტიკაში¹.

ქართველ ტომთა კულტურა II ათასეულშიაც არაა
წინაისტორიულ ვითარებაში, რომელშიაც თითქოს არ
უნდა ჩანდნენ ბუნების ძალთა საგრძნობი გამოყენება.
რკინის დამუშავება და რკინის იარაღის დამზადება
საგრძნობ ევოლუციას განიცდის, ხდებო „ქედვიდან“
„წითაობაზე“ გადასვლა, რაც რკინის დამუშავებაში
ცეცხლის გამოყენებას ნიშნავს. ეს კი, როგორც გამო-
იჩვენა, „ბარბაროსობიდან ცივილიზაციაში“ გადასვლას
ნიშნავს.

ასეთი საფუძვრი მითოლოგიაშიც ცვლილების გამომ-
წვევი უნდა ყოფილიყო. მითოლოგიურ წარმოდგენებს
აღვიძრ უნდა დაეთმო უფრო ფართო და დახვეწილ
შემოქმედებაათვის, რომელიც, მართალია, შიშების
სიბრძნეზე დარჩებოდა, მაგრამ მხატვრულ-ეპიურ შე-
მოქმედებას საფუძველს ჩაუყრიდა.

როცა ფრ. ენგელსი ლაპარაკობს ბერძნების გადასვ-
ლაზე ბარბაროსობიდან ცივილიზაციაში, აღნიშნავს,
რომ მათ ბარბაროსობის ხანაში შექმნილ მითოლოგიის
გვერდით და მის მომდევნოდ „გადმოიტანეს ბარბარო-
სობიდან ცივილიზაციაში“ ჰომეროსის ეპოსი—მითო-
ლოგიის შემოქმედებით ასახვა.²

ამრიგად მითოლოგიის ხელოვნებამდე ამაღლება
ბარბაროსობიდან ცივილიზაციისაკენ გადასვლას უკავ-
შირდება. ხელოვნების ასეთ ნიმუშად ენგელსი ჰომე-
როსის ეპოსს ასახელებს.

მითოლოგიურ სახეთა შორის, არის ერთი, რომელიც
კ. მარქსს ყველაზე კეთილშობილ წმინდანად და წამე-
ბულად მიაჩნდა—ეს იყო პრომეთეს სახე — მისი სახე
უკავშირდება ცეცხლისა და ლითონის დამუშავების
მომენტს.³

¹ М. и Э., Сочин., т. XIV, стр. 322.

² Энгельс—Пронсхожд, семьи, соб. соч., т. XVI, ч. 1,
стр. 13.

³ М. и Э., Соч., т. стр. 12.

მარქსსა და ენგელს არ ჰქონდათ საშუალება ქართულ მითოლოგიაზე ემსჯელნათ. მათი ნათქვამი მეცნიერების მიერ შემდგომ დროში ლათონის—კერძოდ რკინის დამუშავებიდან გამომრკვეულ ფაქტებზე რომ გადავიტანოთ, მათ მიერ საბერძნეთზე ნათქვამი ქართველ ტომთა კულტურას კიდევ უფრო მეტის სიცხადით მიუღებოდა.

რკინის „ჭედვიდან“—„წრთობაზე“ გადასვლა ქართველ ტომთათვის II ათასეულში (ჩვ. ეპ.) წარმოების ის რევოლუცია იყო, რომელიც „ბარბაროსობიდან ცივილიზაციისაკენ გადასვლას“ ნიშნავდა. ამ ფაქტს მითოლოგია ე. ი. მსოფლიოსა და მისი ძალების მითიურ-რელიგიურ არსებებით დასახელება უნდა გადაეყვანა შემოქმედებითი ასახვის ეპიურ საფეხურზე. ბუნებია წყობის განსახიერებას ღმერთების მითიური სახეები წარმოადგენდა; ცეცხლის გამოყენებას ლითონის დამუშავებისათვის—ღმერთების წინააღმდეგ აჯანყების სახე უნდა მიეღო. ამან შეჰქმნა ღმერთის მებრძოლის—ამირანის სახე ქართულ მითოლოგიურ ეპოსში.

კ. მარქსი ამბობს „ჭეველის სამართლის ფილოსოფიის კრიტიკაში“: „ბერძენთა ღმერთებს, ერთხელ ტრაგიკულად დაჭრილთ სასიკვდილოდ ესხილეს „მიჯაჭველ პრომეთეში“, მეორეხელ კიდევ მოუხდათ კომიკურად მომკვდარიყვნენ ლუკიანეს „ბაასში“. კ. მარქსს, რომ საშუალება ჰქონებოდა ქართულ „ამირანს“ გასცნობოდა, იგი ღაუბელოთ უფლის სასიკვდილოდ დაჭრას ამირანის მიერ ტრადიციულ მომენტად ჩათვლიდა და ესხილესა და ლუკიანეს ნაწარმოებთ მოგვიანდ აღვიღს ძიუხივედა.

ჩვენ ვერ მივეციოთ საშუალება მსოფლიო მეცნიერებას გაეცნო ასეთი ძეგლი ქართული და იმავე დროს საკაცობრიო კულტურისა, როგორცაა ქართული მითოლოგიური ეპოსის ძეგლი—პოემა „ამირანი“. აქამდე არ მოხერხდა ამ ძეგლის სათანადო შესწავლა, ხალხში დარჩენილ ჩანაწერების შედარებითი ანალიზი, სიუჟეტის დადგენა ამ ვარიანტების ნიადაგზე. არაა გაკეთებული დამსკმაყოფილებელი ცდა ძეგლის შედგენის

ეპოქისა და მისი შესაძლებელი ექსპანსიის გამორკვევისა. რაც ვაქეთებულა ამ მიმართულებით არ აღმოჩნდა საკმარისი საერთაშორისო მეცნიერების ყურადღების ამ ძეგლზე შესაჩერებლად. აკადემ. ნ. მარის, კ. კეკელიძის და სხვ. შრომები ერთგვარი დასაწყისია საჭირო და გადაუდებელი მუშაობისათვის, მაგრამ აღნიშნული მიზნისათვის ისინი საკმაოდ არ აღმოჩნდნენ, არაფერს ვამბობთ თვით ძეგლის პირვანდელ სახის აღდგენის ცდაზე.¹

ასეთი რესტავრაცია რამდენიმეჯერ უცდიათ ჩვენს ძეგლებს, მაგრამ მათ შორის, როგორც დავინახავთ, პირვანდელ ძეგლის რესტავრაციად, ვგონებ, ვერც ერთ-

¹ ქართული „ამირანის“ ზეგავლენით შედგენილია ოსური ვარიანტი „ამრან“. ვ. აბაევი სწერს ოსური „ამრანის“ რუსულ თარგმნის წინასიტყვაობაში: „Осетинские сказания об Амране непосредственно примыкают к народно-грузинским, в особенности сванским и пшавским версиям и разделяют все их особенности.“ ეს ხაზგასმა ხალხური ვარიანტისა, როგორც ვნახავთ, სწორედ პირვანდელ ძეგლს ენება, რომელიც ამ ვარიანტშია დაცული. ვ. აბაევი აღნიშნავს, რომ „ოსური შენატანი“ ამირანზე თქმულებაში არის მხოლოდ ზოგიერთი „ეპიზოდი და დეტალი“ (იხ. Осетинский эпос. Амран. Перевод, обработка и комментарий Дзаха Гатуева. Предисловие В. Абаева. Изд. Academia, Москва—Ленинград, 1932, стр. 19.

მიუხედავად ამისა ოსური ვარიანტი „ამირანისა“ ცნობილია მსოფლიო მეცნიერებისათვის. ასე, მაგალითად, გამოჩენილ მკვლევარს ბერძნული მითოლოგიისა L. Preiler-ს არავითარი წარმოდგენა არა აქვს ქართულ „ამირანზე“. მაშინ, როდესაც ოსური ვარიანტის შესახებ იგი სწერს:

„კავკასიას; რომელიც მდიდარია ვულკანურ მოვლენებით, ჩანს, შეუქმნია მოსახლეობაში თქმულებანი მიჯაჭვულ გმირის შესახებ და ისინი პრომეთესთან დაუკავშირებია, რომლის შესახებ ოსები დღემდე მოგვითხრობენ „Gricchi sche Mythologie“ წიგნი პირველი, გამ. მე-4, ბერლინი, 1894 წ. გვ. 101, შენ.

ასეთია შედეგი იმ ზომიერი გონიერებისა, რომელსაც ხშირად იჩენენ ქართული კულტურის მკვლევარნი; მის მეოხებით ფერხდება ქართული კულტურის ძეგლთა გამოვლენა.

თი ვერ ჩაითვლება. ეტყობა ყველაზე ახლო ძეგლთან უნდა ძღვეს ყველაზე ადრინდელი რესტავრაცია, რომელიც მოსე ხონელს უნდა ეკუთვნოდეს. მოსე ხონელის მანედვით გაკეთებულ რესტავრაციის პროზაული გადაკეთება და XVII ს. გალექსილი ვარიანტი შედარებითი ღირებულებისაა და პირვანდელ ძეგლისაგან ფრიად დამორჩეული უნდა იყოს: ქრისტიანული იმპერპოლაციებმა და გადაკეთებებმა, ჩანს, კიდევ უფრო დაგვაშორეს პირვანდელ მითოლოგიურ ძეგლისაგან.

რას წარმოადგენს დღევანდელი „ამირანი“? 450-მდე ლექსს. შესაძლოა ზოგ ნაშესტრევს ხალხურ სიმღერებში შემონახულს, და მოთხრობათა ვარიანტებს. ლექსის მდგომარეობა ნიმუშია მისი ფრაგმენტულ აღნაგობისა, ზოგ შემთხვევაში დაცულია მთლიანი „სტროფი“, რომლის პრინციპში სარიტმი სიტყვის უმეტეს შემთხვევის გართმვა, ზოგში გართმვა მცირე მოცულობისაა. ყველაზე დამახასიათებელია, რომ დარჩენილია ზოგი სტროფი ორი პუკარით, რომლის რითმა მეორე პუკარის ბოლოა.

სიუჟეტის აღსადგენად სახელმძღვანელოდ უნდა იქნას მიღებული დაცული ლექსის მასალა.

აქედან ამოსვლით უნდა შეკრულ იქნას სიუჟეტი მოთხრობითი ვარიანტების ნიადაგზე.

ლექსს შეუძლია შეიტანოს ცოტადენი ცვლილება მოთხრობის ვარიანტებში.

პირიქითაც, თხრობითი ვარიანტს შეუძლია ზოგ შემთხვევაში შესცვალოს ლექსის მონტაჟი.

ქართული კულტურის კვლევის საკითხები არ დგას განცალკევებულად სხვა ქვეყნების ასეთივე საკითხებისაგან: ისტორიულ განვითარების საერთო კანონზომიერებას სავალდებულოა ჩვენი ქვეყნისათვისაც და არავითარი განსაკუთრებული და სპეციფიური გზების ძებნა საჭირო არაა. მითოლოგიური ხანა, ანტიკა ვიწრო გაგებით, ფეოდალიზმი და რენესანსი — ასეთივე ეტაპები, განვლილი ისტორიის მიერ და ამ გზას არც აღმოსავლეთი საერთოდ და არც საქართველო, კერ-

ძოდ, გვერდს ვერ აუქცევდა და არც აუქცევია. თუ რენესანსის პრობლემამ ანტიკურობის პრობლემა დააყენა, რაც ისტორიულმა კვლევა-ძიებამ გაამართლა საქართველოს მიმართაც, ასევე ისმის მითოლოგიური ხანის პრობლემაც. კულტურა კომპლექსია არა მარტო შინაარსეულად ე. ი. სტატიკაში, არამედ დროულ განწყობადობაშიაც ე. ი. გენეტიკაში. ასეთია დიალექტიკურად გავეებული ისტორიულის და სისტემატურის ნაერთი.

თუ საქართველოს თავისი რენესანსი და ანტიკა ჰქონდა, მას თავისი მითოლოგიური ხანაც უნდა ჰქონებოდა. რაზეა უნდა მას იგივე ნიშნები ახასიათებდეს, რომლებიც მარქსმა და ენგელსმა აღნიშნეს, როგორც მითოლოგიური ხანის ნიშნები საერთოდ. ასეთივე იქნებოდა მათგანვე აღნიშნული ასახვა მითოლოგიური ხანისა ეპიურ პოეზიაში. ასეთი ძველი თავდაპირველად ცხადია, ზეპირი იქნებოდა, რაც პირობების მიხედვით, შემდგომ ხანაში ან ჩაიწერებოდა იმავე სახით, როგორც იგი შეიქმნა, ანდა გადაამუშავდებოდა თანამედროვე სოციალ-იდეოლოგიური გარემოს მიხედვით.

ძველი რომელიც აღნიშნული თვალსაზრისით უნდა იქნას შესწავლილი, როგორც ქართული მითოლოგიის პოეტური უფენა, უნდა იყოს, ყველა მონაცემის მიხედვით, „თქმულება ამირანის შესახებ“. სახე, რომლითაც იგი ჩვენამდე მოღწეულია, ცხადია, არაა და არც შეიძლება იყოს პირვანდელი. უეჭველია ძველს მთელი რიგი ცვლილებანი განუცდია. მეცნიერების მიერ ნაცადი საშუალებები ამ შემთხვევაშიაც უნდა იქნას გამოყენებული ძველის პირვანდელი სახისა და მისი მომდევნო ვარიაციების მიახლოებით დასაბუღენად. შედარებით მეთოდს უნათმეცნიერებასა და კულტურის ისტორიის მონაცემების მიხედვით ბევრის გარკვევა შეუძლია, მაგრამ მთავარა მარნც თვით ძველის არქიტექტონიკა და მასში დაცული ადგილების გამოვლენა და შესწავლა.

„ამირანის“ არქიტექტონიკა

„ამირანის“ ტექსტი მეცნიერული თვალსაზრისით ოდნავადაც არაა შესწავლილი. ის, რაც დღეს ხელშეგვაქვს, შეიცავს 450-მდე ლექსს და პროზაულ ჩანაწერებს. თვითეულ ამ ნაწილს თავისი ნაკლი აქვს, რომელიც დადგენილ უნდა იქნას მეცნიერულად, რადგან ჩვენი მიზანია ძეგლის არა მარტო შესწავლა, არამედ მისი დაცულ ნაკვეთების რესტავრაცია, ხოლო დამსხვრეულ და ამოვარდნილ ნაკვეთების განახლება, ამიტომ ინტერპოლიაციების თუ სხვადასხვა ცვლილებათა დადგენა უნდა ემსახურებოდეს მათგან განწმენდის საქმეს.

დაცულ ნაწილთა შორის ყველა ერთი და იმავე ღირებულების არაა. ქრონოლოგიურ განსხვავებების გარდა, რომელზედაც ცალკე იქნება ლაპარაკი, თვით აღნაგობა არაა ერთსახოვანი. ძეგლს დიდი ცვალებადობა განუცდია, ფენა ფენაზე დევს, უძველესი პლასტი მეტნაკლებად ჩანს დანართს შორის და ხშირად ძნელი ამოსაცნობია. საზოგადოებრივ ფორმაციების ცვლა გონებრივად, იდეოლოგიურად და მხატვრულად გადაინასკვულია ერთი მეორესთან „ამირანის თქმულებათა“ იმ სახეობაში, რომელიც ჩვენამდე მოღწეულა.

ქართული კულტურის ადრინდელი პერიოდი მსოფლიო კულტურის ჩასახვა-განვითარების გზებს უკავშირდება. ყოველ შემთხვევაში მეცნიერების დღევანდელ ვითარებაში ეს ეხება წინააზიისა და დასავლეთ ევროპის კულტურათა ისტორიას. მითიური ხანა, ანუ „ბარბაროსობიდან ცივილიზაციაში გადასვლისა“, ისევე სავალდებულო იყო საქართველოს უძველეს კულტურისათვის, როგორც ეს გაირკვა მეცნიერებისათვის სხვა შემთხვევების მიმართ, კერძოდ დასავლეთის ცივილიზაციისათვის. შედარებითმა მეთოდმა აქ ბევრი უნდა გვახწავლოს.

ქართული მითოლოგიის ფრაგმენტალური შესწავლა კარგა ხნის საქმეა. გაკეთებული ცოტა არაა, მაგრამ სპეკლევიც ბევრია. პალეონტოლოგიურ მასალათა შო-

რის პოეზიას უკანასკნელი ადგილი არ უჭირავს. ისეთი ძეგლი, როგორცაა „ამირანის თქმულება“, არა ნაკლებ მნიშვნელოვანია, თუ მეტი არა, ვიდრე რომელიმე საკულტო გამოსახულება ქვაზე ან ლითონზე, ანუ ადრინდელი წარწერა. თქმულებათა უპირატესობა იმაშია, რომ ისინი უფრო ისტორიული არიან, ვიდრე დასახელებული სახის ძეგლები. თაობიდან თაობამდე, ანუ ფორმაციიდან ფორმაციამდე ცვლის დროს, თქმულებანი წარსულსაც ინარჩუნებენ და განვითარების მომენტებსაც აღბეჭდავენ, „ამირანშიაც“ ასეა: პირველდელ პლასტებს მერმინდებები მოჰყვება. უკანასკნელში ხალხური და მწიგნობრული ერთი მეორეშია გადაწეული და ამრიგად ხალხური და მწიგნობრული შემოქმედებათა ბრძოლის საინტერესო მომენტებია შემოწეული.¹

მეცნიერული ძიებისა და მხატვრული რესტავრაციის მიზნები და საშუალებები ერთხვევა ერთი მეორეს „ამირანის“ საკითხშიაც. აქ უძველესი საკომპოზიციო და ოსტატობის ხერხებია დარჩენილი. შინაარსეულ-იდეოლოგიურად ისინი უკუფენენ იმ სოფელწარმოდგენას, რომელიც ქართველ ხალხს ჰქონებია იმ დროისათვის. ყველაზე მთავარი საქმე ამ პლასტების გამოჩახვან და გამოკვეთაა მეცნიერულად. შემოქმედებითი აღდგენისათვის კი ამის იქეთ წასვლაა საჭირო. ძველი პლასტი, აღმოჩენის შემდეგ, უნდა ჩაისხას იმ ადგილს, რომელიც მას ისტორიულ-კულტურულად ეჭირა. ამისათვის საჭიროა შემდგომი დანართების გადამუშავება.

ხალხური შემოქმედების დაცვის უძველესი იარაღი — ლექსია, თავდაპირველად მეტრულ-რიტმული, შემდეგ მეტრულ-რიტმულიც. პროზა, მოთხრობითი სახვა, უფრო მაღალი საფეხურია; ამიტომაცაა, რომ აზროვნების და შემოქმედების საწყისები პოეზიაშია მოცემული. „ამირანიც“ იმთავითვე ლექსია, ანუ ლექსად თქმული ეპიზოდები, ერთი მეორესთან შეერთებული

¹ ამის შესახებ ზედმიწევნით ჩვენს მონოგრაფიაში „რუსთაველი და აღმოსავლეთის რენესანსი“.

იმ ხანებში, რომლებიც აერთებდა ქართულ მითოლოგიურ სამყაროს პერსონაჟებს. სიუჟეტი უფრო რთულია ეპიზოდებზე, რადგან ცალკე სფერო მითოლოგიასა უფრო ვიწროა, ვიდრე მთელი სისტემა მითოლოგიური სოფლმშარმოდგენისა.

გარდა ამ ზრდადი დებულებისა, რომელიც მეცნაერებაში მიღებულია, კერძოდ „ამირანის“ ძეგლიც გვარწმუნებს იმაშივე. დღემდე მოღწეული პროზაული ჩანაწერები უეჭველად შედგება ლექსის დამსხვრევისა და ამ ნიადაგზე დავიწყებისა. უდავოა, რომ მსოფლიო ფოლკლორმა მრავლად იცის ხალხური პოემები, რომლებსაც თვით და თვით ლექსის გვერდით პროზითაცაა გაშა თული. ამ საკომპოზიციო ხერხით აგებული ძეგლები მოგვიანო ხანას ეკუთვნიან, როდესაც პროზა უკვე განვითარებულია, როგორც თხრობის ფორმა.

„ამირანის“ ფორმა რომ იმ თავითვე ლექსი ყოფილა, ხოლო მოთხრობითი ფორმები — დავიწყების შედეგად — საამისო საბუთი მრავალია:

1) ლექსი „ამირანისა“ ჩვენამდე მოღწეულია დამსხვრეული სახით. ფრაგმენტი ხშირად ორი პწყარით ამოიწურება, რაც მაირის მთლიან კომპლექსს არ შეიცავს. მაშასადამე, ნათელია, რომ ამ დამსხვრევების მიხედვით თქმულებას ლექსი აკლია და არა სხვა რამე.

2) ლექსის ფრაგმენტალური ნაშთების არსებობა მოწმობს, რომ ისინი აღდგენილი არ არიან; მაშასადამე მათი აღვილი დაუჭერია ტრადიციით შენახულ პროზაულ თქმულებებს.

3) თქმულებათა გაერთიანებას, რომელსაც შემდგომი ხანის მიხედვით ჩვენც „თქმულებას ამირანზე“ ანუ მარტივად „ამირანს“ ვუწოდებთ, ასე თუ ისე მაინც ერთგვარი სიუჟეტი აქვს. შემონახული ტრადიციული თხრობა — რაიმე დამთავრებულ ნაკვეთების ანუ ეპიზოდების დანართი კი არაა, არამედ ფრაგმენტების და

1 ჩვენს საბჭოთა ფოლკლორისტიკაში ასეთია უახლოესი ამოცემა — უზბეკურ პოემისა „ალპამიშ“, — „Альпамыш“, Ташкент, 1944, предисл. В. Жифмульского.

ნამსხვრევებისა. მაშასადამე, პროზაული თხრობა და
კარგული ლექსის შევსებაა.

4) ამასვე ადასტურებს, რომ ლექსს თითქმის არა
აქვს ვარიანტები, იგი ერთია, ხოლო პროზაული თხრო-
ბა სხვადასხვა სახისაა. ლექსს აქა-იქ დიალექტურ-
რი, ან ინტერპოლატური ელემენტები ახასიათებს,
პროზა—სცდება ჩვეულებრივი ვარიანტის ფარგლებს
და არსებითს—სიუჟეტურ და კომპოზიციურ განსხვა-
ვების საზღვარს აღწევს.

5) პროზა მთლიანობის იდეას ემსახურება. მას მოთ-
ხრობის მთლიანობა გვალება; ეს გარემოებაც გვიანი
ამბავია და ყოველ შემთხვევაში „ამირანის“ ასაკს არ
ემთხვევა.

6) პროზაული ამბები „ამირანის“ შესახებ გვიან გა-
ჩნდა და ისინი პოემა „ამირანთან“, დასაშვებია, ერთ-
გვარ კავშირში იყვნენ, მაგრამ თავისი ნაირობით აქ-
ვის ქვეშ აყენებენ. თვით პოემა „ამირანში“ პროზაულ
ჩანაწერებს.

✓ ამრიგად, მრავალი გარემოება გვაფიქრებინებს, რომ
„ამირანის“ თავდაპირველი ფორმა ლექსია.

„ამირანის“ წარმოშობის პრობლემა

ძნელია დღეს ზუსტად დადგენა იმ ისტორიულ გა-
რემოსი, რომელშიაც „ამირანი“, როგორც მითოლო-
გიური ძეგლი, უნდა შექმნილიყო. ის საწარმოო გა-
ტარიალება, რომელზეც მეცნიერება შიგვითითებს,
დასაშვებია, ხანგრძლივი მომზადების შედეგი იქნებო-
და. მას თავის განვითარებაში ისეთ საფეხურამდე უნ-
და მიეღწია, რომ იდეოლოგიური ტეხილიც გამოეწვია
და შემოქმედებაში რიდი ეპიური ნაწარმოები შეექმნა.

ნაქართველოს უძველესი კულტურის კერის ძებნას
ჩვენი ქვეყნის გარეთ მაინც და მაინც არ გავყავართ—
ეს გზა ალგეთის მიდამოებსა და თრიალეთისაკენ მი-
დის. მას დასავლეთთან კავშირი იმდენად კი არ აქვს,
რომ იქ კულტურის შევსებას ეძებდეს, არამედ დასავ-
ლეთს აქვს მასთან კავშირი. ეს ამბავი დიპლომატიკაში

და მითოლოგიაში ერთნაირადაა გამოხატული. ნატუ-
შელ III-ს ხელშეკრულება მისრის ფარაონთან რამ-
ზეს II-სთან ისეთრვე მაჩვენებელია აღნიშნული გა-
რემოებისა, როგორც არგოს ნავისა და იაზონის შესა-
ხებ დარჩენილი შიტი.

რკინის ჭედვიდან რკინის „წრთობაზე“ გადასვლა
დიდა საწარმოო გადატრიალება იყო. მან დიდი კვა-
ლი დასტოვა ხალხთა ცხოვრებაში წინა აზიასა და აღ-
მოსავლეთ ევროპაში. ცეცხლში ნაწრთობ იარაღის
ხმარება აღნიშნულია პირველად სწორედ თარიალოეთისა
და ალგეთის ძიდაძოვებში. ბოლახკეის ცნობილი არქი-
ვის ძეგლები ამ აშბავს II ათასეულის ბოლოს მია-
კუთვნებენ. ამის მიხედვით ვინკლერი ამავე ადგილებს
მიუთითებს: მისრში (ეგვიპტეში) ნაწრთობი იარაღი შა-
ვი ზღვის აღმოსავლეთით მდებარე ადგილებიდან მაჰ-
ქონდათ.

წინააზიაში—ევროდ ტროაში, ნაწრთობი რკინა გაჩ-
ნდა მხოლოდ XI საუკუნეში ჩვენ ერამდე. ეს დრო
მიკენის კულტურის შემდგომ ხანას ეკუთვნის. საფიქ-
რებელია, რომ საბერძნეთშიაც ამ დროიდან ნაწრთო-
ბი რკინის იარაღის ხმარება უკვე ცნობილი უნდა იყოს.
პაროსის ქვაზე III საუკუნეში აღნიშნული ცნობა
გვიანია, მაგრამ ისიც II ათასეულის მეორე ნახევარს
მიუთითებს. პაროსის ქვაზე აღნიშნული ცნობა შეიძ-
ლება მართალი იყოს და ბერძნებს სცოდნებოდათ ნა-
წრთობი რკინა უკვე XIV საუკუნიდან, როგორც
ვარკვევას საჭიროებს მაშინ მხოლოდ ის გარემოება,
რომ ეპოსში ეს საწარმოო გადატრიალება გვიან გა-
მოხატულებას ჰპოვებს ე. ი. მხოლოდ IX + VIII საუ-
კუნეთა მიჯნაზე. ეს ფაქტი ყურადღების ღირსია. ამის
მიხედვით გამოდის, რომ ბერძნებს XIV ს. შეიძლება
კიდევ ჰქონებოდათ ცნობა რკინის „წრთობის“ შე-
სახებ, მაგრამ თვით საბერძნეთში იგი შევიდა, როგორც
საწარმოო ფაქტორი, სწორედ I ათასეულის დაახლოე-
ბით იმ ხანაში, როცა მისი იდეოლოგიური უკუფენაც
სჩანს.

ამის და მიხედვით, თქმულებანიც, უშუალოდ და-

კავშირებული წრთობილ იარაღის ხმარებასთან. საბერძნეთში შედარებით უფრო გვიან უნდა შესულიყო. ცხადია, რომ ამ დროისთვის საბერძნეთს უკვე შემუშავებული მითოლოგია ჰქონდა და აღნიშნული თქმულებანი დამოუკიდებელი სახით ვერ შევიდოდა ელლინურ მითოლოგიურ თქმულებებში. მისი გზა უნდა ყოფილიყო ერთგვარი: გადამუშავება უკვე არსებულ მითოლოგიათა სისტემისა და მისი ზოგი პერსონაჟისა. ამ თავალსაზრისით ფრიად მნიშვნელოვანია მეცნიერებისათვის ბერძნული მითოლოგიის ერთ-ერთი პერსონაჟის—პრომეთეს შესახებ შემუშავებულ წარმოდგენათა ევოლუცია.

ქართული „ამირანი“ პირდაპირ დაკავშირებულია „წრთობილი“ იარაღის შემოღებასთან, ამდენად იგი უშუალო უკუფენაა ქართულ ებოსში ამ დიდი საწარმოო გადატრიალებისა, რომელმაც ქართული წარმატებული მსოფლიო შესძრა და მის ნიადაგზე გაიშალა. „ამირანში“ არა მარტო მრავალი ფენაა, დროთა ვითარებაში შექმნილი და დანალექი, არამედ იგი თავდაპირველად ცალკე ეპიზოდური თქმულებების სახით იქნებოდა. მაგრამ, ამ ნიადაგზე აღმოცენებულს, შედარებითი დამოუკიდებლობასთან ერთად ნაწყვეტებს ურთიერთშორის კავშირი უნდა ჰქონოდა; ამის თავდებია—კავშირი ქართულში მითოლოგიურ სისტემის ნაწილთა შორის.

მთლიანი სიუჟეტი იმ თავითვე არც იქნებოდა, რადგან ასეთი ცნება გვიან შემუშავდა მითოლოგიის დასისტემების კვალად, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ არავითარი მთლიანობა არ იქნებოდა. მთლიანობის ცნებას, როგორც საწყისს, სავსებით აკმაყოფილებდნ ქართული მითოლოგიის გამთლიანების ნიადაგზე წარმოშობილი ეპიზოდური თქმულებანი. ამდენად საკითხი „ამირანის“ პირვანდელი მთლიანობის შესახებ არ შეიძლება დაისვას და გადიჭრას მთლიანი სიუჟეტის

² ამის შესახებ ვრცლად ჩვენს მონოგრაფიაში: „რუსთაველი და აღმოსავლეთის რენესანსი“.

შესახებ შეიძლება ხანაში შემუშავებული ცნების მიზნით. ასეთი თვალსაზრისი ელემენტალური მეცნიერული შეცდომა იქნებოდა.

საქართველოშიაც მითოლოგიურ სიუჟეტის მოგონა შემუშავებასთან ერთად მოხდა ცდა „ამირანის“ სათანადოდ გადაშუშავებისა. ეს მუშაობა, როგორც სჩანს, მოსე ხონელს შეუსრულებია, თავის პოემაში, რომელიც მოხსენიებული აქვს რუსთველს „ვეფხისტყაოსნის“ ეპოლოგში. ეს გაერთიანება სიუჟეტისა უნდა მომხდარიყო პროზაულ რომანის ამირან-დარეჯანიანის გაჩენამდე. ამას მოწმობს ის ფაქტი, რომ დასახელებულ რომანში პოემა „ამირანი“ გამოყენებულია როგორც უკვე მთლიანი ამბავი, რომლის ნიადაგზე ახალი ციკლები იქმნება. უამისოდ იმ ტიპის ნაწარმოებში, როგორცაა „ამირან-დარეჯანიანი“ ისევე შეუძლებელი იქნებოდა, როგორც „არტურის ციკლი“ დასავლურ საშუალო საუკუნეთა თვით არტურის შესახებ პირვანდელ თქმულებათა გაერთიანების გარეშე. ამდენად შემოქმედებითი-ლიტერატურული განვიარების თვალსაზრისით შემდეგი თანმიმდევრობა უნდა გავსოლოთ: 1) პირვანდელი ეპიზოდური თქმულებანი, 2) მათი გაერთიანება ერთ სიუჟეტურ მთლიანობად და 3) უკანასკნელის ნიადაგზე შექმნილი ციკლი. ციკლი, რკალს ნიშნავს; რომელიც ლიტერატურულადაც შეიძლება ხან უფრო ფართო ბუის, ხან ვიწრო.

კომპოზიციონურად ადვილად წარმოსადგენია, რომ ერთი და იგივე გაერთიანება თქმულებათა, შემდეგში მთელ დამოუკიდებელ თხზულებათა დასაყრდენი გახდეს. ასე, მაგალითად, გამოყენებულია იგივე მეფე არტურის შესახებ თქმულებათა გაერთიანება სხვადასხვა დამოუკიდებელ თხზულებათათვის დასავლეთის ლიტერატურაში. ამის საუკეთესო ნიმუშია ედმუნდ სპენსერის პოემა „ფეერითლი დედოფალი“. კიდევ უფრო ადვილად მოსაზერებელი იქნებოდა „ამირანის ციკლის“ ისეთი გაფართოება, რომ მასში სხვა დამოუკიდებელი თხზულებაც მოჰყოლოდა, იმ პირობით, რომ მასშიაც ასეთი თუ ისეთი სახით „ამირანის“ საქმენი

იქნებოდა გამოყენებული. ასეთი შესაძლებლობის პირობებში დასაშვებია, რომ არაა მოკლებული მნიშვნელობას აზრი. რომ „ამირანის“ ციკლში თუნდაც იმ გვარად, როგორც იგი დაცულია „ამირან-დარეჯანიანის“ სახით, ნაწილობრივ ან მთლიანად, შეცული იყოს რომელიმე იმდროინდელი თხზულება.¹

ჩვენ არ შეგვიძლია აქ ამ საკითხებს უფრო ვრცლად შევეხოთ. ჩვენი მიზანია ყველა შემორჩენილი ნაბეჭდი ნაბეჭდი აღდგენილ იქნას „ამირანის“ ის უძველესი ეპიზოდები, რომლებიც დარჩენილა „ამირანის თქმულებებიდან“. ამისათვის საჭირო შეიქმნა თვით იმ ნაკვეთების ამოცნობა და ერთგვარი წესრიგში მოყვანა, მაგრამ ამ ფრაგმენტების მნიშვნელობის ნათელყოფისათვის საჭირო იყო იმ შემოქმედებითი გარემოცვის აღდგენაც, რომელშიაც ისინი იმთავითვე, ან მახლობელ მომდევნო დროში იყვნენ მოქცეულნი. უკანასკნელი ჩვენ დრომდე მოღწეულია ორი სახით: დამსხვრეულ სტროფების მცირეოდენ ნაწილებს სახით, და ბროზაულ ამბების სახით.

„ამირანის“ პლასტები

„ამირანი“-ს ლექსის სტროფიული ფრაგმენტები და პროზაული ჩანაწერები ერთგვარად ავსებენ ერთი მეორეს. ლექსური ნაშთი მნიშვნელოვანი ხდება, უკეთეს გამოჩვენებულია „ამირანის“ ფორმალური პოეტიკა. აქ გამოჩვენებული ნიშნები, ცხადია, თან ახლავს ფრაგმენტსა და ამის ნიარაგზე ადვილი წარმოსადგენია თუ როგორი იქნებოდა მთლიანი სტროფის ფორმალური პოეტური აღნაგობა.

როგორც ითქვა პოემა „ამირანის“ მთლიანად დაცული სტროფები კატენური წყობისაა ე. ი. მას არ აქვს

¹ ნათქვამის მიხედვით საუფულებლო არ უნდა იყოს მკვლევარ კარ იქაში იღის მიერ გამოთქმული აზრი, რომ „ამირან-დარეჯანიანში“ სარგის თმოგვილის თხზულების „დილა რიანი“ რაღაც კვალთა საგულისხმებელია.

გარიტმვის გარკვეული ოდენობა — თრეული, სამეული, მოხეული და სხვ., არამედ სიტყვა ირიტმება იმდენჯერ, რამდენჯერაც ამის ნებას იძლევა ქართული ენა და რამდენჯერაც ამას ითხოვს ფაბულარული პასაჟი. უკანასკნელი ხშირად დაცულია, როგორც ითქვა. პროზაულ მოთხრობაში. ცხადია, შეუძლებელია იმის მტკიცება, რომ ამ გზით აღდგენილ იქნან დამსხვრეული სტროფები.

ეს არც შესაძლებელია და არც საჭირო. ჩვენი მიზანია მოთავსებულ იქნან გადარჩენილი სტროფები თავის ადგილზე. ამისათვის კი საკმარისია ის, რასაც იძლევა დამსხვრეული სტროფების ნაშთები და პროზაული თხრობის ჩანაწერები.

შემცდარი არ უნდა იყოს აზრი, რომ ჩვენ ამ შემთხვევაში თითქმის ისეთსავე ამოცანის წინ ვდგევართ, როგორც არქიტექტურული ძეგლთა რესტავრატორი, მაგრამ შედარებით უფრო ხელსაყრელ პირობებში. არქიტექტორმა უნდა აღადგინოს ჩამოვარდნილ კაპიტელი ან რომელიმე ორნამენტი და მათი თავის ადგილზე მოთავსებისათვის იმიტაციის პრინციპით ამოწვას ახალი მასალით ცარიელი ადგილები. პოეტური ძეგლის რელიქტების რესტავრაცია პრინციპულად იგივეა. მაგრამ გარემო, თუმცა ფრანგმენტარულს, მაგრამ მაინც რელიქტის ნაშთს შეიცავს დასაშვებია, რომ პოეტური ძეგლის აღმდგენელმაც მიმართოს არქიტექტორის ხერხს და სრულიად ახალი მასალა იხმაროს. მაგრამ ეს უნდა ხდებოდეს მაშინ, როცა ერთი ნაკვეთის მეორეზე გადაბმია საჭირო, რაც ნაკარნახევი უნდა იყოს რელიქტების შინაგანი კანონზომიერებით.

ასე მოვიქცით ჩვენც წარმოდგენილის სახით პოემა „ამირანი“ შეიცავს სამ ელემენტს: 1) რესტავრირებულ ნაკვეთებს, რომლებიც მხოლოდ კრიტიკულ გადათვალთვლებას საჭიროებდნენ სხვადასხვა დანალექისა და შერყვნისაგან გაწმენდის მიზნით, 2) ფრაგმენტების შევსებას მათი პოეტიკისა და დაცული პროზაულ პასაჟების ნიადაგზე და 3) ჩვენს მიერ ჩართულ

ღანართებს, რომელთაც მომსახურებითი მნიშვნელობა აქვს მთლიანობის შესაკრავად.

„ამირანის“ პოეტიკა

თავისთავად ცხადია, რომ მთავარი ისტორიულ-ლიტერატურული და ფულტურული მნიშვნელობა აქვს დაცულ რესტავირებულ ნაკვეთებს და ყველაზე ჩველები—ჩვენს ღანართებს. მაგრამ ჩვენი საკვლევი მიზანი—ქართული კულტურის მითოლოგიურ განსახიერებაში წარმოდგენა—მიღწეული იქნება, თუ ჩვენ დაცულ ნაკვეთებს დადგენა, აღდგენა და თავის ადგილზე დაახლოებითი მოთავსება მაინც მოვახერხეთ. ამის გამო რესტავრატორული მუშაობა უკავშირდება საგანმანათლებლო მუშაობას.

ჩვენს მიერ წარმოდგენილ პოემა „ამირანის“ ძველში მთავარია, როგორც ითქვა, რესტავრირებული ნაკვეთები. მათ ერთგვარი ცვლილება განუცდიათ. მაგრამ არსებითად ისინი მაინც დაცული არიან. ისინი ძირითადად ორ ჯგუფად გაიყოფებიან: ადრინდელი ფენა და ლიტერატურულად გადაამუშავებული ფენა. ჩვენთვის ყველაზე მაინტერესო სწორედ ესენია, ჩვენ არც შეგვეძლო გვეფიქრა, და არც გვიფიქრია ჩვენს მიერ მოწოდებული ტექსტი პოემა „ამირანისა“ მთლიანად რესტავრირებულ პოემად გაგვესაღებია. ეს უპირველესად ყოვლისა. მეცნიერულ მიზნის შერყვნა იქნებოდა. დაცულ ტექსტის პირვანდელობის მაჩვენებელია მისი წარმართული ხასიათი. მისი ფორმა და ლექსიკა ხალხურია და ამდენად ლიტერატურამდელი. იგი ქართულ წარმართულ კალენდარს უკავშირდება, საიდანაც ორი ერთიმეორის გვერდით მოთავსებული თვე—მირაკა და იგრიკა—საკმარისი მაჩვენებელია, რომ „ამირანს“ საფუძვლად სიუჟეტურადაც და იდეოლოგიურადაც ქართული წარმართობა უდევს და ამდენად იგი საკუთარი და ადგილობრივია და არა-ნასესხები და შემოტანილი. „მირა“ — ბუნების გაცოცხლების პერსონიფიკაციაა ქართულ წარმართულ

სამყაროში, რომელსაც თავსართი „ა“ და სუ-
ფიქსი „ნ“ („მოძრავი ელემენტი“), როგორც უფ-
რო ძირითადი, შეუნარჩუნებია. შეიძლება ამ წარ-
მართულ წარმოდგენას კავშირი ჰქონდა წინააზრის
წარმოდგენასთან სინათლის ომერტზე—მიჭრასთან ან
მის განსახიერებასთან რომელიღაც ადრინდელ საფე-
ხურზე. სინათლის კონცეპცია საერთო იყო მთელი წი-
ნააზრისათვის და განსხვავება მის დუალისტურ, მონის-
ტურ თუ სხვა ზადიმე სახით წარმოდგენაში იყო. ქარ-
თულ პანთეონში „ღარის“ ანუ „ტაროსის“ მთავარ
ომერტის სახით არსებობა აგრეთვე გვაფიქრებინებს,
რომ ქართველ წინაპართა კოსმოგონიის ნათესაობა
წინააზრის ხალხებთან გამორიცხული არაა. ამავე შე-
საძლებლობას აძლიერებს ის გარემოება, რომ „მარა-
დიული სხივის“ სახე, ვიდრე იგი აღმოსავლეთიდან
დასავლეთისაკენ დაიძვროდეს, ინდურ და ქართულ
კოსმოგონიას ახასიათებს და ორივე შემთხვევაში თით-
ქმის ერთ და ამავე სახით წარმოდგინება: „ულამო
ლამე“, „ულამო მზე“ და „უ ამრიგად. შესაძლოა ეს მოწ-
მობდეს იმ შეხედულების სიმართლას, რომლის მიხედ-
ვით ინდონი თავდაპირველად უფრო დასავლეთით
ცხოვრობდნენ (მცირე აზრის მახლობლად), სადაღ მათი
წინაპრნი ქართველთა წინაპრებთან მეზობლობდნენ.
დაშორების შემდეგ შუაში ჩადგნენ ერები სინათლისა
და ბნელის დუალისტური კონცეპციით.

ასეთივე მნიშვნელობა აქვს წარმოდგენას წყლის
ომერტის „იგრის“ შესახებ. მისთვის განკუთვნილი
თვე—იგრიკაი შირაკისთვის მომდევნოა. ამდენად
ქართული წარმართული კალენდარი იმავე სოფლგავე-
ბას ემყარება, რასაც ქართული მითოლოგია. „ამირან-
ში“ დეტალბიც კი განსაზღვრულია ქართული მითო-
ლოგიით, კერძოდ ამირანის და იგრის ურთიერთობა
მათი ერთიმეორის გვერდით ყოფნით არის განსაზღვ-
რული. იგრი საწყისია ცხოვრების, მისგან ხარობს ყო-
ველი, რადგან წყალი ბიცოცხლის საწყისია, მაგრამ ეს
ომერტი მრისხანეა. მისი თვე—წყალდიდობის და ქა-
რბნელების თვეა. მისი გულის მოგებაა საჭირო. მაგ-

რამ ამირანს ეს არ სჭირდება. ის იგრის მეზობელია ქართულ კალენდარის განრიგებაში.¹

„ამირანში“ მოხსენიებულია ალგეთი, რითაც ნაჩვენებია სწორედ ის ადგილი, რომელიც უდგება ისტორიულ ჩვენებებს, კერძოდ მადნეულობათა რაიონს შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთით. ღვით შავი ზღვა — ძველი სპერის ანუ სპირის ზღვაა, რომლის სახელთან დაკავშირებული იყო მადნეულის სახელწოდება — სპირ-ლენჯი — სპილენძი. ამ სახით შევიდა ეს სიტყვა სხვა ერების სიტყვახმარებაში.² აქ არის გაშლილი მნიშვნელოვანი ნაწილი პოემა „ამირანის“ მოქმედებისა. იგრის იოლღ რამ დიდია პოემაში იქიდანაც ჩანს, რომ მთელ ამ რაიონს და მის მთავარ მდინარეს მისი სახელი დარქმევია იგრი-სი (სამეგრელო) და ი(ნ)გირი (ინგური). ამით საკმაოდ გამოჩვენებულია პოემა „ამირანის“ სამოქმედო არე და მისი კავშირი ქართულ წარმართობასა და მითოლოგიასთან.³

„ამირანის“ ცალკე ადგილები, ამრიგად, სხვადასხვა ასაკისაა, შემდგომ დანართებს თუ შეეცვლა, თავისი ისტორია და მნიშვნელობა აქვს და მომავალ მეცნიერულ ძიება ამ მხრივ ბევრს რასმე გაარკვევს. ჩვენი მიზნებისათვის მთავარია უძველესი ფრაგმენტები, რომლებშიაც მოცემულია ქართული მითოლოგიის უცილობელი სახე. ამ მითოლოგიის სახე ძალიან აღრი-

¹ „იგრის“ — წყლის უდალის და სიტოცხლის საწყისის იდეა, ჯერ საიგრისოში შემუშავებული, მითოლოგიის დასისტემების ხანაში მთავარ ღწერებების წყობაში გადადის. ეს არა მარტო „ამირანის“ დამუშავებას ემთხვევა, არამედ მისი საბერძნეთში შესვლის გზას ფხვანა უჩვენებდეს.

² იხ. ივ. ჯავახიშვილი, „ქართველი ერის ისტორია“, წიგნი პირველი და მეორე, თბილისი, 1913., გვ. 79.

³ შესაძლრა, რომ „იგრი“, როგორც წყლის სახელი, ისევე შევიდა ბერძნულ ენაში, სადაც იგრე (ი) წყალსაცა და მდინარესაც ნიშნავდა, როგორც ლიბონის სახელები და ორივეს ძირი ქართულ კულტურის აღრინდელ ავლენათ. კვალს აღნიშნავდეს. ეს საკითხი ცალკე გამოკვლევას საჭიროებს.

დელია, თქმულებებიც, ცხადია, ერთ დღეს არ შექმნილა, და მათი ასაკი კიდევ უფრო ადრინდელი ჩანს. ამას მნიშვნელობა აქვს ქართული კულტურის შემდგომი საფეხურების, კერძოდ რენესანსის ფაზის, კვლევისათვის.

თუ წყლის ღმერთი—იგრი პერსონიფიცირებულია ამირანის გვერდით და მის დამხმარედ, როგორც გაცოცხლების და განახლების შემძლე, ასევე პერსონიფიცირებულია სხვა სტიქიონთა და ბუნების ძალთა ღმერთები და მოყვანილია ამირანთან ერთგვარ კავშირში. ესაა პოემის ქარგა. ქართულ მითოლოგიურ ძირზე გამოყვანილი და გაკეთებული. იგივე ეხება ქალღმერთ ყამარს ანუ ყამარ-ქალს. იგი ელვის ანუ ზეციურ ცეცხლის პერსონიფიკაციაა, მასთანაა დაკავშირებული სიბოძე, როგორც სიცოცხლის შარფენებელი. ამირანი—ბუნების გაცოცხლების სიმბოლო ისევე ისწრაფვის ყამარისაკენ, როგორც იგრისაკენ. გაზაფხულის დაღვრება ელვა-ქუჩილით, წვიმით და წყალდიდობით ხორციელდება. ამიტომ იგრის ამირანი ყამარს; მას როგორც მიწა შეიოს საპიროება ცეცხლი და წყალი. ასე მოუყარა თავი ქართულმა მითოლოგიურმა კოსმოგონიამ ამ სამ ძირითად ელემენტს ანუ „კავშირს“—როგორც იტყვის ქართულ რენესანსის იდეოლოგიური მდგომარეობა XII საუკუნეში. მეოთხე „კავშირი“—შეიძლებოდა ჰაერაც ყოფილიყო. ყამარი ჰაეროვან კოსმოსი ცხოვრობდა. მისკენ სავალი გზა—ჰაერი იყო თეთრონთა ე. ი. თთრი ღრუბლებს მიჯნებით შემოვლებული. შეიძლებოდა ხეცა ქვეყანაში—სადაც უძველესი „წარღვნის“ ე. ი. გეოლოგიურ რევოლუციითა ხანის ხე დარჩენილა—ბელქვა (ბელი ქვადქცეული) (*Zelhua caucasica*)—მერთზე სტიქიონი ანუ „კავშირი“. „ხე“ ყოფილიყო. ქართულ გეოგრაფიულ ნომენკლატურებში ხის წარმოდგენა მრავლად შენა-

1. პროფ. ლეონ. მელიქსეც-ბეგი შევლიტუთ კულტურის ძეგლის ხაზით ქართულ წარმართულ კულტურის საწესებურებში უფრო ადრინდელად ვარაუდობს,

ხელა — ხეთა, კა-ხეთი, ჯაგა-ხეთი, — ქუ-ხეთი და სხვა და სხვა. ამდენად ქართულ კოსმოგონიისათვის „ხე“, როგორც მეოთხე სტიქიონი, მოულოდნელი არ უნდა ყოფილიყო. და ავი აშკარად გამოხატა ეს ქართული რენესანსის გენიამ რუსთაველმა როცა ტარდელს ათქმევინა ზესტან-დარეჯანის სახის სისრულის შესახებ:

„მჯობი ყოვლისა სოფლისა, წყლისა, შიწისა და ხისა“ — ო. ცხადია კოსმოგონიურ წარმოდგენათა სისტემის შემუშავებიდან შინაურ თქმულებათა შემუშავებამდე ხანი გაივლიდა, მაგრამ ყოველი ეს ქართულ ნიადაგზე მომხდარა. ცალკე თქმულებებს, რომლებიც, უეჭველია, ადრე შემუშავდნენ, ურთიერთშორის კავშირი უკვე იმით ჰქონდათ მოპოვებული, რომ მათში უკუფენილი ნაწილი ქართულ კოსმოგონიის მთლიანი სისტემის ნაწილი იყო. ამან, უეჭველია, თქმულებათა შემდგომ გაერთიანებასაც შეუწყო ხელი.

შესაძლოა ამირანი გაერთიანებული იყო მოსე ხონელამდე. მაგრამ მოსე ხონელის ხელში მას, ჩანს, ერთგვარი ცვლილება განუცდია — საგმირო მოტივები შენაცვლებულა რომანტიული მოტივებით, ამას ითხოვდა მოსე ხონელის დრო, რომელიც ჯერ კიდევ გაუღწეობილი იყო რაინდული რომანტიკით. ვაჟკაცობის შიზანი ამირიდან ქალის სილაშაზე და მისი სიყვარულია. გადამწყვეტ მომენტში, ამირანი მიმართავს თავის ძმას — ბადრს, მთვარის სხივს, რომელსაც თეთრად გაუნათებია ღრუბლები:

ბადრო, მათხოვე თეთრონი,
ზღვაში გავიდე ნგრევითა,
გავიდე, გამოვიყვანო —
ქალია თეთრი მზე ვითა.

ეს და ამისდაგვარი დაცული სტროფები ზევრის მაჩვენებელია — ჰეროიკის შეცვლა რომანტიკით უკვე

ამის შესახებ ჩვენი მონოგრაფია „რუსთველი და სხვა...“ თავი მ. ლ. ს. ხ. ო. ნ. ე. ს. შესახებ.

აღნიშნა. ეს ნათელჰყოფს რომ „ამირანის“ დამუშავებას ახალი ხელი ეტყობა.

კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია აღნიშნულის მაგვარი სტროფების მწიგნობრულობა. ამას მოწმობს გარიჟმვის მანერა, რომელიც ორი სიტყვის ნაერთით კეთდება, რაც ხელოვნური დამწერლობითი საშუალებებს საჭიროებს, ეს ფორმა ნეპირმა. ხალხურმა პოეტიკამ არ იცის და იგი მხოლოდ დამწერლობითი ლექსთა წყობის მაჩვენებელია. ასეთია ამ შემთხვევაში „ნგრე-ვითას“ ბადად „მზე-ვითა“. ასეთი დამწერლობითი ვხვით შექმნილი რითმები ბლომადაა ამირანის რესტავრირებულ ფრაგმენტებში, მათ „ამირანის“ ლექს-ტურულ დამუშავებელის ხელი აშკარად ამჩნევია. აქედან ისიც ნათელია, რომ ეს დამუშავება ლექსის ე. ი. საბოლოოდ პოემის სახის დაურღვევლად მომხდარა. სხვანაირად რომ ითქვას—**მოსე ხონელის „ქები-ნი“**—პოემა ყოფილა და ასე უნდა იქნას ვაგებულნი რუსთაველის თქმა: „ამირან დარეჯანის-ძე მოსეს უქია ხონელსა“-ო, ეს დამატება ამირანის სახელზე „დარეჯანის ძისა“ გახდა საბაბი შეცდომისა, თითქოს აქ მხედველობაში მისაღებია „ამირან დარეჯანიანი“ — პროზაული რომანი, რომლის ავტორი თითქოს იყო იგივე **მოსე ხონელი**. დამატება „დარეჯანის-ძე“ ოდნავად არ იძლევა საამისო საბუთს, თვით ლექსში ე. ი. პოემაში მოხსენებულია ეს დამატება:

„ნუ მომკლავ დარეჯანის ძევ“ — მიმართავს დევბ ამირანს. ეს ადგილები მოგვიანო უნდა იყოს, რადგან თავდაპირველი სახელი ამირანის დედისა ყოფილა დალი ანუ დარჯალანი, რისგან მხოლოდ შემდეგ გაუკეთებიათ დარეჯანი.

რუსთაველმან თავის პოემაში სწორედ ეს სახელი გამოიყენა—როგორც მოსე ხონელის პოემის გმირის დასახელებისას, ისე თავისი საკუთარი პოემის მთავარ გმირი ქალისათვის. ჩანს ეს სახელი დალი-დალარჯანისაგან წარმოიშვა და ამდენად საბოლოო ანგარიშში ქართული წარმოშობისაა. სახელი ამირან დარეჯანის ძე, მაშასადამე, იცის ხალხურმა პოემამ და ოდნავად

არაა საქირო ამ სახელის უროზაულ გადახათქმთან
„ამირან-დარეჯანიანთან“ დაკავშირება.

„ამირანის“-ს ისტორიულ-ლიტერატურული მნიშვნელობა

ორიოდე სიტყვა „ამირანის“ ისტორიულ-კულტურულ და ყოვლის უწინარეს ისტორიულ-ლიტერატურული მნიშვნელობის შესახებ. „ამირანის“ შექმნისა და განვითარების მომენტები ემთხვევა ჩვენს ადრინდელ კულტურას და ჯერ კიდევ ელის ეკლევარს. ის რომ უნებერთელა საწარმოო და კულტურულ ტექნიკის უკუფენაა—ეს უჭვს გარეშეა. მაგრამ ჩვენთვის დღეს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ ძეგლი ხალხური შემოქმედების განსახიერებაა, რომელიც დამწერლობის ფორმამდე მოსული საეკლესიო-მწიგნობრულ მწერლობის მიწინააღმდეგედ გამოდიოდა.

ასეთი რამ შესაძლებელი გახდა, ცხადია, რაც მოსე ხონელის მიერ ხალხურ თქმულებათა სახით შემონახულ ცალკე ეპიზოდების გაერთიანება მოხდა. ეს გაერთიანება ძირითადად მესამე საფეხურია „ამირანის“ თქმულებათა განვითარებისა. პირველი სტიქიონთა და მათი ღვთაებათა ამბავი იქნებოდა; მეორე—ამ ამბავთა ამირანთან, როგორც ცენტრალურ პერსონაჟთან, თქმულებათა დაკავშირება, მესამე — ლიტერატურული გაერთიანება თქმულებათა, რაც მოსე ხონელს მიეწერება. პირველის იდეოლოგიური ბაზისი, როგორც მარქსი აღნიშნავს, ბუნების ძალთა წარმოსახვაში დამორჩილების გამოსახულება იქნებოდა. მეორე ამ დამორჩილების კონკრეტული ამბავი — ამ შემთხვევაში ცეცხლის, როგორც სტიქიონის, აღამიანის საწარმოო ძალთა განმტკიცებისათვის გამოყენება. ეს ბრძოლა და დამორჩილება, ცხადია, გმირობისა და თავდადების მოტივებით სულდგმულობდა.

მოსე ხონელმა, როგორც ჩანს, ცენტრი გმირობის მოტივაციიდან სიყვარულის რომანტიკაში გადმოიტანა; ამას ეთხოვდა მისი დრო და ის სხვაგვარად ვერ

მოქცეოდა. მოსე ხონელის პოემა რომ უფრო აღრი-
დელია ვიდრე პროზაული რომანი „ამირან-დარეჯა-
ნიანი“ სჩანს პოემის ანალიზიდან და პერსონაჟების
უკრთიერობიდან და სახელებიდან. მაგ., ამირანთან
ფრიად დაახლოებული ერთ-ერთი გმირის დასახელება
„ამირანში“ ხდება „სავარსამულის“ ფორმით, ხოლო
„ამირან-დარეჯანიანიში“ „სავარსამიძის“ სახით. მეც-
ნიერებისათვის ცნობილია, რომ პირველი ფორმა უფ-
რო არქაულია, ხოლო მეორე — მოგვიანო.

დაცულ „ამირანში“ ზის მოსე ხონელის სტროფები.
მათი რიცხვი ისევე ცოტაა, როგორც საზოგადოდ გა-
დარჩენილ სტროფთა რიცხვს ისინი აგრეთვე დამსხვ-
რეულია. მაგრამ მათი არსებობა უდავოდ ჩანს ტექს-
ტიდან. ჩვენ ყველგან, სადაც მოსე ხონელის სტროფე-
ბი შევნიშნეთ, განსაკუთრებულის სიფრთხილით აღ-
ვადვინეთ ისინი. ასევე დანგრეულია მთლიანი სიუჟე-
ტი, მოსეს მიერ ჩამოქნილი; მაგრამ მისი არსებობის
უტყუარი ნიშნები — ფაქტია მისი მიხედვით, ყველა
მონაცემის გამოყენებით. ჩვენ კვლავ აღვადვინეთ
„ამირანის“ სიუჟეტი. ამრიგად რესტავრაციის უშუა-
ლო საგნს შეადგენენ: ვლადიკინიო ტრაგმენტები
(დიდი და მცირე) და სიუჟეტი. ამითაა გამართლებუ-
ლი, ჩვენი რწმენით, ის გარემოება, რომ ჩვენს მიერ
დამუშავებულ „ამირანს“ რესტავრაციაც უნდა ეწო-
დოს სხვა, როგორც თქვა, ამ რესტავრირებულ ელე-
მენტების გასამართლად საჭირო, მთავრობებითი და
განახლებული მასალა და მეტი არაფერი.

„ამირანის“ მნიშვნელობა ქართულ ლიტერატურის
ისტორიისათვის დიდია. ეს იქიდანაც ჩანს, რომ მან
რამდენიმე ლიტერატურული გადაამუშავება გამოიწ-
ვია. მოსე ხონელის პოემის გარდა იგი გადაამუშავებუ-
ლა „ამირან-დარეჯანიანის“ ნაწილის სახით. უფრო გვიან
(XVIII) იგივე ძველი გადაამუშავებულ იქნა თანიაშვი-
ლების მიერ ლექსადვე. მთავარი კი არის „ამირანის“
მნიშვნელობა როგორც ჩვენი უძველესი კულტურის
და მისი განვითარების გამორკვევისათვის, აგრეთვე იმ

გავლენისათვის, რომელიც მას მოუხდენია ქართული რენესანსის ძეგლებზე.¹

საერო პოეზიას საქართველოში ხალხური ძირი ჰქონდა, აქ მოხდა იგივე, რაც სხვაგან ანალოგიურ პირობებში. მაგ., იტალიაში ბოკაჩოს მითოლოგიური პოემები იტალიურ ხალხურ ზომით—იტალიურ ოქტავითაა დაწერილი. ქართული შაირის ზომა ყველაზე ძლიერად „ამირანში“ იყო წარმოდგენილი. მოსე ხონელმა ძირითადად დაიცვა იგივე ვერსიფიკაციის პრინციპები და მხოლოდ რამდენიმედ გაამახვილა იგი სალიტერატურო ვადამუშაოების გზით. ეს ხალხური ძირი პოეზიისა ფორმალურ პოეტურ თავლასრისითაც კი ძლიერი მეტოქე იყო საეკლესიო შწიგნობრულ პროზისათვის.

XI საუკუნეიდან ქართულ საეკლესიო ხელოვნებას აშკარად ეტყობა ხალხურის ძირზე ამოსულ საერო პოეზიის დაწოლა. ეკლესიას სულს ისევე მიმზიდველი იყოს, როგორც საერო შემოქმედება. აქედან მრავალგვარი და შეგუებისა და გადახალისებისა. ხუროთმოძღვრებით დაწყებული და ჰიმნოგრაფიით დათავებული ჯერ კიდევ ამავე X საუკუნიდან აშკარად ჩანს კვალი ამ შეგუება-გადახალისებისა. დეკორატიულობით ვატაცება, რათა—ტანარი მიმზიდველი ყოფილიყო მრევლსათვის— ამ ეპოქის დამახასიათებელი მოვლენაა. აღნიშნული პირობებით გამოწვეული. დეკორატიულობა, საერო შემოქმედებასთან მეტოქეობის ნიშნად დაბადებული, ამ მეტოქეობის აღმავლობასთანაა დაკავშირებული და ნიადაგს ამზადებს ქართულ რენესანსისათვის კერძოდ ხუროთმოძღვრებაშიაც.²

¹ ამ საკითხს ვეხებით ვრცლად ხემოდასახელებულ მონაგრაფიაში.

² ქართულ ხელოვნების დიდ სპეციალისტს ჯე. გ. ბუბინ-შვილს სწორად აქვს შემჩნეული ეს ფაქტი, საჭიროა მხოლოდ მის მიერ შესწავლილ მდიდარი მასალის ქართულ რენესანსის პერსპექტივაში დანახვა. და ამით თავიდან აცდენილი იქნება ფრიალ სახიფათო დახლოება X—XI ს.ს. ქართულ სახუროთმოძღვრებო დეკორატიულობისა ბაროკთან. ყოველი ბაროკი არის დეკორატიულობა, მაგრამ ყოველი დეკორატიულობა არაა ბაროკი.

უეჭველად ასეთი დეკორატიულობა იყო შავთელის მოვლენა პოეზიაში. მან სწავლირთ საქმე გააკეთა, როცა საეკლესიო პოეზია ახალი ლექსით მოკაზმა. მაგრამ მან ვერ შესძლო ის, რაც მთავარი იყო საეკლესიო-მწიგნობრულ პოეზიისათვის: ვერ შეაჩერა საერთო პოეზიის შემოტევა შაირის სახით მოვლენილი. ჩაბრუნების საფეხურზე ქართული შაირი შეიჭრა შავთელის მიერ დამკვიდრებულ ლექსში და გასტეხა იგი. ამით აიხსნება „თამარიანის“ ის ადგილები, სადაც ძველი ლექსთწყობის შეცვლა ემჩნევა. ასეთია თავდაპირველად სტროფები, რომლებიც იწყება ლექსით:

ახლო პირო, მძლეო ნოსრ ვითა...

ამის მომდევნოდ „თამარიანში“ შეჭრილია პირდაპირ შაირი, როგორც ხალხური პოეზიის ნაკადი.¹

ეს დაძლევა საეკლესიო-მწიგნობრულ ლექსისა მოხდა ხალხური პოეზიის იმ სახის მეოხებით, რომელიც მოცეცკლი იყო „ამირანში“, რაც დასახელებულ სტროფების ახალიზიდან ნათელია. აქ ორი მომენტი იპყრობს ყურადღებას: 1) „ამირანის“ პერსონაჟის ნოსარის (ნისრელის) დასახელება და 2) „ამირანისათვის“ დაშახტაბებელი გარითმის გამოყენება. ეს გარითმვა სორციელდება სიტყვა „ვითას“ მოშველიებით, რაც კომპლექსურ რითმას იძლევა. ამის ნიმუში მოყვანილია ზევით:

გავიდე, გამოვიყვანო,

ქალია თეთრი მზე ვითა.

აქ „ვითა“ ნაწილია კომპლექსურ რითმის. სწორედ ამ სახით არის ნახმარი კომპლექსური რითმა „თამარიანის“ დასახელებულ ადგილზე.

ახლო პირო, მძლეო ნოსრ ვითა.

ფორმალური და არსებითი მომენტების დამთხვევა აღნიშნულ ადგილზე შეუძლებელია შემთხვევითი იყოს. „ამირანს“ იცნობს ჩაბრუნებულ და მის გავლენას განიცდის კიდევ მეტი, ის იცნობს „ამირანს“ უკვე ჩაწე-

¹ ამის შესახებ მკაფიოდ ჩვენს დასახელებულ მონოგრაფიაში, თავი მოსე ხონელის შესახებ.

რილს, ახუ უფრო სწორად, აღდგენილს მოსე ხონელის მიერ. ამის საბუთია ის გარემოება, რომ „ვითას“ გამოყენება ლიტერატურულია და ხალხურმა ვარიანტმა არ იცის. მასთან შედარებით კომპლექსური რითმა ხელოვნურია, ნაკეთებია და ამდენად, უეჭველად, ლიტერატურული წარმოშობისაა. ეს ხელოვნურობა მოთავსდა ხალხურობის ფარგლებში და მას შაირი არა თუ არ დაუზიანებია, არამედ იგი დიდ ლიტერატურულ იარაღად აქცია.

ასეთი გახდა საბოლოოდ გამარჯვებული შაირი რუსთაველის ხელში, რომელმაც მისი საშუალებით ქვეყნის და ადამიანის ბედზე იმღერა. უდაოდ მტკიცდება, რომ რუსთაველი თავის წინამორბედთა შორის, პოეზიაში შემთხვევით როდი ასახელებს მოსე ხონელს.

მოკლე შესავალში უაღვილოა მოსე ხონელის პოემისაგან დაჩენილ ფრაგმენტების ძებნა, რომლებიც დაცულია ზიპირსიტყვაობით შემონახულ „ამირანის“ ვარიანტებში. ყოველ შემთხვევაში ზემოდ მოყვანილი სტროფი „ამირანისა“ ასეთ ადგილებს ეკუთვნის, რუსთაველი იცნობს მოსე ხონელის პოემა „ამირანს“, ის აქვს ხელში, როცა თავის პოემის უკანასკნელ სტროფს სწერს და მოსეს თავის პოეტურ წინამორბედთა შორის ასახელებს. რუსთაველი ითვისებს მოსე ხონელისაგან არა მარტო „ვითას“ საშუალებით გამართულ კომპლექსურ რითმას, არამედ პირდაპირ იმავე რითმით სარგებლობს, სახელდობრ რითმით „მწე-ვითა“.

„ამირანი“:— „გაეიდუ, გამოვიყვანო — ქალია თუთ-რი მსე-ვითა“

„ვეფხის ტყაოსანი“:— „ზმა ესმას ჩემსა ხელ-მკბნელსა, ზედა გარდმოდგეს მწე-ვითა“.

ფორმისა და შინაარსის ასეთი შეხვედრა არ შეიძლება შემთხვევითად ჩაითვალოს, მით უფრო, როცა

რუსთველი პირდაპირ ასახელებს მოსე ხონელს და მის ჰომეას თევის წინამძღვართა შორის.

არის კიდევ ერთი ფორმალური მომენტი, რომელსაც სიმღერის ექსპრესივისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამდენად ის არც ისე ფორმალურია. საკითხი ეხება დაბოლოების ხმოვანს. აკად. ნ. მარმა ყურადღება მიაქცია ადრინდელ ქართულ სარითმო დაბოლოებას „ო“-ნის საშუალებით. რა თქმა უნდა ეს დაბოლოება, როგორც საეკლესიო წარმოშობისა, შემთხვევითი არ იყო, რადგან საეკლესიო რიტუალურ მიმართებებს „ო“-ნის საშუალებით უნდა ებოვა თავისი გამოხატულება („მამაო ჩვენო“, „წმინდაო ღმერთო“ და სხვა და სხვა).

ამისგან განსხვავებით საერო ქართული სარითმო დაბოლოება „ა“-ნით გაიშალა. ამ სახითაა იგი მოცემული „ამირანში“, სადაც „ა“-ნები ვოკალურ დამთავრების როლს თამაშობენ და დას მიჰყავთ ფართო გუნტიერს დაბოლოებაში: ასა, არისა, არითა და სხვ. „ამირანის“ ხედმწვენითს ანალიზს ადვილად შეუძლია დაგვახსენოს, რომ „ა“-ნით ვოკალიზებული რიტმა გაბატონებულია მთელ ჰომეაში.

საკმარისია ამავე თვალსაზრისით გახინჯულ იქნას რუსთველის ლექსი, რომ ნათელი გახდეს იმავე წესით დამთავრებულ რიტმის უპირატესობა. ჩვენის ანგარიშით სამოცი პროცენტი რუსთაველის სარითმო დაბოლოებისა „ა“-ნის საშუალებით გაშლილი რიტმაა. თუ მხედველობაში იქნება მიღებული ეს გარემოება უნდა ვიფიქროთ, რომ ელერის ამ ხერხის მხრივაც რუსთველი მიჰყვება „ამირანის“ განმახლებელს — მოსე ხონელს. ამავე გარემოებას ადასტურებს მთელი რიგი სახეებისა და მეტაფორებისა. მაგრამ ყვილაზე უფრო დასაღებია ზოგ აფორისტულ დებულებებს გადმოღება, მათ შორის, მაგალითად, ისეთის, როგორიც არის ცნობილი აფორიზმი დაუზრახველ სიკაცხლისა და სიკვდილის ურთიერთობისათვის,

„ამირანი“ — „სირცხვილიანის შინ მოსვლას სიკვდილსჯობს სახელიანი“.

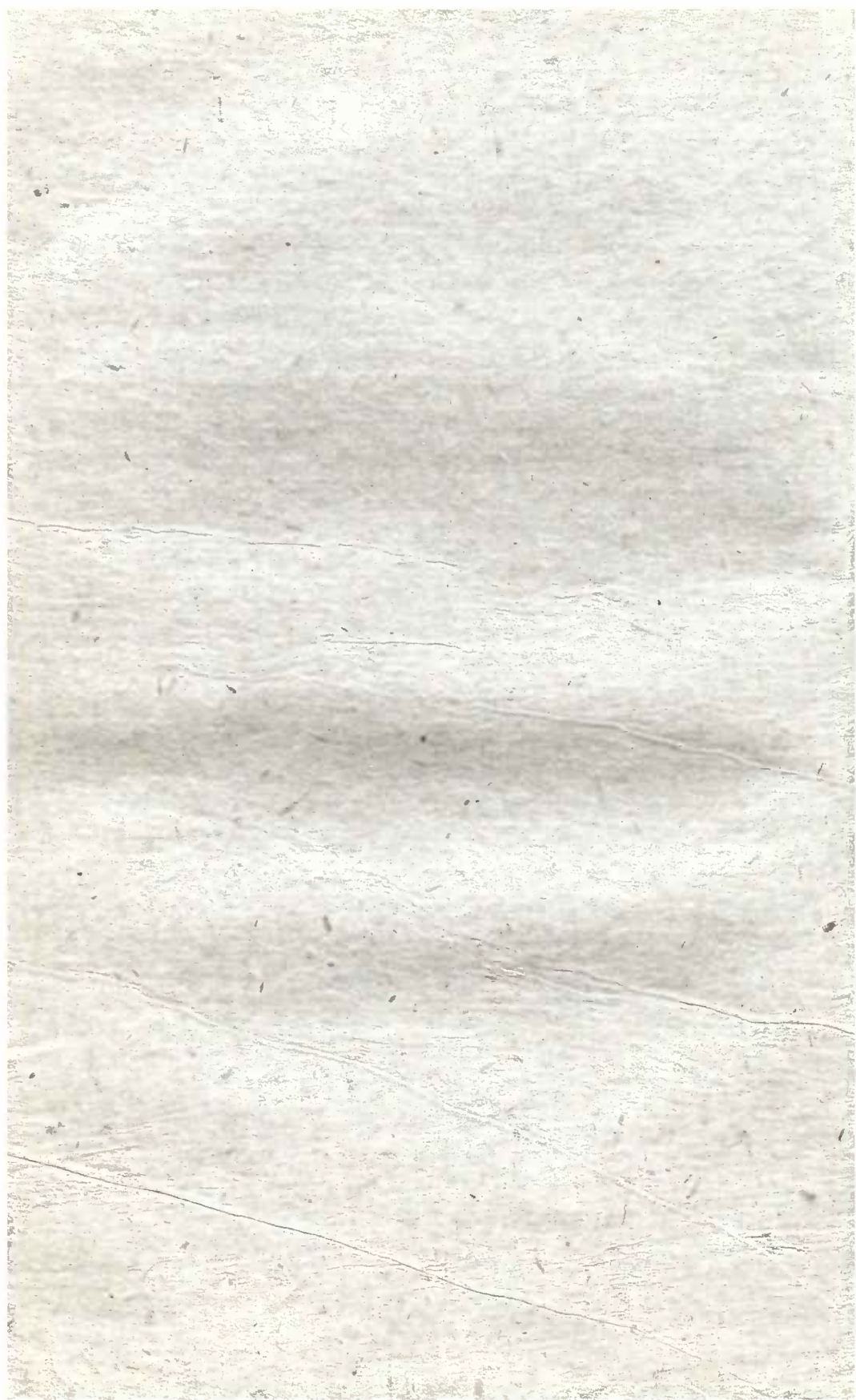
„ვეფხისტყაოსანი“: „სჯობს სიცოცხლესა წაძრახსა
სიკვდილი სახელოვანი“.

თუ აღნიშნული გარემოებანი გვაფიქრებინებენ, რომ
რუსთაველს ხელთ ჰქონია მოსე ხონელის პოემა და ის
თავის წინამორბედთა შორის პირველ ადგილზე უგულ-
ვებია. მაშინ აშკარაა იმ ძეგლის მნიშვნელობა, რომ-
ელსაც დღეს ნაწილობრივ რესტავრირებულ და ნა-
წილობრივ განახლებულის სახით ვაწვდით მკითხველს.
აშკარაა, რომ ქართულ რენესანსში თავი უნდა ეჩინა
ქართულ ანტიკურობის მითოლოგიურ ხანას. ჩვენი მი-
ზანია ეს ნათელი გახდეს თავდაპირველად ჩვენთვის,
ქართველებსათვის, რათა ამ გზით იგი ჩვენი მოძვე-
ლებებისათვის და მთელი კულტურული კაცობრიობი-
სათვისაც მისაწვდომი შეიქმნას.

ასეთია ჩვენი მოკლე შენიშვნები „ამირანის“ გამო-
ცემის დამატებით კვლევას საჭიროებენ და მოსა-
ლოდნელია, მრავალ საკითხს მოჰტენენ ნათელს. დღეს
დღეობით ამ მოცულობითაც შესრულება ჩვენი ამო-
ცანისა ძნელი იყო. „ამირანის“ რუსული გამოცემის
წინასიტყვაობა, ცხადია, უფრო ვრცელია, რადგან
იქ სათქმელიც მეტია.

მაილობას მოვახსენებ ყველას, ვინც თანაგრძნობათ
შენიშვნებით თუ მასალის მოწოდებით დახმარება
აღმომიჩინა: აკადემ. ს. ჯანაშიას, აკადემ. გ. ახვლედი-
ანს, პროფ. ს. ყაუხჩიშვილს, ვ. ბერიძეს და ჩემს
დაუღლებელ რედაქტორს ა. აბაშელს.

შალვა ნუსუბიძე



აგზავნი სურკადმანისა და დარჯაღანის შახვერისა
და სიყვარულისა

დილის სხივებს მასპინძლობდა
კავკასიის ლურჯი ქედი,
მთამყინვარში ჩაქსოვილი
ლივლივებდა ოქრო-მკედი;
ზღვიდან ზღვამდე მოდარაჯეს
დასცქეროდა შემომქმედი.
ღმერთთა შორის ფხიზლად იყო
დალიც, ვითა ნადირთ მზედი,
რომ ანაზღად მონადირეს
არ ეცადა მათზე ბედი.

*

ხევეებსა და მთების კალთებს
მიჰყვებოდა სულკალმახი,
ის—უბადლო მონადირე,
ჭაბუკთაგან დაუძრახი.
ისრის წვერით თან მოჰქონდა
ნადირთ ვაი და ვაგლახი.
ხმლის უკრავად შტერს დაბნეღდა
ის—საზარი დასანახი.
ტანსა ჯაჭვი შეემტკიცნა,
თავს ებურნა ჩაბალახი.
ტყე შრიალით შეჰხაროდა,
ფეხებოდა ფერხთ ბალახი.

*

გაუხდა განით ქუოციკი,
საფარი ჰპოვა ტყიანი.
თვალი დააჩნდა ელვარე,
რქა ოქრო-ვარაყიანი
მშვილდი ზოზიდა, ისარი
მღერიტ გაფრინდა ფხიანი,
თეძოს დაერჭო, საკვდიმად
ვერ მიაყენა ზიანი.
ველარა მისწვდა, გაექცა,
ჯებირი შეხვდა წყლიანი.
ცასა შესჩივლა ვარამი,
აღმოხდა სიტყვა წყლიანი,
ათრთოლდა წიწვი მოსმენით,
დადუმდა სი ფოთლიანი.

*

ენიშნა ბედას სიმუხთლე,
ცრემლი დასდინდა მუშუნკარეს,
ჩამოჯდა, წყალს დააჩერდა,
ნაპრალთა შიგან მღუღარეს,
აღარ დაშურნა ჩივილი,
ვითა მართებდა მწუხარეს.
მისი გოდება ესმოდა
კლდესა, ხევდისგან მღუღარეს.
ღრუბელი ჩამოსწოლოდა
ვით კაეშანი მუნ არეს.

*

ჯერ კიდევ ცრემლი სდიოდა,
არ დაესრულა ჩივილი,
ანაზღად მალლით მოესმა
ქალის საზარი კივილი.

მწვერვალსა ზეცას გასტყორცნეს
გულს აღმოსდილი ყივილი.
წამოხტა, ყურნი მიაპყრა,
ქარივით ქროდა ჟივილი.
ვითა ისარი დაერქო
გულს სიბრალულის ტკივილი.

*

ვერ გაევო, თუ რა იყო,
დასადგურდა გულში დრტვინვა;
ცა ღრუბლებად ჩამოზარდა,
ხმაც მოძალა ვითა გრგვინვა.
მიხვდა — კაცის გასაჭირში
უღონოა მხოლოდ გმინვა,
უფალ ექმნა გულას თქმასა,
ჭირი აღარ გაიკვირვა
და მთის მწვერვალს მიაშურა,
სად მეფობდა მხოლოდ ყინვა.

*

მთა ზეცას მიბჯენილიყო,
ბოლო არ უჩნდა სავალსა,
გადაესერა საგზური
ფოცხად მოკვეთილ ნაპროსსა.
ხვრელად დაედრღნა სალი კლდე
მდინარეს — ნაკად-მრავალსა.
კალმახი ბილიკს შეუდგა,
ოდენ მხეცთაგან ნავალსა.
იარა, მალე დაავდო,
ველარ ხედავდა სხვა კებოსა,
ფერხთ მოეკვეთა, დაღონდა,
კლდე დაეუფლა მაშგროსსა.

*

მხნე ჭაბუკია სულკალმახ,
გული რომ უცემს ლაღადა,
და უჩანს ბედის საფარად
და დედამიწა ბაღადა.
რა ქნას თუ კლდისა წალკოდტმა
ჩაღის ფერისა გახადა.
ვერ ურიგდება — დაბლობსა
შემოექციოს გლაზადა.
შენედეთ ჭაბუკს ოსტატსა —
იმედს საფარი ახადა —
ყმობიდან ხელის საწროთობად
რკინასა სჭედდა რაღადა.

*

კლდისა ნაპრაღსა განერთხენ
ხმები, ვით ნამეხურები.
ღრინავდა მხეცთა სამყოფი,
სისხლისთვის მონაწყურესი.
შუბლი შეეკრა სულკალმახს,
აღისებრ განახურები,
გულის სიმების დაწყვეტას
უსმენდა მისი ყურები.
ნაპრაღს შეება რუინითა
შრომის არ დამაშურები:
მთის მწვერვალამდე, ზეცისკენ
ჩასჭედა საფეხურები.

*

მთას ევედრება სულკალმახ,
ვარდი ზაფრანის ფერია:
— „მთაო, დაჰხარე გუმბათი
ღრუბელთა დანაჭერია,

შენი მწვერვალი მედახის —
მის იქით არაფერია,
მალლა ამართულს თვით გესმის,
ხეცა რომ მშვენიერია —
შენს გზას მივყვები — ზეასვლა
დღეს, მონადირის ჯერია.
გული ჩირაღდნად ავანთე,
სანათად ხელთ მიჭერია,
მალლითგან ქალი მედახის,
მთვარისა შესაფერია:
მთაო, დაჰხარე მწვერვალი,
ღრუბელთა დანაჭერია!“

*

ხევები ყურსა უგდებდნენ
ოხვრასა სულკალმახისა,
გულის სიმებზე ნაქლერსა
გორდებს სივაგლახისა,
მიწას შორდება — ზეცაში
საქმნელად განაზრახისა.
ცასთან სიახლემ უმატა
სიმძიმე სულთქმა-ახისა,
გულს შემოერტყა ნასკვენი
გრძნობით ნაქსოვის მახისა,
ცეცხლში იწვოდა ნაზავი
მიწისა, წყლისა და ხისა.

*

რა შეაჩერებს სულკალმახს,
ახლოა მთების მწვერვალი,
ბედის სალტეებს მიაშხვრევს
ბედნიერების მკერვალი.

შემოხვდა ქალი კეკლუცი —
ზადრი მთვარისა მხევალი,
სიზმარს ცხადად ქცეული
და სიტყვობების მძევალი.
ზეცაა მისი მშობელი,
მთა აკენის დამარწვეალი.

*

სულკალმახსა გახევებულს
დაუბნელა სხივმა თვალი,
შეუდრეკელ ჭაბუკაბის
დაშთა მხოლოდ ნაათალი,
მაგრამ მისმა დანახვამაც
დაადუმა იგი ქალი,
არ ჰკიოდა, თუმც რისხვისგან
ბაგე ჰჭონდა ვით ფიქალი.
სულკალმახმა სულის ფერტლს ქვეშ
გააღვივა ნაპერწკალი:
— „მითხარ, ვინ ხარ“ — დაიკენესა —
გულის ხანძარს მოსწყდა ალი.
ქალმა უთხრა: — „მონადირეს
არ გასწია ნუთუ დალი,
ნადირობის მოამაგე.
და ნადირთა დედოფალი?“
სულკალმახი მთლად დაიწვა,
გახდა ვითა ნაღვერდალი:
— „რა ვიცოდი, თუ ამ ტყეში
შემხვდებოდა ზეცის ძალი;
უხილავი სიღამაზით,
ვით მნათობთა პატარძალი“.
ქალმა უთხრა: „მონადირეგ,
აგრეგია გზა და კვალი,

თუ რომ ჰვიქრობ, ტკბილი სიტყვით
ინადირო ვნების ცალი.

შენ ჩემ შიკრიკს ისრით ავნე—

კობტა თეძოს დაეც რვალი,

და არ მოგგვრი ნასურვებსა,

თუცა ვიყო ეშხით მთვრალი.“

უთხრა:— „მხერით დაგიტყერტლე,

გულს მოედო ცეცხლის რკალი.

მითხარ — იქნებ სიკვდილამდე

მოვიხადო ცოდვის ვალი,

მზად ვარ სული შემოგწირო,

მიწას მივსცე ლეში მქრალი.“

*

ბჭობა არ უნდა სულკალმახს,

თვით იცის დანაქაღია.

ცის თაღებამდე სიკეთე

ნადირთა შეთვის ადია.

ფერხთ ~~დარჯალანსა~~ დაუგო

ვედრება განაკვლადია.

ველარა უძლებს ღვთაებაც

ვნების ვედრებას — ცხადია.

უღრან ტყეებში ეულსა

გულისთვის რა აბადია —

გრძნობს: ლოცვა სიყვარულისა

სიტყვით ნაქსოვი ბადეა;

~~სურს მონადირე — ვისთვისაც~~

ცა — ქუდი, ტყე ნაბადია.

*

გაშალა ოქროს ნაწნავი,

სულკალმახს ვადაათარა.

მოზიდა მკერდის ბორცვები,

შათსუ ყვავილი ახარა.

მიწიერ ყოფნის დღეები
სულკალმახს ახსრეს აღარა,
ბედნიერების ნაკადმა
გულზე სიამე დაღვარა,
სხვა მისგან შვების მწვერვალზე
მას აღარ უნდის არარა.
ქვეყნიერ კაცის შეხებამ
ღმერთქალის სულღ დაღარა.
სიხარულისა ნაკადი
იყო ცრემლივ-თ ანკარა.
ვაშიშვლდა ზეცით ნაშობი
მიწიერების ამარა,
ვნების სარეცელს კარავად
ვადაეფარა კამარა.

2. აგვაპი სულკალმახის გეუღლისა და გერი ოქროს ნანუვისა

კალმახის ცოლსა ენიშნა
სანახაობა ტიალი:
კამარას მოსწყდა ვარსკვლავი,
ქვეყნად შეექნა გრიალი.
იწვოდა სახლის თაღები,
ბელელს გაჰქონდა ბრიალი,
იამოდა ირგვლივ ყიჟინა
და უთავბოლო რიალი:
უსიპისა და ბადრისა
გულშემზარავი ზრიალი.

წამოხტა, იცნა გრძნეულმა
ბედის უკუდმა ტრიალი —
რომ დაკარგულსა სულკალმახს
გაუჩნდა სულის ტრფიალი.

*
შინ მისვლისთვის დაჩქარებით
რად შეიწყენს კაცი თავსა,
თუ გრძელი გზით მოქანცული
შეეყრების კოჭლსა ყვავსა.
სულკალმახის ცოლის პატრონს
ნურგინ ეტყვის ნურას ავსა,
კოჭლი იყო, თვალად ნასი,
სახით ჰვადდა იგი სვავსა.
ჭრელთა თვალთა კიდურებზე
დაეჩნია კვალი ხავსსა,
მასთან ქალის უნახავიც
ვერ იქმოდა საძრახავსა.

*
სულკალმახისა შეუღლე
გზასა გაუდგა გრძნეული.
ძმასა — ცამცუმსა მიანდო
ბაძრი და უსიბ ეული.
[ცამცუმი იყო ძმობაში
ერთგულებასა სვეული,
ჭაბუკთა შორის სიყრმითვე
სიმტკიცით გამოორჩეული].
ქმრის ნაკვალევსა ეძებდა,
არ დაეტოვა ხვეული,
ბოლოს შენიშნა კიბური,
კლდის ნაბრალებში რღვეული.

ცალ აზიდულა ნაპრალი,
ჩამონარეცხი შვაფითა.
ფეხმარდად აღის დიაცი
სამოსელითა შვაფითა:
გარდაიშალა დაბლობი,
თვალუწვდენელი ზღვა ვითა,
სერებზე ტყეთა ნაბადი,
აზონახეთქი ხვაფითა.
გზას უადვილებს გრძნულსა
გული ნავსები ავითა.
ვერ დააბრკოლა სიკოჭლემ—
მწვერვალზე შეხდა თხა ვითა.
იქ შედგა გაკვირვებული
უცხო რამ სანახავითა.

*

ქვაბისა კარსა შიადგა:
შიგ ნახა მწოლიარენი,
ერთმანეთს სხივით მოსავდნენ,
ვითარცა ტყუბნი მთვარენი.
ძილს არ აფროთხობნდენ ნალხენსა
დადუმებულნი არენი,
ქალსა ეჩვენა სამარედ
აისა და ქვეყნის მხარენი.
შურის ცრემლებში ჩაახრჩო
თვალეი მგლოვიაარენი,
შუბლზე გალაგდნენ ლარებად
მოგონებანი მწარენი.

*

დაძინებულ ქალს მივარჯა
ფეხაკრეფით, როგორც კატა,
ოქროს ფერი თმის მშვენიერად
გულში სევდა მოუმატა.
ნაწნავებსა, ვიჟა ვარაყს,
დალი ძხეებრ მოეხატა.
მიხედა, — მისი სულკალმახი
ამ თმებს მონად გაეხადა,
გაძრცვილ ტანსა ქალის თმები
ესხნა, ვითა ოქროს ფარდა.
მონადირის ცოლი შედრკა,
სანახავსა შეუხარდა,
იქვე ოქროს მაკრატლითა
თმები მოსჭრა, არ აჩქარდა.
მიდის — თმებიც თან წაიღო,
არა უნდა ამის გარდა.

*

ტირიას ვერხვის ფოთლები,
მთანი ტირიან ტყიანნი,
რომ ქალმა ქვეყნად წაიღო
თმა ოქროს ვარაყიანი.
დაობლდა მყინვარ-მწვერვალი
და ხევი პირუტყვიანი,
ველარ ღმუჯიან ნადირნი,
გახევებიათ ყიანი,
გოლვით ნაშრეტი რუები
ცრემლისგან გახდა წყლიანი.

3. აგბავი უბედური სიყვარლისა

ულმობელ ჟამის მერანო,
სად მიჰქრი ავრე მალეო,
მწარე ამბავსა ამზადებ
სულკალმახისთვის ხვალეო.
თუ რაჲე შეუცოდნია,
სიკეთედ შეუცვალეო,
უბედურების ამბავსაც
ნუ ეტყვი, დაუმალეო.

დილით სხივი ქვავს მიადგა,
მაგრამ არ სჩანს მისი ტოლი,
არ უღიმის მზიურ სხივებს
ნაწნავეების ოქროს ღოლი.
ჩაჰქრა სხივი; დალიც შეკრთა,
წამოიჭრა ანაჟრჟოლი,
კლდის ძირივით დაუძიმდა
სევდა გულზე დანაწოლი.
აღარა აქვს ოქროს თმები,
და არც სახე, ვითა ბროლი.
გულს ისარი გარჭობია,
ვერაგობით განასროლი.
აღარაა ღვთის დიდებაც,
აჩრდილივით შორით მსრბოლი:
ღმერთნიც ბედსა მორჩილებენ,
თუ შეიკრა ცოდვის რგოლი.
— „აკი გითხარ—ეუბნება—
ხითათს შემყრის შენი ცოლი,
თუ მან შენი კვალი ჰპოვა
და გიხილა ჩემთან მწოლი!“

აწ მე რა ვარ—თმა დავკარგე,
ციურობის დანაყოლი,
გაძრცვილ ქალ-ღმერთს არ მორჩილებს
არცა ტყე და არცა მოლი!“

*

—„რად მინდა შენი ღმერთობა,
სიყვარულისთვის იარი.
ოქრას ნაწნავი რას არგებს,
ვინც დაბადებით მზე არი.
ეგ შენი თმების ჯეჯილი
თუმც გაღეწილი ბზე არი.
სიყვარულითაც გავხდებით
ღმერთობის თანაზიარი.“

*

—„გარდახდა, შონადირეო,
დრო სიყვარულით ბოდვისა,
აღსრულდა—მახვერპლი შევიქმენ
მე მიწიერი ცოდვისა.
ვერ მიხიღნია სიმძიმე
გულზე დაწოლილ ლოდისა,
დავაგდე საიხინებელი,
მუნღა ვიდოდე როდისა?
დამიროაფს ნები ნებისთვის
—განგების მონაწოდისა.“

*

თვალთ დაუბნელდა სულკალმახს,
დაღონდა გული ძლიერი,
აღარცა ურჩობს სხეული,
სიყვარულისთვის მშიერი.

ხედავს, აღარ ჭრის ვედრება
და ლოცვა ვნებისმიერი,
ჭირშიაც მტკიცე შეიქმნა
ზეციისა ეს ჩაშიერი.
ყოქროსთმებოდ დარჯალანს
ჩალის ფრად ექცა იერი.

*

უმრძანა: — „გეტყვი ანდერძსა,
ისმინე სიტყვა დალისა.
ღმერთად მომგზავნა ზეცამა,
გული კი მომცა ქალისა,
ტაროსა ფერფლად მაქცია
სიყვარულისა აღისა,
დაეკარგე ოქროს ნაწნავი,
ნიშანი ჩემის ძალისა.
არ ვინანიებ ბედშაევი
მოხდენას მოსავალისა.
დღეს გავარიგეთ საქმენი
გარდაუვალის ხვალისა“.

*

ესმოდა საწყალ სულკალმასს
ბედითი ყორნის ჩხავილი.
შესძახა: — „ქალო, ფუტკარსა
მაწოვე მკერი ის ყვაუილი“.
ჭირში მისი ხმა ისმოდა
ვით დაჭრილ ღრძის ბლავილი.

*

კავკასიონის ღრუბლებში
აგრე ებრძანა ტაროსსა:
რომ ცოდვა დარჯალანისა
თითონვე მან ატაროსა,

ოდესმე შოვა განწყენდით
აღვიღსა სანეტაროსა,
თუ რომ გაივლის მოთმენით
ქვეყანას მას უღაროსა.
ქალ-ღმერთის ცოდვა ვაქთანა
შემუსრავს ღმერთთ სამყაროსა.
მისთვის მიეცეს დარჯალან
სასჯელსა შეუდაროსა:
თავისი პირმშო ვადამდე
საშოში ვერ ამყაროსა!
ღრუბელთა მეფემ დასძინა:
— „თუ ესეც არ ეკმაროსა,
დავუშრეტ დალის ნაშიერს
ქე სასიცოცხლო წყაროსა“.
სთქვა მისმა ქალმა ყამარმა:
— „ნულა იქმთ შესაჯაროსა,
ღმერთის და კაცის ნაერთით
ოცნება შობს საქმაროსა“.

*

მაუთხრობს დალი სულკალმასს:
— „არ გვმართებს ბედის ყვედრება,
ღმერთთა სამსჯავროს განაჩენს
სიმართლით რა შეედრება!
ზეცისა ნებით მე შენი
შვილისთვის არ შემდედრება,
ვატარო—ბოლოდ მაუნდის
ღმერთთა საბრძოლად მხედრება:
ამომჭერ პირმშო საშოდან,
ეს არის ჩემი ვედრება“.

*

ეგე სიტყვა სულგალმანსა
 თავში მოწვდა, როგორც რეტი,
 წამოიჭრა, შხამი იგრძნო
 დამწვარ გულში ჩანაწრეტი,
 მაგრამ რა ქნას—ისიც უწყის,
 გზა არა აქვს ამის მეტი:
 ბრძანებისებრ გასჭრა საშო,
საბედუმლოდ დანაკეტი—
 ამოიღო თვისი პირმშო,
 ვარდი ვარდზე მონაწყვეტი.

*

ქალს დახედა: ცოდვის მსხვერპლსა
 დასტკნობოდა სახის ვარდო,
 სივდის ფურცლად იზნეოდა
 დაფლეთილი გულის დარდი,
 ხეს ნაყოფი მოეწყვიტა,
 ყვავილასგან განაზარდი,
 ჩვილსა ყურძენს შემოძრცვოდა
 ავდრობისგან მცველი ბარდი
 და გულგრილად ამ ამბავსა
 ლაპყურებდა ზეცით არდი.

*

უწყის დაღმა—არდარჩენას
 უქადებენ ყრმასა ცანი,
 რომ ზეციერთ ბრძანებისგან
 არვის უჩანს გასაქანი,
 მაგრამ იგი ხომ მისია,
 მისი სისხლი, მისი ტანი,
 მისი სახე გულს შეზრდია,
 ცის თაღებში წასატანი,
 ზეცასა და ცოდვას შორის

დაღს არ ჰქონდა არჩევანი;
მისცა ბავშვის გასაზრდელად
სულკალმახსა მან რჩევანი:
ვით გახვიოს, რითა ჰკვებოს,
და სხვა კიდევ რამე რანი,
და დასძინა, რომ დაერქვას
ცოდვის შვილსა „ამირანი“.

ნადბრთ და ტყეთა ღმერთ-ქალშრ
რთ ვაიღვიძა დედამა,
მუისვე მოიცვა სამყარო
შურისძიების ბნელამა.
კუპრივით შავი ღრუბლებჩა
პირი შეიკრა ზეცამა,
რომ გაასენოს დარჯალანს,
თუ იგი რისთვის ეწამა.
ბედის წინაშე ამაოდ
ტანდ მოდრიკა ლერწამმა —
ვერ შეაჩერა გრიგალი
ცრემლით ნაქარგმა ხეფწამა.
ცად აიტაცა ცოდვილი
არარაობის ერთ წამმა.

4. ახმაჴი ამიკანის დაბადებისა და მისი რარ-მამის ბარაკარგვისა

გადიყარა ღრუბლები,
წრე მიიწურა ეამისა.
სულკალმახს ხსოვნა დაგავდა
უბედურების წამისა,

სიმღერით გლოვდა, ვერ ჰპოვებ
გზა უკეთესი ამისა,
კლდე ვერ გააღლო სევდისა,
მის გულზე შენადგამისა,
ყრმასა დახედა, მოუნდის
თქმა საალერსო რამისა—
გულში შეიბნენ გრძნობანი
ტრფიალისა და მამისა.
დააგდო არე, მომცემი
ვაების და ვარამისა.
ამირან გულზე მიიკრა,
იარა გზა მოწამისა.

✱

მონადირის ნასახლართან
სულკალმახის მოდგა ჩრდილი.
სარკმელითგან ჩაიხედა,
ყრმა ეჭირა ხელში ჩვილი.
ობლად შთენილ სარეცელში
შეამჩნია ორი შვილი,
ვაჟკაცური სიამაყის
იმედებთან თანაზრდილი.
მოგონების მწარე თიქრებს
გადაეკრა სევდის რთვილი.
მწუხარების ნალვერდალში
გული გადნა, როგორც ცვილი,
იქვე დასდო ამირანი,
მოახვია ქურქი თბილი,
სევდიანი გადახედვით
არ დაუფრთხო ყმაწვილს ძილი.
გაჰქრა, ფართო ქვეყანაზე
აიჩნია მან გზა წვრილი.

*
დიაცსა ჭირში მყოფელსა,
რა შეუძოკლებს ლამესა!
ძილ-ღვიძილშია ხედვიდა
გარდახდილ მრავალ რამესა;
მრიგონებდა იმ ლამეს,
ლამესა მას უამესსა,
მომღევენო ჭირის დღეებმა
რომ ასე გააწამესა.

უსაბრალოდ შევბედმა.
თაფლი ნაღველში გაღესა—
აღარ ჰყავს არც სულკალმახი—
მოედო ტრფობის ბადესა,
მასზე ბოროტის თვალეზმა
ზეიმი დაიქადესა,
მიეცა ქალი ფიქრებსა,
ჭირზეაც უვარამესსა.

*
ბმა მოესმა, სარკმელს მიდგა,
დაინახა ყრმაი კოტა.
წამს მიიჭრა, გულს ჩაიკრა
ის—ბეჩაფი შეეცოდა,
თუმცა მისი აქ მოტანა
ვერ გაიგო, არ იცოდა.
—„ცას მადლობა—“ წამოსთქვაშდა—
იგი ვნახე, რაც მინდოდა,
ბადისა და უსიბისა
დარწვევაში მომშველოდა“.
ღვთის და კაცის ნაშთური
ყოველ ჟამით იზრდებოდა,

საცერცვით თვალნი ედგა,
ოქროს კბილი პირში ჰქონდა.
იმ კბილისგან ოქროს სხივი
მიღამოში გამოკრთოდა.

*

მონადარისა მეუღლეჲ
რა ნახა იგბ ნათელი.
ნამდვილი სხივის საქვრეტად
მყისვე გააქრო სანთელი.
რალაც ენიშნა, შეიკრა
გული სევდისგან ნათელი.
ფერის მსგავსებამ სინათლე
უჩვენა მას წინანდელი.
ეზმანა ოქროს ნაწნავი,
ქირისა ჰბრზე დამრთველი.
ქვა გამოილო კედელში,
სადაც რომ იყო სარკმელი.
მონახა ოქროს ქსოვილი —
ქალ-ღმერთის თავის სარკმელი,
იმ ყრმისა კბილსა აღარა —
იგია — რა აქვს სათყველი?!

*

ხანი გამოხდა, დიაცსა
სევდა გულისა ემატი,
ტყემ მოიშორა ფოთოლი
მიწისთვის მისაცემდა.
ცამ წამოიხსნა ნაღველი,
ფრინველი შეკრბა თემდა.
ქალსა ყოფნიდა ფიქრებში
ლამისა გასათევადა.

ერთ დღეს დააგდო ყმაწვილნი
კამცუმის მოსახედადა,
გზასა ვაუღვა უცნაურს,
მეფელის მოსაძვეადა.

*

ვინ მისწვდა იმედს დაკარგულს
კად ღრუბლებამდე აფრენით,
ან სიყვარულსა გარდასრულს
ტყის და ბილიკის არბენით,
არც არის მიცვალებული,—
იტრონ ცრემლთა დადენით,
აღც საუნჯეა—დასთვალონ
ზომით რაოდენ რამდენით,
ქალი აღლობდა სევდასა
სისხლით, გულიდან ნადენით.
სწიოდნენ დაობლებულნი
ზაფრანაუ შეცვლილ ბაგენით:
—„ბადრი, უსიბ და ამირან
ობლები დავიბადენით,
დევები გვემუქრებიან
დღე და ღამ ჩვენი წახდენით.
კამცუმი დევებს შემუსრავს
მათ ზურგზე მტვერის ადენით.
უამსა და ბელსა მანამდე
ჩაბუკად გავეხადენით,
ნეტავ თუ ვალი ჩვენზედა
ოდესმე მოვიხადენით?“

5. აგაპი ამიკანისა და მისთა ძამთა შაიკაღვისა

ნეტავ ისეთი ვაჟკაცი
თუ სადმე ინახვისაო,
არ ეშინოდეს კაცისა
და არც ზეცაში ღვთისაო.
ამირან იყო ვაჟკაცი,
ბატონი ღვთის რისხვისაო,
ხმალი და შუბი უნდოდა
დასამარცხებლად მტრისაო.
მკვლევთან მოდის თანხლებით
ბადრის და უსიპისაო.

*

ამირან მოდგა ძმეებითა,
შინაა რკინის მკვდელი.
ხოგორც მართებდა სამკვდლოს —
დაჯორგილია კედელი, —
არეულია რკინები
და სახლი დაუხვეტელი.
დაბალ სალამსა შეჰკადრებს
სამის ჭაბუკის მკვრეტელი.

*

— „აბა, მკვდელი, მობრუნდი,
იარალ გვინდა სამხელი,
ხმალის და მშვილდის სიმაგრე
იქნება შენთვის სახელი,
თავს ნუ შეირცხვენ, წახდება
შენი სამკვიდლო სახელი.“
მკვდელმა ყოვლი მოჰგვარა,
არა რის იყო მზრახველი.

უსიძს და ბადრსა ევარგა
იმა მკედელის ნახელი,
ამირან ყველა გასტეხა,
რკინას შეავლო რა ხელი.
მკედელი მკედლებს ეძახის:
— „ყო ხართ ასეთის მნახველი!“

*

შემოკრბენ ირველივ მკედლები
რკინისა იარაღითა,
ძველად და ახლად ჰედილი
ერთად ჩამოაქვთ თაღითა —
რკინაა შემტკიცებული
ფოლადის პირით საოითა.
მშვიდდები აღბეჭდილია
ძველთა ოსტატთა დაღითა.
ერთი მოსწია ამირან,
დასტეხა ხელით ლაღითა.

*

— „ამირან, მკედელთ სამტეროდ
ნეტა რამ წაგახალისა,
ჯავრსა ნუ იღებ გულშია
ხალხისა ამ საბრაღისა.
ნეტა სად ნახოს მკედელმა
სამშვილდე შენის ძაღლისა,
უროთი ჰედაეს საბრალო,
სანაცვლოდ საბერვალისა;
მიტონაც რკინას ძალა აქვს
ბრინჯაოს ანუ რვალისა.
სხვა იქნებოდა, რომ იყოს
გამონაწროთობი აღისა“.

შქედღებს უსმენდა ღიმილით
ის — ნაშიერო დალისა.
ესახვის ძალა ციური
ცეცხლისა გაუმქრალისა,
წინ გაუკრთება ნათელი
ელვის მხევალი ქალისა.

*

ამირან რკინა ითხოვდა.
თორმეტი ლიტრა წონითა,
ცეცხლში ნაწითობსა რკინასა
სქედავდა მთელი ღონითა.
სამქედლო გასკდა ხმაურით,
ყურთა ვერ შენაწონითი.
მქედლები კედლებს გაეკრენ
გულითა დანარონითა.
წყალგალმა გარბის ცხოველი
საცურავით და ფონითა...

*

ჰე, რა დღე ჰქონდა ამირანს,
როცა მის ხმალი წრთებოდა.
სამქედლოს მთელი მიდამო
რკინის ხმაურით სკდებოდა,
გრდემლზგდა რკინა ხვიოდა,
სამქედლო ექანებოდა,
მქედლები — მემქედურები
ერთმანეთს ეფარებოდა,
ბადრი და უსიპ კუთხეში
იქით და აქეთ დგებოდა.

• გათავდა, აღგენ მკედლები,
შიშისგან შენაზარები —
სამკედურისგან გამოსვლად
ძლივს-ლა მონახეს კარები.
გარედან ხალხი მდგარიყო,
ხმაურით შენაჯარები.
მკედელთა რკინა გასინჯეს,
ფოლადის შესადარები;
ამირანისთვის გაჭედეს
ყოველი დანაბარები:
პირმომახული მახვილი,
მშვილდი, შუბი და ფარები.

*

ამირანისა საქმეში
ნეტა თუ კაცი რეგია —
თორმეტი მშვილდი დაუდეს,
თერთმეტი დაუნსხვრეგია.
ვინღა გაუძლებს ამირანს,
გმირი, მავნე თუ დევია!
ბედის ვარსკლავსა ღამენი
მის ბაღში გაუთეგია:
ზეჩავ მკედლებმა წააგეს
იმასთან სანაძლეგია,
პირდაღრეჯილნი წავიდნენ,
შერცხვენილ-დანაძლეგია.

*

— „ამირან ჩვენსა შერცხვენას
რაღა ხარ მონაწყურია?!
ჩვენი ხელობა ძველია,
მიტომაც გვტანჯავს წყლულია.“

რკინისა მოპოვებაში
ვერ დაგვამციროებს შურია,
წინაპართ ასე უქმნიათ,
ძველთაგან ნადისტურია —
რომ ალგეთისა მიდამო
მთელ ქვეყნის სამკედურია.
ამა ამბისა მოწმეა
ინლო, მისრი და ურია.
თუ სადმე ხმალი მძლეობდეს,
უსიტყვოდ აქაურია,
ხოლო ეგ მტრობა ჩვენდამი,
არც ვიცით სადაურია“.
ამირან უთხრა პასუხი —
ხუმრობაც გამაურია:
— „მე მხოლოდ ძალა გიჩვენეთ,
ამად ხართ უმადურია,
ისაა ჩემი ხელობა —
საცა რა ვაქცაურია“.

6. აგბავი სამთა ძმათა აღვათში ნასვდისა

ობოლთა ბედი ამ ქვეყნად.
ყველაზე მწარე ბედია,
მისი არარად ჩაგდება
არაერთს გაუბედია.
ობოლთა ჭირით სარგებლობს
ამ ქვეყნად ვინც თავხედია.
მათი მფარველი ერთილა
ცათაგან არსთა მხედია.

ცამცუმის ფარი და ხმალი
დამცველად განაჭედია.
თვით უამბნიათ ობოლთა,
რაცა მათ გარდახედია.

*

ასე ამბობენ, არ ითქმის
მათი ნათქვამი სხვა ენით:
„ბადრი, უსიპი, ამირან
ობლები მოვიყარენით.
ღველფ არ გვინახავს, კერაი,
საჩალეს მოვიზარდენით,
ვინც კარგი გვიყო ობოლთა,
მაშველად დავეტანენით,
ვინც ავი გვიყო ობოლთა,
მას შინა შევეტანენით.

*

ოდეს ობლები დავცვივდით
ზღვარაკად კაეშანისა,
ანაზღად ჩვენ წინ წარმოსდგა
აჩრდილი დარჯალანისა;
ამირანს ხელი აწვდინა
საზომად მხართა განისა,
დაიწყო ნიშნით კურთხევა
მწვილდის და გასაგანისა;
მერმედ სამთავეს მოგვითხრო
მოხამატებლად ჯანისა:

*

— ჩემი დარდი და ვარამი
დღე მუდამ თქვენ იქნებითო.
იზარდეთ დევთა სამტეროდ
ზეციერ ღმერთთა ნებითო,

მაგრამ ერიდეთ — ანაწლად
ღვევებს ნუ შეეყრებითო,
თუ შეეყრებით ღვევებსა,
ადვილ ნუ გაეყრებითო“.

*

ცამცუმი წახდა. უმისოდ
ობლები მოვიზარდენით.
სამნი ჩვენ, სამას ღვევები
ბალხეთსა შევიყარენით.
თავს მოვხვდით ბალხის კარავსა,
ბოლოში გავიყარენით.
ამირან ღვევებს ლეწავდა —
ყულებით გავიხარენით;
ჩვენ ომი ვერა გავაგეთ,
ფარები მოვიფარენით.
დავხხედით ღვინის სმაზედა,
ზოგნ ღვენიც დავიტანენით,
ვინცა სვა ღვინო ჩვენთანა,
ძმურადა გავეყარენით,
ვინცა არა სვა — დავკარით,
სამყოფად არ ვიწყალენით;
წაუხდათ მათი ღვეობა —
ხმალს ქვეშე მოვატარენით.

*

დღეს კაბუკა ამირან —
მეხსა წაართვა მეხოზა,
ალარ გაუვა ღვევებსა
ჯაფრი და პირუკმეხოზა.
მტერმა არ იცის — იმისგან
თუ პირი სად დაეყოფა,

ცოტა კაცია ამირან,
ცოტა სმა-ჭამი ეყოფა:
სადილღს ბულა კამეჩი
ვახშმადაც არ გაეყოფა“.

*

სანი მნათობი - ჭაბუკი
არ გვანან დაბადებულსა,
სწორავენ ბრძოლის ტალღასა,
საომრად აქაფებულსა.
საღაა მათი მებრძოლი —
იქმოდეს დაქადებულსა!
ქვეყნად მოსულნი მნათობნი
სხივს გვანან აღზევებულსა:
ბადრი ქალსა ჰგავ ლამაზსა,
საქმაროდ გამზადებულსა,
უსიპი — ბროლის ციხესა,
თავ-ბოლოდ გამაგრებულსა,
ამირან — შავსა ღრუბელსა,
საადროოდ დამზადებულსა.

*

უამი გარდახდა, ცამცუმის
ველარ ენახათ მცნობელი
ანაზღად კაცი არ. სჩანდა
მისი ამბისა მთბრობელი,
მის ჯანად ყოფნის არ იყო
არც ერთი მახარობელი.
შეეკაზმენ და დააგდეს
სამშობლო და საშკოფელი,
გადიარეს არ-ერთი
ციხე-ქალაქი, სოფელი.
კავკისიონსა სტოგებენ

თვალზე ცრემლ-შეუშრობელი,
აღგეთის მხარეს მიმართეს,
სხივი დგა გაუკრთომელი.
მნათობთა სამყოფალოში
მათ ედრებოდა, რიაშელი!

7. აგბავი ნადირობისა და სამსუჟის კოჟკის კოჟნისა

მთებში ნახარდთა არწივთა
ნეტა რა უნდა ბარადა,
ვის მიჰყვებიან ვარსკვლავნი
ზმანების მოუბარადა.

ძალა არ ყოფნის მნათობთა
სამ ძმასთან შესადარადა,
მათ შეჰხარიან ხევები,
მავალნი ზეცის კარადა;
მიდიან სახლით გასულნი
მძლეობის ანაბარადა.

ხვალ ნადირობა დაასკვნეს
ყრმობისა გასახარადა —
რომ ობლობისა დარდებო
მათ აღარ უჩნდეთ არადა;
გააგეს ტყეში ბანაკი
კაბუკთა წესის დარადა.

*

სანადიროდ წამოვიდნენ
ამირან და ძმანი შისნი,
გადიარეს ცხრანი მთანი,
მეათენი აღგეთისნი;
მინჯორს კვალბ გაუკვლიეს
დანაბეჭდი ეშმაკისნი:

მთას ირემი წაძოუხტათ,
ოქრო იყო რქანი მისნი.
უცხოვს მთაზედ კოშკი ნახეს,
ანაგები ბროლის ქვისი.
გაუარეს განით, ირგვლივ,
ვერა პოენეს კარი მისი.
სადაც მზემან პირი მოჰკრა —
ამირანმა მუხლი მგლისი —
კოშკმა პირი იქ გაალო,
იქ შეება კარი მისი.

სამთავე კარი შეაღეს,
პირქუშად იდგნენ თაღები,
საუნჯის კართა აღეწნეს
კლიტენი და გასაღები,
რკინის ნაბიჯით ვიდოდნენ
ციხის წიაღში ლაღები.
კოშკიდან დაბლობს გაჩედეს:
გადაშლილიყვნენ ბაღები.
დარბაზს შევიდნენ — ზღვა დადგა,
აქაფდნენ ცრემლის ტალღები.

კოშკში ლომი წოლილიყო,
არვინ იყო მძრავი მისი,
მას რომ თავით რაში ება,
ტორით მიწას თხრიდა ისი,
მარჯვენეგ შუბი რომ ეყუდა,
წვერი ცასა ხევდა მისი,
მრცხნივ ედო თვისი ხმალი,
პირი ჰქონდა აღმასისი.

*

სამთა გმირთა გაიკვირეს
 მონათხრობი გულისთქმისა,
 უსიპმა და ბაღრმა იცნეს
 იგი ხმალი დედის ძმისა.
 ცამ ღრუბელი გადიყარა,
 გადნა ნისლი შავი დღისა;
 ღითქოს კიდევ ახლო არი.
 გასაგანი შორი გზისა.
 სევდა ისევ იზრდებოდა,
 დგა აჩრდილი სიკვდილისა,
 ერთ კუთხეში ოქრო - ვერცხლი —
 ნაგროვები ცამცუმისა,
 გვერდით ეჯდა დედ-მისი,
 ცრემლთა დენით სტირდა შვილსა,
 თავით ერთი ქალი ეჯდა,
 ცრემლი ერწყმის ტალღას ზღვისა,
 თვით ცამცუმსა თითებს შუა
 წიგნი ჰქონდა ქალღმერთისა.
 წაიკითხეს — შიგ ეწერა —
 — „დედის ძმა ვარ უსიპისა.“

*

სამთა ჰაბუკთა დაწვებსა
 არ აკლდა ცრემლით ლამება,
 სამივე სევდის დიაცთა
 დუმილით ესალამება;
 ცამცუმის გვამთან დასრულდა
 პოვნისი გზისა ამება,
 თავჩაქინდრული ცხედრის წინ
 დგა მზეჰაბუკთა სამება.
 წიგნი გასინჯეს, ეწერა
 ბიძის განცდილი წამება:

— „სანამ ვიყავ; მტერი ვმუსრე,
არ შევქამე ჯავრი სხვისა,
მოგკვდი, ერთი ჯავრი, გამყვა
მხოლოდ დევის ბაყბაყისა;
ვინაც მოკლავს ბაყბაყანსა,
ჩემი შუბი ალალ მისა,
მახარობლად ვინც მამივა,
ჩემი ხმალიც ალალ მისა,
ვინც მომივლის და დამმარხავს,
ცოლი, რაშიც ალალ მისა.“

რა წაიკითხეს, ემძიმათ
გარდასავალნი ბიძისა,
მისი ტანჯვანი და ჯავრი
იმ ბაყბაყანის ბილწისა.
აღარ იღარდეს დავდება
თვისი სამშობლო მიწისა;
ცხედართან სამთავ მოუნდათ
დება ჭაბუკთა ფიცისა, —
გარდა ნათესავ სისხლისა-
რკინითა შენამტკიცისა.
ვედრებით ცასა მიმართეს,
ვინც კაცთა საქმე იქნას.

ბადრსა და უსიპს უფროორე
გულს უმძიმთ ნათესაურსა,
ისმენენ კოშკის თაღები
იმათსა ურვის ხმაურსა.
ამირან ხმალსა ნახვიდა,
ვინ იტყვის თუ სადაურსა,

რაშსა ფაფარზე ხედვიდა,
მას რაშსა ფეხბედაურსა,
შუბისა ტარსა ეტრფოდა —
შუბისა წვერს უცნაურსა.

*

რა მოიტირეს, თათბირად
ლასხდნენ სამივე ძმობილი.
მათთან სადარი სად არი
ამ ქვეყნად ვინმე შობილი?!
მწუხრის მნათობი თან ახლდათ
უბედობაში წრთობილი.
გრძნობათა რთველსა გონებთ
კრეფდა მსაღვლად ხმობილი.
ბადრსა და უაიბს არ აკლდათ
ცრემლი დაწვებზე შრობილი.
დაასკვნეს — წესი შესრულდეს,
წინაპართაგან თხრობილი.

*

ამირან უთხრა: — „რაცა სთქვიო,
ეგ უეჭველად ესეა:
უნდა შესრულდეს უსიტყვოდ,
რაცა რომ ძველი წესია,
მავრამ მისმინეთ — ეგ სიტყვა
იქნების უკეთესია:
რაში წავეგვაროთ და ხმალი,
ღვევებზე რომ ნალესია,
გმირობის შემკვიდრეობა
ზეციდან დანაწესია,
ყრმათა კავშირი ძველებთან
ბნელში ნაგზები კვსია,

მაშინ ჭაბუკთა მძლეობა
სიკვდილზე უმტკიცესია,
მისგან გაცუდდეს ყოველი,
რაც ბოროტს დაუთესია“.

*

უსიპი და ბადრი შეკრთენ,
ფერი მიხდათ ნაურვისა:
— „ნუ, ამირან, ძმათა მზესა,
ნურა გინდა ნურავისა,
გამოდრი და გამოხურე
დარბაზი და კარი მისა,
თორემ გმირნი დაგვეძრაბავენ:
გაუძარცვავთ მკვდარი სხვისა“.

*

მწუხრისა ჟამსა წესისებრ
მკვდარს გაუთხარეს საფლავი,
ობოლს სამარეს ამკობდა
სხივეებით მწუხრის ვარსკვლავი.
საფლავში ჩასვებს ცამცუმი,
თან ჩაატანეს სამკლავი,
რადგან ამ ქვეყნით წარსულსა
დევები დარჩა საკლავი.
სურნელოვანი ბანგითა
გაუსპეტაკეს ნაწლავი,
შუბლზე გაუსკვნეს მარყუჟად
გულის მეგობრის ნაწნავი.
ამოხორცილსა საფლავზე
სისხლად დაწრიტეს საკლავი,
რომ გაცივებულს ცხედარსა
ძალა ემატოს საძრავი.

დედამ გააგო საქმენი,
ნაანდერძევი გმირისა,
რძალმა მოირთო ოქრონი,
ხუგეშად გულის ჭირისა,
სხვათაცა მრავლად უბოძეს
მოსაკითხავი პირისა,
მორთეს ცამცუმის საფლავიც
და თალი ზედ ქვიტკირისა,
წერაქვით ჩაქრეს ნაქარგი
მშვენების გასაკვირისა.

მ. აბაივი ბაყბაყდევისა

რა გითხრა, მხარეც ტიალო,
სადაც ცხოვრობენ დევები,
ქვეყნისა ჭირად ნაშობი,
ზეციდან განაძევები!
მხარიდან მხარეს გადიან
ხიმუხთლით ანაზევები,
სახლ-სამყოფელად უბყრიათ
კაცთ მიუვალნი ხევები.
მათი სიცოცხლე ფუჭია
და ცოდვა მიუტევები.
ძაგთ ბოროტებსა ქვეყანა,
სიკეთით განამზევები.

სულკალმახის სახლის ახლო
ბაყბაყდევსა ჰქონდა შინა.
რაც რომ გაჩნდა ბაყბაყანი,
დიდმა ხანმა გაირბინა.

იმ თავითვე მონადირის
მტრობა გულში გაიჩინა.
მუდამ ჟამსა ტყე და ღრეში
დახვდებოდა ხვალის წინა.
ბოროტებამ ბაყბაყანსა
ცოდვა მრავლად შეარჩინა:
მას არ ვნებდა არც მახვილი,
არც ფოლადი, არცა რკინა.
ბოლოს იმა ბაყბაყანმა
ყველა ვერე დააშინა,
ხორციელი ვერა სძლებდა
ვერც გარეთა, ვერცა შინა,
ალარ იყო გამკითხველი
ქვეყნად, არცა ცათა შინა.

ერთხელ ტყეში ბაყბაყდევმა
მონადირეს მოჰკრა თვალი.
მყისვე ზურგით მოუარა
და შეუკრა გასაგალი.
მიხვდა წამსვე სულკალმახი—
ალარ მოსჩანს გზა საგალი.
შეურიგდა ბაყბაყანსა
და დაიღო მისი ველი:
როცა პირმშო ეყოლება—
დღე რჩებოდა დასათვალი—
უნდა ეძღვნა ბაყბაყისთვის
ან შემკვიდრე, ანდა თვალი.

ლოგინობის დრო მოვიდა,
რა გამოხდა ცოტა ხანი—
მთვარის სხივით ცას მიგრთვა
ბადრი ვითა არმაღანი.

სინარულის ზარი იყო,
ზეიმისა დასაგვანი.
უცებ ლხინი სევდად იქცა:
კარზე მოდგა ბაყბაყანი.
იღრიალა:— „მონადირევე,
ყრმა მომგვარე წასაყვანი!“
გაცუდებულ სულკალმახსა
აღარ უჩნდა გასაქანი.
დევი მისას არ იშლიდა,
მოემართა უმსგავსს რქანი,
გზა არ იყო—სულკალმახმა
გადისურა გარე კანი:
მისცა თვალი, თუმც მის სევდას
არ უჩანდა კიდევანი.

*

სულკალმახსა და ბაყბაყდევს
აღარ დააკლდათ მტერობა,
გადაყვა იგი მემკვიდრეთ,
ვითარცა იყო ჯერობა,
არც ერთს არ აკლდა სისხლისა
ამღებად შესაფერობა.

*

ცამცუმე იყო ერთგული
სულკალმახ მონადირისა,
ძმად შენაფიცი ცოლის ძმა,
ტალკვესი გასაჭირისა,
თვით სიკვდილისა პირისპირა.
ძნელად განტეხი პირისა.
გული მოიგო ღონითა
ბაყბაყანდევის გზირისა,

ამან გაუზენა კარები
დევების კოშკის ძირისა,
~~მოჰპარა თვალი სიძისა,~~
მუნ ფრთხილად დანამჭირისა.
გათავდა ამით ამბავი
სულკალმახისა ჭირისა.

*

ცამცუმის მტერი მოსისხლე
შეიქმნა ბაყბაყოვანი,
მათ შორის ჩადგა ჭაობი
შურისა მრავალწლოვანი.
ცამცუმი იყო ჭაბუკი
მორჭმული და ახოვანი.
ბაყბაყ ხედავდა: ცამცუმი
მტერია—ძალგულოვანი,
გადაუხდია მრავალი
შეხვედრა სახელოვანი.

*

ბოლოდ დასტოვა ცამცუმმა
მდელო-სამშობლო მხარისა.
ახალ მიდამოს საპოვნად,
სამყოფლად დასამხარისა,
ამართა ზღუდე კოშკისა
მოყვრისთვის გასახარისა,
აზიდა ბროლის თაღები
მესაიდუმლედ მთვარისა.
არ აკლდა ერთი წყალობაც
ზეცით მბრწყინავი დარისა.
ხსოვნა დაგავდა უბედურს
მამულის და სახლ-კარისა.

და ოხვრა სიყვარულისა,
იმისთვის არ-ახალისა.
ბროლისა კოშკმა სხვის ქვეყნად
ცხოვრება არ ახალისა,
დათენთა სული ჩრდილებმა
სხივისა გაუშობარისა.

*

ღვევებზე უფრო სტანჯავდა
სხვის ქვეყნად სულის ტყვეობა,
და გადახვეწილს ცამცუმსა
მოაკლდა გულის მხნეობა.
დაჭკარვა სულის სიმშვიდე
და ხმალ-ლახტისა მძლეობა.
მის ღემეს ბოლო არ უჩნდა,
დღესაც მოაკლდა დღეობა.
უეცრად მოკვდა, დაობლდა
მიდამოს მოსახლეობა.

*

რა ბაყბაყანსა გაეგო
ცამცუმის გარდასავალი,
ერთ დღეს გაეგლო წყეულსა
ათეულ დღისა სავალი.
მთით მოგორავდა დაბლობში,
ვითა ნახშირი და რვალი,
მიცვალებულის შეჭმასა
ლამობდა იგი მტარვალი.
ბნელეთის წარმოგზავნილსა
ცოდვა მოჰქონდა მრავალი.

9. ამავენი ამიქანისა და ბაყბაყდების შებენისა

სევდით და ნაღვლით დასტოვეს
გმირებმა კოშკის კარები.

თვალთ წარმოუდგათ ცამცუმის
სიცოცხლე განამწარები.

ვარდისა ნაცვლად მის გზაზედ
ხარობდა ეკალ-ნარები.

კოშკსა გაშორდნენ, შემოხვდათ
ბაყბაყი შესაზარები.

— „სად მიხვალ, აყროლებულო,
საითკენ მიეჩქარები?“

*

არ შესდგა დევი ბაყბაყი,

სახე ქნა უმეცრულადა,

არ დათმობს მთელსა ქეყანას.

მკვდარ ცამცუმისა სულადა.

დეეებსა შეჭმა მკვდრებისა

იმ თავით ჰქონდათ სჯულადა.

ამირან მისი მხილველი

ცეცხლად აინთო სრულადა.

ამირან, დევი ბაყბაყი.

ჩასაუბრობენ მტრულადა,

ხმალზე ხელი აქვს ამირანს,

ცხარე ომი აქვს გულადა.

*

— „შესდგე, ბილწო!“ — შეუყვირა

ამირანმა ბოხი ხმითა

და უმაღვე დევს მიუზდა

გაშიშვლებულ ბასრი ხმლითა.

ბაყბაყ დევი უშიშარად
სელას განაგრძობს თავის, გზითა.
— „ამით გინდა შემაჩერო?“ —
ყრმას მიუგო დაცინვითა,
და ამაყად კოშკისაკენ
შავი ხელით მიუთითა.

*

ამირან ხმალი ასწია—
ვინღა დაზოგოს ტიალი!
ამირან, დევი შეიბნენ,
მიწას გაჰქონდა გრიალი.
ამირან დასცა ბაყბაყი,
ადგილი შეხვდა ქვიანი,
დასცა და მხარი მოსტეხა,
დააწყებინა ღრიალი.
— „ნუ მომკლავ, დარეჯანის-ძევ,
ხელი გაფიცო ხმლიანი,
მანდელი დედიშენისა,
თაკლავი ოქროიანი.
ზღვას გაღმა ქალი გასწავლო,
სახელად ყამარ ჰქვიანი,
საყამაროსა კაბასა
შვიდი დღე უნდა მზიანი,
შვიდ დღეში ზღვიდან ამოდის
ის მისი კაბა წყლიანი.
წასვლა ადგილი იქნება,
მოსვლა გახდება გვიანი.
მოყვარული ხარ ომისა,
გზა იქ გექნება მტრიანი,
თან შიკრიკს გამოგაყოლებ,
გზას ჩაგასწავლის მზიანი“.

*

არ ეუცხოვა ამირანს
ყაშარ-ქალისა ხსენება,
ჯერ კიდევ ყრმასა ენახა
იმისი სახის მშვენება.
ცოდვით შობილი ყრმისათვის
მას პატიება ენება,
როცა მამა-მისს უნდოდა
თავისი ძალის ჩვენება
სულ თვალწინ უდგა ამირანს
ის სხივი, ვით მოჩვენება,
შორს იყო, რას გააწყობდა
ხვალი ან რაშის ჭენება.

*

უცილო ღონე მონახა
მან დევმა ბაყბაყიანმა,
რომ გაახსენა ის სხივი
ბოროტმა და აფყიანმა.
ყრმა მოგონებით შებოჭა
თმამ ოქროს ვარაყიანმა,
ფრთა ვერ მოსტენა მის ფიჭრებს
ქედმა ცათამდის რყდანმა.

*

ბადრი და უსიპ შეშფოდნენ,
ჭირად ეჩვენათ სოფელი.
ამირან უშვებს ბაყბაყსა,
წავა პირდაუყოფელი.
— „გაუშვათ დევი ბაყბაყი,
რას გვარგებს ჭირში მყოფელი?“

*

სთქვეს ორივემ: — „ნუ, ამირან,
შენ გაფიცებთ ძმათა მზესა,
ნუ გაუშვებ ბაყბაყანსა,
ნუ დაარღვევ სოხლის წესსა!
დაძლეული და უღონო
პირმოთნეა იგი დღესა,
ხვალ კი წელსა მოიმაგრებს,
ჭირსა შფეყრის უარესსა.
ბოროტება აჩანაგე,

~~ვით კეთილმა დააწესა.~~

~~გვექმენ ფარად, თუ არ ვინდა
მოისმინო ჩვენი კენესა.“~~

*

სამთავიანი ბაყბაყი
ისმენდა უქვისი ყურითა
უსიბისა და ბადრისა
რჩევას, აღსავესეს შურითა
და შეაქებდა ამირანს
ენითა სამიწურითა
სიფხიზლეს ნანას უმღერდა
ამბითა საამურითა.

*

ბადრსა და უსიპს გაელღვათ
გული, სევდისგან ლმობილი.
ბაყბაყდევს ენა ჩაუგდეს,
ბოროტებისთვის ხმობილი.
ამირან სიტყვა ისმინა,
შურისძიებით შობილი.

დღეს ეამბოროა სიკვდილით
მახვილი, მკერდში სობილი,
სამსავე თაჟა დასკრიდა
კვეთაში გამოწრთობილი.
კვლავ, მტერზე გამარჯვებული,
ხარობდა სამი ძმობილი.

10. ამაჟანი ამიკანის წასვირისა ყამაჩის ძაბნად

ამირან ფიქრობს ყამარზე,
სევდას ვინ მისცა სამალი:
ნეტაჲ სადაა — მონახოს
დაკრილი გულის წამალი.
ღვეისა შიკრიკს ერყოდა,
დაჰპირდა განძი მრავალი:
— „აბა, შიკრიკო, გაგვიძულ,
ფეხი აჩქარე მავალი,
გზა მალე გაგვარბენინე,
ყამარისაკენ სავალი.“
შიკრიკი დინჯად დაიძრა,
მძიმედ ვიდოდა მაშვრალი.
ხეებსა ეხეთქებოდა,
თითქოს ბანგითა დამთვრალი.

მათ სამთა გმირთა მნათობთა
განზე მოელოთ ფარები,
საბნეზე სხივი უკრთოდათ,
ტაროსით ანაფარები,
რაშებსა სწორად მიაჩნდათ
ტყენი, კლდენი თუ ბარები.

ცას სამასპინძლოდ გაელო
მზისკენ სავალი კარები,
ღრუბელთა მეფეს გაეხვნა
ბურუსი შესაზარები,
ყამარსა ეღვად ანთო
გულმკერდი მიუკარები.

*

ვით დარჩენილა ძველთაგან
ესე მეგზურთა ადათი —
ტანსა ემოსა შიკრიკსა
წამოსასხმელი ხალვათი.
შიგ და შიგ გზასა უხვევდა,
გულში ჩაედო ღალატი,
კარგს რას ურჩევდა ბაყბაყი,
კაცთაგანისა ჯალათი.

*

გზასა მძიმესა იარეს,
ტყე გაიხლართა კლდოვანი,
ცისა ნაქარგებს ფარვიდნენ
მუხანი ათასწლოვანი;
ბედს შეემუოდნენ ჯაგებში
სისხლიან მხეცთა გროვანი.
ქარის ხმაური ნაპრალში
ისმოდა, ვითა გლოვანი.
დაუფლებოდა შიდაშოს
სიკვდილი ერთსახოვანი,
მაგრად ვერ დგამდა ბიჯებსა
ვერც სუსტი, ვერც ახოვანი.

*

დრო მიდიოდა; ტყეებსა
ალარ დააჩნდა კიდენი,
მიწას დააწვა ღრუბლები,
ხეებზე ანაკიდენი.
მრავალწლოვანი სუროსგან
ძელქვას მოესხა რიდენი.
დათვლით განერთხა ტოტები,
რაც ხანი ჰქონდა — იმდენი.
ტყის სიჩუმესა აფრთხობდნენ
აჩრდილნი მოსარიდენი.
ქაბუკთა გულში სიფრთხილემ
შიშს გადურაზა კლიტენი.

*

უსიპმა გზანი შეიცნა,
აღრევე ნათვალყურები;
ხავსა და ბალანს ემჩნევა
წინადლის ნათეხურები.
სწორი გზა არ სჩანს, ცხადია,
სერისკენ მისაშურები,
ყოველმხრივ ტყისა ბანდია,
კაცთ მოდგმისაგან ურები.
ისევ დაღამდა. ხეებში
ბედს უჩიოდნენ ტურები.
ბანაკსა მხეცი მოაწვა,
სისხლისთვის მონაწყურები.

*

აქ უსიპმა შეუმჩნევლად
ისარი ჰკრა ეროსა ხესა,
საიდუმლოდ შეინახა,
არ გაანდო არვის ესა.

დილით ადრე აცხარებენ
კვლავ იარეს მთელსა დღესა.
მძიმე აღიღოს შემოექცნენ,
არ იციახ თუ სად დგესა.
დღის სინათლე მიიწურა,
ღამის ურინველთ ისმის კვნესა.
ღაბანაკდნენ და უსიპძა,
რა სინათლე გამოკვესა,
მყის ნიშანი საიდუმლო
მან უჩვენა თავის ძმებსა:

*

— „ხომ ხედავთ ამა ადგილსა —
გუშინ რომ იყო ის არი,
მესამედ აქვე მოჭედით,
გუშინ რომ დაეკარ ისარი.
მოღალატეა შიკრიკი,
რალა აქვს დასაფიცარი,
სწორად ასრულებს, რაცაა
ბაყბაყის დანამტკიცარი.
მოგვარეს სისხლის აღება
თავდადებული ყმის არი,
მაგრამ გამოტყვრა ანაზღად
ჩვენი მეგზური ვინ კ არი“.
ამირანს უთხრა უსიპძა:
— „შენი მეგზური იცანი,
თუმცა გაჩენის დღიდანვე
გწყალობენ ძალნი ტყისანი,
ვერ გაგივია, ამირან,
არგამარჯვების ნიშანი“.
მიხვდა ამირან — შორღება

გულისხნადები მიზანი.
ანაზღად ცეცხლად აუნთო,
თეაღნი ჩაედგა მგლისანი.
„მიკრიკო, გზანი გაიხვენი,
თუ არ ხარ თავის მასანი,
თორე, ავიღე, გაგთაღე,
ვით საკიდობნე ფიცარი.“

*

შიკრიკმა უთხრა: — „არ ვითხოვ
სიკვდილის დაყოვნებასა,
თუ რომ ოდნავად გადავცდი
სამთა ჭაბუკთა ნებასა.
გაჩენის დღიდან ვუფროთხოდი
კაცთ ნაშიერის ვნებასა,
ამ ღამით რითა გავმართლდე —
ვერა ვიქმ ხელოვნებასა,
ერთგულეზსა გიჩვენებთ,
თუ მაცლით გათენებასა.“

II. ამავენი სამი ვეჯავის შეხვედრისა

ტყემ ჩაიოხრა სიღრმეში,
მოცულმა სამძიმოლითა,
ყოველი არსი მოიცვა
მაცოცხლებელი ძილითა.
ტკბილად ლალობდა ბუნავში
ვეფხვი თვისითა შვილითა.
ყამმა გაზომა ქვეყანა
ხევში ჩაძირულ ჩრდილითა.
სამი ჭაბუკი მეფეზურით
გზას გაეშურნენ დილითა.

*

შიკრიკმა ტყენი დააგლო,
სხვასა იარა არესა—
ტყისა გაჩეხა რაშებით
გმირებმა იუარესა.
შიკრიკმა გზას იუარა,
შიმართო ტყისა გარესა,
იფიქრა:— „ოუ გადაურჩით
შესანთხვევს თქვენ უღარესსა,
მინდვრად გავიდეთ, შემოგყჩიო
განსაცდელს იქ უარესსა.“

*

მინდორს გავიდნენ, იხილეს
ვეშაპი საში ფერისა:—
წითელის, თეთრის და შავის—
მათი ზნის შესაფერისა.
გარემო იყო მოწყვე
ვეშაპთ უმსგავსო მღერისა.
გული აქვს დარჯალანის ძეს
მათთან საოშრად ძკერისა,
ისურვა დანაწევრება
ძმათა საომარ ჯერისა:
— „პე, ძმებო, გემართებს დაძლევა
ჩვენზე შრასულა მტერისა,
შიში არაა საფარი
ბედისგან მონაბერისა,
მხდალთა წავგლეკავს ყაფინი
ვაჟაკის—ყრმის და ბერისა,
ლომგულებს სხივით შემოსავს
სამადლობელი ერისა.“

თვეთი — ბადრს, უსიპს — წითელი
და მე კი შავი მელირსა.
დავლევოთ მტერი სამსხვერპლოდ
ჩვენი მშობელი კერისა.“

*

— „ამირან — უთხრა უსიპსა —
შეგემთხვა ნალოდებია,
თვით გასწორე იგი გზა,
რომელიც გიმრედეგია.“
ამირან უთხრა პასუსი,
რაც მისსა გულს ნადებია:
— „უსიპო, ჩემი ღალატი
სულ მუდამ გულში გდებია,
ტვანი, სადები თავშია,
ჩაბალოხშია გდებია,
უგულობა და ღალატი
ერთიმეორის დებია.“

*

ბადრსა შიშართა ამირან,
მისი ერთგული ჰგონია:
— „ბადრო, მიხედუ უსიპსა,
განა ეს მოსაწონია?“
ბადრმა მიუგო: — „ამირან,
არც მე ვარ შენი ფონია.“
— „ბადრო — ეტყოდა ამირან —
ფერი აოქატი გქონია,
დაჯე და ჰყერე ტყაგები,
სხვა ხელი არა გქონია,
უცხოა ორივესათვის
საქმენი საგმდრონია.“

*

ბადრი და უსიბ ვაილღვენ
მრავალი ჭირის მოთმენით,
უჯობდათ დარჩენილიყვენ
ცამცუმის ყოშკში მოლხენით.
სთქვეს: — „ომი არა გვწადიან,
ისეც დღე დავიმოკლენით,
შენი ცოლისა გულისთვის
ძმები სულ დავიხოცენით.
დაგვექანცე უღრან ტყეებში
ჭირისა ჭირზე მოდენით.“

*

გულს დაულონდა ამირანს,
ხედავს — ეს მისი ბედია,
ცუდ ჭაბუკებთან გმირობა
უმსგავსო დანაყბედია.
სამსა ვეშაბთან ჭიდილი
გმირ ამირანსაც ედია.
სიმხდალეს ბრძოლა არჩია,
გაბედა გასაბედია.
უგინა ძმებსა სილაჩრე
და სიტყვა ნათავებედია.
მათ შოაგონა მის ხმალი
თუ როგორ განაჰედია.

— „მაშინ სად იყავ, შავ-ბადრო
როცა ჩემ ხმალი წრთებოდა
და შენი სახის სინათლე
ღრუბლებში იცრიცებოდა?“

„ესა სტეჟდა, მიწა გრგვინავდა,
სამქედლო ექანებოდა,
მქედლები-მემქედურები
ერთმანეთს ეფარებოდა.“

12. აგბავი სამ ვაჟათან ვავიისა

„დაადლო ძმების ძაგება,
შახვილს მიმართა მქევრ ენით:
— „ჩემო ხმალო და აბჯარო,
საძალოდ მომეშველენით,
ომში ვერ შევალ ძმებითურთ,
მჯილისა თავში მშენელით,
შევალ ხმლითა და აბჯრითა,
ვაჟკაცის დამამშვენელით.“
ბადრი და უსიპ გარბოდნენ,
ბრძოლას გაეჭენენ შერცხვენით.

*

სამი ვეშაპის ხენეშისგან
არე სჩნდა ვითა დამზრალი.
ვმირს სახე ჰქონდა ცეცხლებრი,
ყელი ბრაზისგან გამშრალი.
თეთრი მოჰკლა და წითელი,
შავსა შეება მაშვრალი,
თუმც მარტოხელაჲ მებრძოლმა
ძან კირი ნახა მრავალი,
ბრძოლის ალმურში შენიშნა
კაც მალაჲ მთაზე მავალი.
შეუდრა—ძმებსა გადასცენ
მისი თავგადასავალი.

*

უკივლა, გადაუძახა
— „რომელი მიხვალ მე შოასა,
სიკეთე მიჰყავ, ძმობილო,
რომელი მოჰკვეთ მე გზასა.
ვადი და ვადაუძახე
ბადრსა, უსაბსა ჩემ ძმასა:
თეთრიც მოვკალ დ წითელიც.
ნუთარ გადირბენთ ცხრა შოასა.“

*

ძმებმა ინდომეს ეხილათ
მათი ძმა რა ვაჟკაცია, —
ნახეს ამირან მაშგორალი,
ბრძოლაში ნამოღვაწია,
მთისებრ მოგორდა ვეშაპი,
შორით რომ სჩანდა პაწია.
შაესა შეება ამირან,
მაშგორალმა ხმალი ასწია,
შაემა აილო, ჩაყლაპა,
შაევი ზღვისაკენ გასწია.

*

გველგეშაპი იჩქაროდა
ვითა ცეცხლი, ვითა ბნედა,
რომ ენახა სანუგეშოდ
სახლში მყოფი თვისი დედა.
უკან ძმები გამოუდგნენ,
კრეს ისაოი ზედი-ზედა.
კუდი მოსწყდა შავ ვეშაპსა,
დღე ის მწარედ დაეზედა.

შას მუცელი ასტკენოდა,
დღე დაუდგა მეტად კუდი.
უსიპს ისრით მოევლიჯა
გველეშაპის შავი კუდი.
მწუხარებთან ბოძი ნახა,
გზაბოძალზე ანაყუდა,
ტანი სამტროდ ვერ მოხიდა
სვეტიის ირგვლივ განამრუდი,
ბოლშა ნისლად ამოჭროდა,
შავ მუცელში შენახუაი.

დღემ უთხრა: — „შვილო, იყავ
შენ უსმელი და მშიერი,
და ვინ იცის, იქნებ სჭამე
ზეციერთა ნაშიერი.
იპას შენ ვერ მოინელებ,
დღე მოგელის საშინელი“.

— „ვინ მექამა — მან მოუგო,
თუ არ კაცის გამოზრდილი,
თუნცა მკლავი ჰქონდა ქვისა,
ხორცი იყო მეტად ჩვილი,
მე არ ვიცი, რომელია
ზეციერი მოღვმის შვილი:
საცერივით თვალებიანს
პირში ედგა ოქროს კილი.“

— „ამირანი ჩაგყლაპავს!
ეს არაა კერძი რბილი.
ვაი, შვილო, ვერ გიშველის
ვერც ფხიზლობა, ველარც ძილი,
ამირანის ჩამყლაპველსა
თვით სიკვდილში უდევს წილი.“

ვეშაპი ბოლმას ანთხევდა,
ტკივილებს ვერ მოერია,
დედას აფიცა საშველად
რაც ქვეყნად ბიწიერია.
უსიპი გონსა მოვიდა—
ვეშაპი ქვეყნის მტერია.
ბაღრსა მიმართა ყიყინით—
—„ეხლა კი შენი ჯერია!
ვეშაპის გვამში არ სწვდება,
რაც ოსტატს არ უმღერია.
ჩადი, ბაღრო, და ჩასძახე
ხმა შენი მშგენიერია.“

*

—„მაუნდის დარჯალინის ძეს
ჯიბეს ჩადება დანისა,
ამოღება და გამოჭრა
ვეშაპის მყრალ შიგანისა.“
გამოსასულელად ამირანს
გზა უნდა მისი ვანისა.
გაჰკვეთა დანით ვეშაპი
გამოსაღებად ტანისა.

13. აშაპი ამიკანის გელაკიანისა და ივკი გაგონთან ნასკდისა

ძმები კვალად დაბადებულს
ველარ ცნობდნენ ამირანსა,
ვერა რისთვის დაემსგავსნათ,
არცა გვანდა რამე რასა:

~~თმები ერთობ გასცვენოდა~~
მარტო ტყავის ამარასა.

უნებლიედ დაეცინა
ზისთვის უღიბ ხუმარასა:

— „ამირანი დაიბადა,
გოქსა გვანდა ხუხალასა,
წვერ-ულვაში გასცვენოდა,
ჩაეყარა ტომარასა,
ისე აღარ ჩაუარა,
აღარ ევნო რომ არასა.“

*

ამირანისა სიკოცხლეს
ტყე და მონღორი ხარობდა.
ფსიპზე გაჯავრებული
მოლხენას აღარ ჩქარობდა:

— „ისევ ვაჟია ამირან,
გუშინ რომ ჩამოქარობდა,
არცა-რა ბევრი ტანთ ეცვა,
არცა-რა მკლაფთა ჰფაროდა.“

*

~~რაცა თქმულია ძველთაგან,
იქნას არ უნდა ცილობა,
თუ კაცი თვითონ არ ვარგა,
ცუდიო გვარიშვილობა.~~

~~კაცი გამოვა კაცებრი,
თუ ვააჩნია ზრდილობა,
რა არის თმების კულულო
და წვერის დაგრეხილობა.~~

~~თხასაც ახხია ბალანი,
მაგრამ აკლია ზრდილობა,
მის შეფასებას ეყოფის
მაჩმანის გამოაცდილობა.~~

ამირანს გულზე მოაწვა
ბოლმა, ნალველში ნალესი
გულის თონეში ჩაექცა
ლადარი უმხურვალესი,
გადაიყარა ნისლივით
ორგული ძმობის ალერსი,
სასმენელს კუპრად და სხა
თავალებულად ნალექსი,
გაღმონაკვერცხლდა ბაგეოგან
ჯავრი ბოლმაზე ნაკვეხი:

*

— „გულს არ ვიწყულვლებ თავითა
ბრიყვების დასაციინითა,
მტრები ყოფილხართ, ძმის ნაცვლად
ცრემლითა დანადინითა.
ჭირში გარბიხართ, თავს იქცევთ
ლალატით, ვითა ლხინითა.
ეშმაჩ ჩამყლაპა, არ სტირით,
თმას არ იღებავთ ბნითა—
ბროლსა ვერ ვაგვქედ ბელშავი
თქვენ პრი ძმობის მინითა,
თქვენი არც ძმობა, არც მტრობა
მესურვის — დარჩით შინითა,
პირს არ შეიკრავს იარა
ასეთი ნუგეშინითა.“

*

— „ნუ გეწყინება, ამირან,
უსიპის სიტყვა ჩმახია,
სიტყვა ირიბად ნაკერი
სიბრიყვის დასანახია.“

წვერ-ულვანხედაც ნუ ფიქრობ,
არ რა გაქვს დასაძრახია:
იგრი — შიღინა* ეთ უფალი,
თუმც ივი სიტყვით მკვანია,
თუ ბატონობით მივმართავთ,
მორჩება რაცა წმანია.
იმისგან ხარობს ყველანი —
რაცა თმა თუ ბალახია.“

*

იგრისთან შიღის ამირან,
უსმინა ძმისა რჩევასა,
წარუდგა წყალთა მუუფეს,
გული არ იმჩნევს რყევასა.
ეზოს კარიდან შესძახა,
ხმა გვანდის ქვეყნის ნგრევასა.
განრისხდა იგრი ბატონი:
— „ვინ ბედავს ჩემსა ძლიევასა,
„იგრი ბატონის“ სანაცვლოდ
უსახელორბით თრევაჲსა?“

*

ამირან უთხრა: — „ბატონი,
კაცთათვის რა სახმარია,
ერთი-ღა მივის ბატონი,
ჩემი ფარი და ხმალია.
უბატონოდაც ვივარგებთ,
ეს ვისგან დასამალია,
მომკვარე წვერ-ულფაშისთვის
რაცა ჯადო და წამალია.“

ივრიმ უთხრა:— „სამსახურად
მე მხადა ვარ შენსა წინა,
თუ რომ იგი სამსახური
ღრუბელთ მეფემ არ იწყინა,
წყალთ უფლისა, კარგად იცი,
ღრუბელთაგან მკვიდრობს ბინა,
თვით ტაროსმა ეს ახება
და ზეცამაც დაადგინა.
წვერს და უღვაშს მყის დაგასხამ,
ზეცამ თუ არ წამახდინა.“

ამირანი უყრუებანოდ
ღრუბელთ მეფის მიდგა ქარსა,
ქოსა კარში არ შეუშვეს,
გალაფანსა უფლის გარსა.
ღრუბელთ მეფის გასაგონად
აჯდა თვისი ანდო ქარსა.
ამან ზეცა დაამსგავსა
ღარბეულსა, ნაბუქარსა:
ფრთით ღრუბელი წააგლიჯა
ღრუბელთ უფალს, ზეცით მდგარსა,
წყლად ქცეული მიწას მისცა,
გოლვისაგან გადამწვარსა.
ივრი ბატონს გაეხარდა:
მიუმატა ღვარი ღვარსა,
მიწის ღედას გაუღიმა,
წყალდიდობით უმადლორსა,
ამირანსაც კვლავ დაასხა,
რაც გველეშაპს გაეპარსა.

14. ამგავი ამირანის ნასვდისა ყამაჩის ძაბნად
და ახალნი თაჳგადასაჳადნი.

შეყვარებულის სავალსა
ვინ გაუზომა მანძილი,
მისსა ვერ იტევს ტანჯვასა
ვერც შარა, ვერცა გზაწვრილი, *ეს პირველი, მეორე*
კიდით კიდემდე გზა იგი
ბეწვის ხილია გაწვდილი,
ბადე, გულისა დამკერი,
ოქროს თმებშია ჩაწნილი,
სდევს სიყვარულის სიკეთეს
ბოროტი აღვირ-ახსნილი.

*

ამირანს და ძმათა მისთა
არ მოსწყინდათ დევთა უღეტა,
დამსხვრეული ქვე იყარა,
რაც სიკეთემ გაიმეტა.
სატრფოს სახე შორს ანათებს,
ვის ეღირსოს მისი ჳვრეტა!
გულის ბოღმის წამლად იქცა
დევთა მუსვრა, სისხლის ჳვრეტა.
უსიპსა და ბადრს ცოლები
წარმოუდგათ ტანწერწეტა,
მათ თვალთაგან ნახვის ნატვრამ
სევდის ცრემლად გადმოწვეთა.

*

ბადრი და უსიპ ჩამოდნენ,
გაისმა სიტყვა საპყარი:
— ხედავ, ამირან, ქვეყანა,
გადაუვალი ჳღვა არი.

შენ რომ სატრფოსთვის, ესწრაფი,
იგი ქვეყანა სხვა არი.

სულ სხვა რამეა იმ ქვეყნის
მინდორი, ტყე და შთა-ბარი,
რადგან ცეცხლს სიყვარულისა
იქ ანთებს თვითონ ყამარი.

იმ ქვეყნის ლაღი ოცნება

მოსაგონარი რამ არი,

შაგრამ ვინაა ამ ქვეყნად

ზეცის ცეცხლითა გამთბარი!

ამირან უთხრა — „ეგ საქმე

ჩემი ხვედრია საქმარი,

მიწას ცეცხლს მოჰგვრის ზეცურს

მხოლოდ ყამარის საქმარა.“

ძმებმა მიუგეს: — „ამ საქმის

ქვეყნად მამჩქედი სად არი?

ტუდად დაშვრები — ვერ ჰპოვო

ტანჯული სულის საფარი.

ზღვანე ხომალდის სანაცვლოდ

ვინ მოიხმარა ხანძარი?

გვიჯობს მაშვრალთა ვიპოვოთ

სიმშვიდის გზანი სხვაგვარი.“

*

— „იქ ჩავიდეთ, ამირან,
გუშინ რომ ქარი ხვიოდა,

სად იყო დევის ნაპრქოლი,

სად ქვა და ლოდი ცვიოდა.“

დევებსა ჰქონდათ ქარწილი,

სიმღერა ამოდოდა,

შეიპატიეს, შევიდნენ,

ამირანს პური შიოდა:

დეუობიღების ნაცხობი

ქაღა კეცებში შხიოდა.
შემოჭრეს, შემოაყენეს:
კაცის თავ-ფეხი დიოდა.
საღვინე საგსე მოართვეს:
შიგ გველ-ბაყაყი წიოდა,
უსმელ-უჭმელად დამძლართა
ყელშიაც ამოსდიოდა.
ძმები უცქერენ: ამირანს
ცრემლები ჩამოსდიოდა.
დევისა შვილი შამასა
ლოგინით წამოჭკიოდა:

— „აკი მას მიქაუებდია,
ამირანს მოგაკვლევინებ,
ბადრისა გრძელთა გალოთა
სადილად დავახრევინებ,
უსიპის ქამირ-ხანჯალსა
წელზედა მოგარტყმევინებ,
საშასა სამსა სამშვილდეს
საისრედ მოგახრევინებ.“

ამირანს თვისი ძმებითა
თავი მოჭქონდა სტუმარად.
ბადრსა რა ესმა, აიმღვრა,
აღმოხდა დასამქუხარად:
— „შამას შვილი ჰკარ პირშია,
სისხლ წავა დასაგუბარად,
წარბის თავს დაჭკარ ხანჯალი
სისხლისა დასადინარად“
დევებმა იწყეს სიცილი
ამირანის დასამშვიდარად:

— „ყმაწვილის საუბარზედა
ამირან ომი გინდა რად?
სტუმარ-მასპინძლად შეგყრილვართ,
ნუ ჩაგვთვლი ჩვენ ვიგინდარად.“

*

ლომგულებს დევთა ნათქვამი
ყურთაგან არ ასმიოდა,
მეზობელ დევთა სახმობლად
ცივი ხმა გადადიოდა.
თხორს სძახდა დევების დედა.
ჯარა, ხვიშტაქა ხვიოდა;
ამირანს მათი ხუვილხ
ფოთლად არ შემოსდიოდა.
ბადრი ქარს გვანდა, ფურცლებად
ზეცაში რომ აღიოდა,
უსიას დაჰკვლევდი, დნებოდა—
სიცოცხლის სანატრიოდა,
დევების სახლი-სამყოფი
ძირბუდიანად ღვიოდა.

15. აგბაჰი დავის ქალისა

ნეტავ რას არგებს ცოცხალსა
სიმძიმე ვასაჭირისა,
რად არ ღლის ყურთა სმენასა
სევდა კვნესისა ხშირისა?
უჯობს ჭაბუკსა შერჩენა
შეურცბენელის პირისა.
არ მართებს თვალსა ტირილი,
თუ გული არა სტირისა.

ბრძოლაში ხსნაა ჯაბუკის,
ბელისგან განაწარისა.
ამირანს ბრძოლა მიუძღვის
სამოგნად დანაპირისა.

*
ამირან და ძმათა მისთა
გზა დააგდეს საბრძოლვეთ,
არ წაუღეს დევთა საჩიო
და არც განძი დაუღვეთ.
ვინცა დარჩა აპატის
მასპინძლობა ნამუხთაღვეთ,
გაშორდნენ და გზა ეძიეს,
სად ცხოვრობდა ცხრა ძმა დევი.

*
დევეების მოღვმის სიმრავლე
გვანდა სიხშირეს ბარდისა.
მუნ წვრილთა ყრმათა ყრიაშულს
ერთვოდა ხმა ნაგარდისა.
დევეების ქალებს თმებშია
ეწნათ ნ. გრები ვარდისა,
ყრმა დევეებს ახალისებდა
მღერაში ქება მარდისა,
არსად არ სჩანდა ნიშანი
ზრუნვისა ანუ დარდისა.

*
ამირან მიდის ძმებითურთ,
ქვეყანა უჩანს კერადა,
მოამ, ზურმუხტისა ნაქსოვმა,
მიდამო შეუფერადა,

ბრძოლას გრიალში სიცოცხლე
ველავ გაეშალა მღერადა,
სკლის სიმები მომართა
გულისა შესათერადა.
მძივ-მარგალიტად დაიბნა
სიმებზე ასაქღერადა,
თვალთავან სხივის ნაპერწკალს
მიმოაბნევა ველადა.
შენიშნა დევთა სამყოფი,
მათ მოეგლინა მტერადა,
დევებმა ქალი გაგზავნეს
მოსულის დასაზვერადა.

*

დევთა თათბირმა დაასკვნა —
ძალი არ იყო ჯანისა:
— „თუ იგი ამირანია,
ნაშობი დარჯალანისა,
ამაოდ ნუ გვაქვს იმედი
შახვილის ან აბჯარისა,
მასთან საბრძოლად ჩვინს შუბებს
ძალა აქვს ყავარჯანისა,
ქალის გაგზავნა სჯობიან
გაგზავნას მთელი ჯარისა.“

*

— „დევის ქალო, წადი, შეხვდი,
აშიკობა მისი ღირსა,
გაუშლიდე თეთრსა ტანსა,
შავი თმებით დანამჭირსა,
ოქროს კბილსა შეამჩნევდე,
გალიმება თუ გაღირსა.“
ამირანი გზად შეემთხვა
დევის ქალსა ვასაკვირსა:

— „რას იცინი, დევის ქალო,
რას მიელვებ თეთრსა პირსა,
გამივლი და გამომივლი—
გამისინჯავ ბავე-კბილსა.
შენი პოენა რას მიშველის,
ქვეყნად ვეძებ შენზე ძვირსა;
დღეს დაგკარგავ, ხვალ ვიპოვნი—
ამ ჩემ შავბედს ასე სჭირსა,
შიშველ ტანის მიმოქნევით
ვერ მიხვდები დანაპირსა,
თუ შემოველ, აგიტირებ
ქმარსა, მაზლსა და ყმაწვილსა.“

*.

დევისა ქალსა ეგონა,
სიკვდილი გამოეცხადა.
ფრთა ვერ გაშალა სიტურფემ
მოფრენილ ტრფობის შერცხლადა.
ყვაჯილმა ფერი იცვალა,
ოქრო გადიქცა ვერცხლადა,
ამირან გორდა მომართა,
დევთ მოეკიდა ცეცხლადა,
დევების სისხლი იხმარა
შათივე გასარეცხადა.

*.

ბადრი და უსიპ ამირანს
ბრძოლაში ედგნენ მხარშია,
არც ერთის ხმალსა ნაღესსა
დევების ხორცი არ შია;
ხმლის ლარებს ჭარჰად სდიოდა
დევების სისხლის არშია,

ამირან სახლში შეიკრა,
ძმები კი დარჩნენ კარშია.
ძვლები გროვანუ ხაფში
ხალი ვადუტყდა ტარშია.
მთებში ნაზარდი არწივი
მაინც იბრძოდა ბარშია.

*

ღვგის ქალმა შემოსძახა:

— „ჩემო მზეო და მთვარეო,
ერთხელ გნახე, ვერ მოგშორდი,
კიდევ შემოგვეყარეო,
ვაჟი-კაცო გულოვანო,
ღვინის ფერო, მცინარეო,
შენზე ვბოდავ მე ფხიხელი,
არა მარტო მძინარეო;
ხმლის სიმოკლე რას დაგიშლის,
ფეხი წადგი, წინა რეო!“

*

ღვგის ქალი უსიპმა

შუმობლად დაჰკლა დანითა,
სიკვდილსა მიხედა ბედშავი
სალალობელი ტანითა.

დანას ეკვეთა გულმკერდით,
ტრფობისთვის მონატანითა.

ამირანს ნახვა შეზარდა,

ხედვა გაჭომა განითა—

შესძახა:— „ბრძოლა შერყვენი
საქმითა დაუმგვანითა.“

16. კვბაკვი ღვევება გაგარჯვებისა

ამირან ღვევებს ეკვეთა,
ომი მოუხდა ფიცხელი,
სისხლის მორუვეში ჩაძირულთ
აღარ გააჩნდათ მრ-ცხველი.
არ დარჩა ვაცი მიხროპელი
და არც ლაჩართა მკიცხველი,
არც დაკოდრითა შემხვევია,
და არცა სხვა გამკითხველი,
განადგურებთ ამბისა
არავინ ჩანდა მკითხველი.

ღვეთ სამყოფელში განახენს
სახლის ქვეშ ჩანათხარები,
სამთავე სართულს გან-და-გან
ელგა რკინისა სარები,
იმის გადაღმა—საჭურჭლის
ნაკეტი რკინის კარები,
კარებს უქვედა უზომოდ
ხმლებით ხალეწი ფარები,
საჭურჭლის შიგან ელაგა
აურიცხველი ლარები,
მასთან ფასით და სიმრავლით
სად იყო შესადარები!
ღვეს საშნი ძმანი, ვითარცა
გაოცებულნი მგზავრები.

საჭურჭლეს იქით მოსჩანდა
გზა გასავალი ხვრელისა,
ვიწრო და მიხრილ მოხრილი,
ვითა სამყოფელ გველისა.

უსიპმა უთხრა — „რომ გავძვრეთ,
ნეტა რა ბედი გველისა.
ხელიც და ბარბიც გაცუდდეს
ჯურღმულის გამომჭრელისა.“
საკეტი ხმას გამოსცემდა
გოდების, გულის მწველისა.
გმირებმა იცნეს საკანი
ხვრელისა საკვირველისა.
ძებნა დაიწყეს საბრალო
ტუსაღთა რამ საშველისა,
კლიტე არ იყო კარებში,
არცა ნიშანი მცველისა.
ჰკრეს და ურდული გასტეხეს
ვით ხმელი ღერო ლელისა.
ვინ იტყვის გაკვირვებასა
შიგ მყოფთა დამნახველისა.
სთქვეს: — „აქა ვზივართ ლოდინში
სიკვდილის უეჭველისა,
გგონებდით — წასხმად მოხვედით
ღევების შესაჭმელისა.
გადავრჩით განსადიდებლად
ამა სიკეთის მქმნელისა,
ამირან, თავი არ გვიმძიმს
სამონოდ ჩვენი მხსნელისა.“

*

სამნი ძმანი დაეუფლნენ
ცხრა ძმა ღვეის ნასახლარსა;
დაუთვლელად ერთად ყრობდნენ
მათ საჭურჭლეს, მათსა ლარსა,
ზრუნვით თავს არ იტკივებდნენ,
პურს არ სჭამდნენ ნაოფლარსა,

მთელ ქვეყანას განაგებდნენ,
ცხრა-ძმა დევის ნაუფლარსა.
მტრის ნადავლით ფუფუნებდნენ—
ვინ დასდებდა მასში ბრალსა.
უსიპის და ბადრის ცოლებს
მოასხმდნენ დევის კარსა,
სასახლეებს უგებდიან.
ოსტატობის სანუკვარსა,
ჩირალდნებსა უნთებდიან,
არ პატრუქს და არა კვარსა.
მარტოხელსა ამირანსა
განა ცოტა უვლის გარსა,
ვინ გაუწევს ყამარობას,
სხვა ქალთათვის მიუკარსა.
მოიწყენდა, თუმც არ აკლდა,
რაც რომ ზეცას დაეარსა.

ყამარის ქება-დიდება
არა ერთს გაუგონია,
ქაბუკთ ჰმართებდა სიქველე,
იმ ტურფის შესაწონია,
ბევრი ცდილობდა ეპოვნა
მისკენ სავალი ფონია:
ზეიმის ნაცვლად უნახავთ
სამარხის ტირიფონია.
გზა მნათობისა ტრფობისა
ადვილი ნურვის ჰგონია,
იმაზე მეტი საჭირო
საძნელოდ გასაკონია.

ზეცის სიმართლეს ამბობდნენ
ქვეყნიერ მონაქორადა:
ტაროსს მნათობთა ხინათლე
არ გაუცია სწორადა;
თუ კი სხვებს არგო ერთ-ბელი,
ყამარს უნათა ორადა,
ყამარი ელვის სხივებით
მზის ელვარებას სწორავდა.
ჭაბუკთ ყამარის მშვენიება
ესახებოდა შორადა:
თუცა თავები მზად ექმნათ
სამსხვერპლოდ გასტორადა.
ვის ექნებოდა იმედი —
მას შეერთავდა ცოლადა,
ვის ბედნიერსა დასვაშდა
ყამარი თავის სწორადა.

17. აგვაჰი ნადიმობისა

ამირანმა შემოჰყარა
სადარბაზოდ მთელი ერი,
ჭაბუკთ შორის ვინ დასთვალა
ანუ სახე, ანუ ფერი.
ისარს გვანდნენ მომართულსა
ვით ჭაბუკი, ისე ბერი;
სახლსა სხივი გარდაკეროდა,
ტაროსისგან მონაბერი,
რჩეულ სტუმრებს გაუმართა
ნადიმობა მრავალფერი,

სეფე-დროშა ღივლივებდა,
ყრმა ჭაბუკის დანაჭერი.
ცის თალებში შეჭრილიყო
დროშის ტარის ოქროს წვერი.
მზის სხივებსა ვერ იტევდა
ცის კამარის ლურჯი ქერი.

ბადრი და ჟსიპ ამირანს
ვერდს უდგნენ ვითა ბოძები,
მათ გვერდით სავარსამული,
სიყრმითვან მონაბოძები;
იქეთ ნისრელი, — ვინ იყო
მისი სადაროს მომძებნი.
ალვისებრ იდგნენ ჭაბუკნი
რიგ-რიგად ოცჯერ-ოცები.
მზე იჭირვებდა დარცხვენით,
ჩახულით განათლები.

ნანდრობა-გარდახდილია
დაუშეგენდათ ისრით მღერა,
ხელმარჯვობით მოიხრეს
გასაგანი დაისერა,
პურად დასხდნენ, ღვინის მსველებს
არ დააკლდათ გულთა ძვერა,
ჯიხვის ყანში სუფრის თავზე
ტრიალებდა, ვითა ძერა,
ქვეყნის დარდი ჩაღად იქცა
და ხუმრობად — ბედისწერა.
მზე-ჭაბუკებს ღვინის აღმა
ლაწვი წითლად შეუფერა,

გული ლხინმა განაბრწყინა,
ვით კოცონმა ცეცხლის კერა,
აჰა ლხინის ჟრიაბული
ცის თალებზე გაეკერა.
მოშაირემ ხმელი სიმი:
ცრემლით ნაჟონით გააჯერა,
ანაზღეულ სიჩუმეში
გულსაკლავად ააჟღერა.

*

მღერის ჭაბუკთა დიდებას,
ცოცხლდება მათი ნაქმნარი,
ნადიმს რიჟრაჟის ნისლივით
გარდაეფინა ზღაპარი,
ღეზი ჰკრა ჟამის მერანსა,
ააყრეფინა ფაფარი,
მსმენელებს სევდის ისრისგან
არ გააჩნია საფარი;
ნაცარში ეძებს სიმშვიდეს
გული, ნაკვერცხლად დამწვარი.

*

ამირან უსმენს ნაამბობს
გარდიქცა ყურთა სმენადა.
ხედავს — შორეულ ქვეყნიდან
ვაჟკაცის სახე ენათა.
მოსკდა სიმღერის ნაკადი
ახალი ტალღის დენადა.
ამბრი-არაბის ნაქმნარი
ვერ გამოუთქვამს ენათა:
ომში სიმღერით ვრდოდა,
ბრძოლა ამსგავსა ლხენათა.

18. ამბავი ამბრო-ჭაბუკისა

ბნელსა განშორდეს სინათლე—
ის ურჩევნია ტაროსსა,

~~ნაზ სიყვარულის ყვავილი~~

~~არ ხარობს საბაღნაროსა,~~

~~თუ არ აპყურებს ღრუბელი~~

~~მას სასიცოცხლო წყაროსა.~~

ცის თალებიდან ყამარი

თვალს ავლებს მთელ სამყაროსა;

ვინც ჭაბუკთაგან პირველის

სახელი ვერ ატაროსა,

ტყვილად დაშვრება იმედით—

ცის ელვას შეეყაროსა,

სადაც ანათებს ცის ცეცხლი

სამყოფსა სანეტაროსა.

*

ლხინი გარდახდა. ამირან

საწოლს მოიხმო მგოსანი,

აფიცა ზეცის კამარა

და სიტყვა პატიოსანი:

წვრილად უამბოს—ვინ არის

ამაყი ის მძლეოსანი.

მომღერალს ფერი ეცვალა,

სახე გაუხდა სოსანი,

ხმას ველარ იღებს—წინაზე

~~სირინოზისებრ ხმოსანი,~~

ფიქრობდა: იქნებ განრისხდა

პატრონი ამჯაროსანი.

*

— „არ შიფიქრია, ჯაბუკო,
შომეთხრო თქვენდამ წყენადა,
იგი ამბავი არ შითქვამს
ჯაბუკის შესარცხვენადა.
გიმდერი ქვეყნის ამბებსა
პატრიონის მოსალხენადა—
არ ითავებდოს სეველაძან,
ესტუმროს მოსაწყენადა.“
ამირან უთხრა: — „ნუ შიშობ,
მესურვის მოსასმენადა,
ენას კლიტენი ახსენი—
ამბრის ამბავთა დენადა,
ყოფელსა წვროლად მეტყოდე,
გერჩიოს დასარჩენადა.“
მგოსანიმა ფუხი მოიოთხა,
დაჯდა ამბავის მთქმელადა.

*

— „იყო ოდესმე ომარი,
ჯაბუკთა შორის რჩეული,
სასახლე, კოშკი, საუნჯე
მას ჰქონდა მემკვიდრეული.
იმის ხმაღს ჯარბად ენახის
მტერი მრავალგზის ძლეული.
დე არ ვააჩნდა ომარსა,
ოჯახი ჰყუანდა ეული.
ზეცამ მიიღო ვედრებად
ცრემლი, იმისგან ნთხეული:
დე გაუჩინა—ისმინა
გოდება მრავალდღეული.“

ერთხელ იამანთ საჭლკარსა
მივიდა გამოქცეული:
თვისისა მეფის მხოვბელად,
მისებრ ლტოლვილად ქცეული.

*

ხანატრ ძის მამამ ომარმა
ყმაწვილს დიარქვა აშარი.
ხუთის წლის იყო — დააჩნდა —
თვალთა საჩინო რომ არი
მისცა ამატურს საზრდელად:
ახმაროს ხმალი, აბჯარი,
მამაცობისა წესები
და სიქველენი სხვაგვარი.

*

აბუტარ უბხრა: — „მონა ვარ
მე თქვენი განზრახვისაო,
თვით ვხედავ თუ რა იქნება —
თქმა რაღად მინდა სხვისაო,
ყმაწვილს თან ახლავს ნიშანი
ბოროტთა შერისხვისაო.“

*

გაიზარდა ყრმა აშარი,
მკლავში ღონე მოემატა,
მხეცსა სწორად შემუსრავდა.
ლომი იყო გინა კატა,
მის სახეზე ზეციერმა
სათნოება გამოხატა
და მის ტანში მღვარი ძალა
არ შებოროკა, ააზატა.

მოვიდნენ კაცნი ინლონი,
თან ჰყავთ ზერდაგი ნასუქი;
სიკობტავით და მშვენებით
სიტყვით უთქმელი და უქი.
ნიავეს უწრებდა ქედისას,
ველარ სწედებოდა ქარბუქი.
სამისო ნხედრად ვარგიყო
მხოლოდ ამარი ჭაბუქი.

*

მეფე ომარმა მემკვიდრეს
ძღვნად მიუბოძა მერანი—
თვით ჭაბუკს ამბრი უწოდა—
ცნობდეს თურან და ერანი.
ჭაბუკი ცხენსა მოაჯდა,
გულს მოუმატა ძვერანი,
ეამა აბჯრის წკარუნი,
ვითა სიმების ჟღერანი;
დაჰკრა დავლური ხმალითა,
ოროლით იწყო მღერანი.

*

აბუტარითურთ წაგიდა—
გზანი უვლელნი იარა,
ველებს თავისი ნათიქრი
სიმღერით გაუზიარა.
ნახა: მხედარი მოჰქროდა,
გულს უწყლულებდა იარა—
უყიფლა: — „რამ შეგაჭირვა,
საზარო შეგმთხვევია რა?“

*

— „დიდ ქარავენით მოვდიოდით,
გარდგვეკიდენ მეკობრენი,
მარტოოდენ გადმოხვეწილს
გამომიება თითქოს ფრთენი.
ჩვენს ნაჭიროებს ვერ აამებს
ვერც გმირი და ველარც პრძენი,
დიდი ლარი წარგვიტაცეს,
საქმე გვიქნეს აქაზრზენი.“
ყრმამ უბრძანა: — „გზა მაჩვენე,
სხვა კი არა მინდა შენი“.

კაცი ამას არ ელოდა
და ეტყოდა შენარცხენი:
— „კვეედრები ზეციერსა,
გავიგრძელოს ყოფნის დღენი“.

*

შეეყარა მეკობრეთა,
ომის ღმერთი მას თუ გავსა!
ათეულად დაათენდა
მტერს საკვდომად უზოგავსა,
ზოგს შუაზე გააპობდა,
ზოგსა სჭრიდა ოხერ თავსა.
აბუტარ და იგი კაცი
ბრძოლას სჭვრეტდნენ უნახავსა:
ორი ათას მეკობრესა
ქვე აფენდა, როგორც ხავსსა.
უხაროდა აბუტარსა,
რომ ეგეთი ზრდილი ჰყავსა.
მექარავენთ კვლავ მიჰგვარა,
რაც წაერთვა ბედსა ავსა.
ქვეყანამდე თაყვანი სცეს,
ისევ ჩასხდნენ თვისსა ნავსა“.

ამირან ველარ უძლებდა
შეტის მოსმენის ნდომასა,
ისმენდა: ველარ დგებოდა,
ვერც ახერხებდა ჯდომასა.
მგოსანი არ აგრძელებდა,
ერიდებოდა წყრომასა.

ამირან უთხრა: — „განავრძე,
დაგიფასებენ შრომასა“.

— „ეს იყო ბრძოლა პირველი,
გადაეხადა რომ მასა.

იმ ქვეყნად მტერი გაეჩინა
ულმობელ ბედის წყრომასა.

მხეციც კი ველარ ბედავდა
საზღვარზე გადახტომასა.

*

„მას ჟამსა შიგან მოადგა
იამანთ შხარეს მტერია.

ყოველ გზის მოდგა ლაშქარი
ურიცხვი, მრავალფერია.

იამანთ მეფე დალონდა:

— „ეს ზეცას დაუწერია;

ვინ აიცილინა მახვილი,

რაც ბედსა მოუღერია!

დღეს დამამწარა ზეცამა,

რაც დღემდე მე მიმღერია.“

ლივლივებს ლახტი ველებზე,

ვითა ლერწამის ღერია,

თვით მეფე ბანზე გავიდა:

— „მტრის ჯარი მეტად ბევრია,

მთელი ქვეყნისა ლაშქარი
მტრისათვის არაფერია.“
მოიცვა მეფე სევდამან,
ჩალად გაუხდა წვერია.

*

იამანთ მეფეს გვერდს უჯდა
მისი ერთგული ომარი.
მიხედეს—მტერი შეიძვრის,
სეფე-დროშის ქვეშ რომ არი:
ლაშქართა შორის გამოჩნდა
კაცი ზერდაგზე მჯდომარი:
მყისვე შეიცნა მამამან:
ამბრია ის მეომარი.

*

გაიქცა მტერი ძლეული—
თავს შველის გარდახვეწითა,
გმირებმა მოსრნეს მომხდომი,
თვით უვნებელთა ბეწვითა.
სიცოცხლის შენარჩუნებას
მტერი ლამობდა ხვეწნითა,
ამბრის უღმობელ მახვილით
მას სისხლბეგადაეწრიტა.
ყრმამ ბანაკს შემოუარა,
თითქოს ვიდოდა ეწრითა.

*

იამანეთის მომხდომი
გარბოდა დამარცხებული,
თან წარეტაცათ აბუტარ,
მიწაზე დანარცხებული.
რა ამბრის უთხრეს—მტრისაკენ
შებრუნდა განრისხებული,

რისხვასა ჰგვანდა ზეცისას
ზგეცისაჲ მადლით ცხებულთ.
ველარ გაუძღეს, გაიქცნენ,
დააგდეს მოხუცებული.
ამბრიმ სთქვა: — „ასე მიშველე,
თუ მეცა მნახო ვნებული.“

*

ომი გარდახდა. დაბრუნდნ
ქაბუკი სახელოვანი.
შიშსა ზეიმი ენაცვლა,
მეის აღბკვეთა გლოვანი.
გამარჯვებულსა ქაბუკსა
დახვდა მოყვასთა გროვანი.
ზეიმის კოშკსა დაედგა
გუმბათი ჰაეროვანი.
ყელმოღეროლი ვიდოდა
ამბრი მხნე და ახოვანი,
მისმა შეხედვამ დიაცთა
აღუძრა გულში ნდომანი.

*

მეფე შორიდან გარდუხდა,
სცა ქვეყანამჲე თაყვანი,
გასცა წყალობა ურიცხვი,
გააღებინა საკანი.
მორეკეს ცხენტა ჯოგები,
აღარ ყოფნიდა წამყვანი.
ჯირითი გახდა, მეისრეთ
სწორედ მოზონეს საგანი,

*
რომელი ერთი გიაშო
შისი თავგარდასავალი.
არიაშ ზეცით აკუროხა
გმირ-ამბრის გზა და სავალი.
კაცთ უნახავი ომები
გარდაიხადა მრავალი.
ვიღრემდის ამბრი ხარობდა,
ველარ ხარობდა მტარვალი.

*
იამანეთით ინდომდე
გავარდა მისი სახელი,
შემოკრბენ ყრმაში, ვინც იყო
ლომგულის ნახვის მზრახველი.
გაიხარებდა ყოველი
ამბრი-ჭაბუკის მნახველი.
ომშიგან ჭირსა მრავალსა
გადუორჩა დაუძრახველი.“

*
სიტყვა შესწყვიტა მგოსანმა,
ამირანისა მზირალმა:
ველარ გაუძლო მოსმენად
გმირმა ბოდმისგან მტირალმა,
ჭაბუკსა გული შეუპყრა
ამბავმა გასაკვირალმა.
აწ რა უნდა ქნას ბარშია
ირემმა მოასა მყვირალმა.

*
მოშაირე აღარ მღერის—
შედგა ხიოქოს უმეცრულად.
ამირანმა მას უბრძანა:
— „დაასრულე სიტყვა სრულად.“

წყნარმა კითხვამ მომღერალი
მოაბრუნა ვკლავცა სულად.
ყრმამან ჰკითხა:— „რაცა გითქვამს,
მომახსენე თვით ნახულად?“
უბასუხა:— „თვითხილულის
მოხსენება მიჩანს სჯულად,
მით ვატარებ ბედშაყს გულსა
მის გონებით დატანჯულად.“

*

კვლავაც ჰკითხა:— „მომახსენე,
რა ხანი აქვს გარდასრულად?“
— „მოგახსენებ, მზეჭაბუკო,—
ოცდახუთმეტს აღწევს სრულად.“
— „იამანსა დაგიგდია,
თუ გეგულვის სხვად წარსულად?“
— „გმირი ამბრი არ მეგულვის
იმ ქვეყნების მონატრულად,
საცა მისი ორგულია,
ანუ ვისთან არის მტრულად“.

*

უბრძანა:— „მადლი გეკუთვნის,
მთხრობელო რამ საამოსი.“
თავის ხელითვე მუშაითს
უბოძა ტანთა სამოსი.
დასძინა:— „მფიცე სახელი
ელვისა მის უღამოსი,
რომ მემსახურო მეგზურად
ამბრისკენ გზის უფამოსი.
წამომყე, სავარსამულო,
ორთავ გვეწყალობდეს ტაროსი.“

19. აგბავი ამირანის გამგზავრებისა ამირის შესაყრად

ყამარის სახეს ელვარეს
ესხა ღრუბელთა მანდილი,
არად მიაჩნდა გრძნეულსა
ზეცის და ქვეყნის მანძილი.
ვარსკვლავთა ნოხზე ვიდოდა
სხივთა სუნთქვაში აღზრდილი.
ღრუბელთა მეფემ ასულსა
დღეს შეუსრულა წადილი:
ქვეყანას გადააფარა
ბნელ უკუნეთის აჩრდილი.
სადაც ოდესღაც კაცთაგან
ღვეთ უგემნიათ სადილი,
იქ ლაშქრად მომზადებისთვის
დანიშნულია ადგილი.
თუ რა დააკლდეს ამირანს, —
ზღვასაც აკლია მარილი,
სურს მოიპოვოს მახვილით
დაჭრილ გულისთვის არილი.

*

გმირ ამირანის მოყმენი
არვის უხდინან ღალასა,
თვით წინამძღოლის სიქველემ,
ჭაბუკნი გაახალასა.
სადარი არსად უხილავს
არც მფლობელს და არც ღალასა.
ამირან თვალით სინჯავდა
შექურვილს თვის ამაღასა,
ჯერ არ უნახავს ასეთი
ალგეთს მთასა და ქალასა.

შორი გზა ედო ამირანს
 იამანეთის მხარესა,
 საძნელო იყო იგი გზა
 კაცთაგან უვალ არესა.
 საუკეთესო ჰუნეთა
 მათ თავი მოუყარესა,
 მრავალ სპარჩევი ტაიჭით
 ლაშქარი გაახარესა.
 ათი ათასი ჰაბუკი
 სხივით სწორადღა მთვარესა.
 აისხეს ხმალი, აბჯარი,
 შუბი დააგეს ტარებსა,
 გამოეთხოვენ ტურფებსა,
 საწოლებს ნანეტარებსა.
 წასვლისას, როგორც წესია,
 ხმლები შეახეს კარებსა.

*

ამირან ბრძანა: — „განჭვრეტა
 გემართებს ჭკუითა ბრძენითა:
 მტრად შემოგვხედება თუ მოყვრად —
 გგების მისვლა ძღვენიტა.
 ტურფანი, შესაშოსელნი
 ზიდეთ მრავალი ცხენითა —
 ვერ შევეყრებით ჰაბუკსა
 პირითა შენარცხენითა.
 ნუ მოიწამლოს სტუმრობა
 სიძუნწისაგან წყენითა.
 თუ სამტრო გვიყო, დავხედებით
 მძღვეჰაბუკობით ჩვენითა,
 პატიჟს პატიჟით მივუზღავთ
 მახვილით და მარჯვენითა.“

ამირანს იმ გზის სიძნელე
ძმებმა არ დაუმალესა:

— „სისწორით გეტყვით ყოველსა,
ამირან, გვალე-გვალესა,
ხაფად ვერ მიხვალ — თუშტალა
მუხლად გაქებენ მალესა,
დაუკვივლებენ საბრძოლად
იმ უდაბნოსა არესა:

ამბრო და მისი მხლებელნი
ცხენს შესხდებიან ჩქარესა,
მალევე მოგვეწევიან,
ომს გაგვიწევენ ცხარესა.“

ამირან უთხრა: — „დამწვიდლით,
დღეით ნუ აფრთხობთ ხვალესა.
პირ არ გაუკვდის გორდასა,
მტრების აბჯარზე ნალესსა.“

ალგეთის მთებით ამირან
გადაიარა ისანი,
ქაბუკებს გზას უნათებენ
ბაღლით მნათობნი ცისანი.

დააგდო არე ჭელისა,
გზანი იარა კლდისანი.

მიწის და ზეცის მაერთი
მიუძღვებოდა მიზანი;

კაცთა მოღმისა ნაფიქრის
ის იყო ერთი მისანი.

თვალთავან არ შორდებოდნენ
ხევები ალგეთისანი.

ხანი გამოხდა, გამოჩნდნენ
იამანეთის არენი,
ქალაქის ირგვლივ ამდგარი
ზღუდენი კლდეებრ მყარენი.
ლაშქარს აწვევენ დადგომად
მსახურნი მესამხარენი.
მოყმეს შაოსანს ამჩნევენ
მოდარაჯენი გარენი.
შეიპყრეს: ამ, ნო ამირანს:
— „კაცნი ვართ მგლოვიარენი.“
*

მიზეზი ჰკითხა ამირანს:
— „რა უჭირს ამ მიდამოსა,
ეგზომ რა გიჭირთ, ვინ იყო,
ქვეყანა შატად დამოსა?“
— „არ ვიცი — უთხრა — გაცნობებთ
სამწუხროს თუ საამოსა:
ამბრი ჭაბუკი შოგვიკვდა,
ჩასვენდა მზე სალამოსა.“
*

ეგე ამბავი ამირანს
გულმკერდში გაელახვარა,
შეძრწუნდა წყენით გულწრფელით,
ცხარე ცრემლები დაღვარა.
შავ ბედმა იამანეთით
ბედის საცდელად ატარა.
შედგა, წაუხდა ლაშქრობა,
მიზანიც ჰქონდა აღარა.
მწუხრის და გლოვის ძახილად
ესმა სიკვდილის ნალარა.

ამირან გლოვის ხარია, —
ქალებს შესჩივის ცისასა:
— „ზეცავ, გეტყობა, არ იცნობ
დანაწესს მამაციასა.
გეყოფა საქმე ზეცაში,
უფროხლდი ზნეს კაცისასა.
თორემ, ღმერთებო, იგემებთ
კაცთნაშიერის რისხვასა.
ჩვენ, კაცნი არა ვეხებით
ბოროტს თუ კეთილს ღვთისასა,
ანგარიშს თვითონ ვასწორებთ;
ქალს არ მოვიხმართ სხვისასა.
ამბრის სიკვდილით უწყალოდ
თქვენ გამასწორეთ მიწასა,
თუ მე მებრძოლით, მზაკვარნო,
მას რას ართმევდით მისასა?“

*

ღრუბელთა მეფემ პასუხად
ბოლმა არ დაავიანა:
მოზიდა ელვის ისარი,
ცის თალი აახმიანა.
ღრუბელმა ცა და ქვეყანა
ბნელეთში გაამთლიანა,
მიწა აჭყარა, ქვიშანი,
სავალნი გაამტვრიანა.
გმირ ამირანის ბანაკი
დალეწა, დააზიანა.

ამირან, გოგონა მოზიდა,
ცას დაეჭურა ხმალითა:
— „ვერა იქმ, ღმერთო მრისხანევე,
რომ დამიმონო ძალითა
მეტს ვეროას მავნებთ, რაც მიყავ
მსხვერპლითა იმ საწყალითა,
არცა ვარ ქვიშა მინდვრისა,
რომ გადამრეცხო წყალითა,
არცა ვარ მინდვრის ყვავილი,
რომ ამომგლიჯო. ქართა.
შურისძიების კოცონსა
განახებ შენის თვალითა,
გავთულავ შენსა სამსხვერპლოს
ამ ჩემი ფეხით მალითა,
აჯანყებულსა ქვეყანას
ვერ გასტეხ ცის ამალითა,
მოგტაცებ და შენ დაგფრფლავ
შენივე ცეცხლის ალითა.“

*
ჩემი მოჭიშპეს სიკვდილით,
ზეცავ, წამართვი დიდება.
ცეცხლი, ზეციდან მოგვრილი,
ღმერთობსაც მოეკიდება.
კაცი ღმერთთაგან დევნილი,
ქვეყნისგან გაეკიდება,
მაგრამ სიკვდილის აჩრდილი
ცოცხალს ვერ გაეკიდება.
კაცის და ღმერთის ნაშიერს
გზა ზეცით გაეხიდება.“

სიტყვაა ზეცის მფლობელი,
აგრევიდა რისხვა ფრიალი,
გმირ ამირანის ბანაკსა
დღე გაუთენდა ძნიალი.
ღრუბელთ მფლობელის ქალწულსა
სევდა ეწვია დიალი:
ღარჯალანის ძის ეშხრსთვის
ელვით გაჰკვეთა წყვდიადი.
ბანაკი ხარობს—ახლოა
ცისკარი და განთიადი,
ამირან—ჟრჩი ზეცისა,
ქვეყნად ხარობდა ზვიალი.

ვათენდა. იამანეთი
მოეცო გლოვის ხარსაო.
შნო აღარ ჰქონდა შავის ქვეშ
ხმალსა, აბჯარსა, ფარსაო.
ჭირი იმ ქვეყნის მცხოვრებთა
ზე შიდგომოდა კარსაო.
ხედავს ამირან—მცხოვრებნი
გარს შემორტყმოდნენ მკვდარსაო:
ამბრი ჩაჰქონდა დედასა,
თორმეტუღელა ხარსაო.
გადმოვარდნიყო ბარკალი,
მიწას არღვევდა მყარსაო.
ამირან კვლავცა შესჩვილა
ქვეყნისა დამაარსსაო:
—„ზეცაო, მკვდარი შემყარე
სიცოცხლიე შესაყარსაო.“
ამბრისა ფეხი აშიდა,
ვერ სძლია, ავნო მხარსაო,

იტყობდა: — „ღღენი წაუხდა
ძლასა საკვეზარსაო,
ჩემი შერცხვენის ამბავსა
აღგეთი ეტყვის მტკვარსაო.“

*

ამბრისა დედამ შენიშნა:
— „აკი მის სიკვდილს ნანობდი,
ხომ ხედავ, მაგის შებმასა
ტყვილა-უბრალოდ ლამობდი!
ა, ის ქვეყანაც კრულია,
სადაც შენ ამირანობდი,
თავს იხურავდი ჩაჩქანსა,
ბოლოზე ჯაჭვიანობდი,
შენი სატრფოის გულისთვის
ამბრისა იქვიანობდი.“

*

სულ ყველა ვიცი, რა მტრობას
ამბრისთვის შენ აპირებდი,
ამა საქმისთვის ლაშქრითურთ
უდაბნოს ინაპირებდი.

წესი თუ იყოს დედათა —
აღვილად გინადირებდი:
აგკრავდი წინდის ჩხირასა,
ცის გიდელს მიგაპირებდი;
მათრახის წვერსა მოჰგკრავდი,
ღრუბლებში აგაყირებდი“.

*

იტყობდა: — „გმირის დედაო,
ამაოდ შეგზარებოდი —
ჩემს მნათობს ვფიცავ, მის ნახვას
აღგეთით ვეჩქარებოდი,

მეგობრის ქოცნა მომქონდა,
ხმლითა არ ვეკარებოდი,
გმირის გამოცდა მინდოდა,
დანაწიეს ვემყარებოდი.
ვიცოდი, მას რომ შეეყროდი —
ძმასავით ვეყვარებოდი!
მკვდარ ვნახე — ფეხსა შეეგებე,
მეგონა — ვეხმარებოდი“
— „ღმერთმ იცის, ჩემო ამირან,
ამბრის ვერ ეღარებოდი,
ვერც სმაში, ვერცა ქამაში,
ვერც ომში ეღარებოდი.
მკვდარმა გაჯობა ცოცხალსა,
ცოცხალს რას ეღარებოდი,
თუ მაგის მეტი არ იყავ,
ჩემს შვილს რას ეღავებოდი?“

*

შემობრუნდა ამირანი,
ალგეთისკენ ქნა მან პირი,
რა ტაროსმა მას უმუხთლა,
ალარ მიხვდა დანაპირი,
უსაგნოდ და უიძედოდ
შორის ქვეყნით დაშვრა მწირი.
კლდე და ქალა გაღიარა,
არ დასტოვა ტყენი ხშირი.
მხეცთ და დევებს ეგოდენი
არ უნახავთ გასაჭირი.
იჩქაროდა, უკან დარჩა
ბნელეთის და სევდის გზირი —
კავკასიის ხერხემალზე
მოეგება ძილის პირი,

20. ამბავი ამიკანის ყაზაკთან წასვლისა

ამირანი ქვეყნად ატარებს
გონებას ყამარისასა,
ბოღმის სალობაღ სისხლს იხმარს
კაცთ მონაგვარის მტრისასა.
არ უმთიმს ქვეყნის მოკეთეს
შადლს შეედაოს ცისასა.
მტერს რომ თავისას არ აძლევს,
არც მიითვისებს სხვისასა,
ზეცას თუ ურჩობს იმ თავით,
არც უფრთხის ზეცის რისხვასა,
აფის და კარგის განსჯაში
არ სცნობს განაჩენს ღვთისასა.

*

სახლში ვერ დგება ამირანი,
არ ხიზლავს ყოფასვიანი,
დაბლობი გულსა უწყლოლებს,
მაღლობი სწამლავს კლდიანი.
არც ანუგეშებს მყინვარი,
არცა აღვითი მზიანი.
დააგდეს სანლი და კარი,
მანძილი ნახეს გზიანი,
მრავალს გასწყვეტენ გველეშაპს,
დევთაცა მისცეს ზიანი.

*

მათ სამთა ძმათა საგალი
არ ღარჩა ქვეყნის კიდესა,
შემოუარეს სამჯაროს,
მხარ-ბეჭზე აიკიდესა,

ზეცაში ასულან ლამობდნენ,
ვერ ნახვადიან კიბესა,
დახოცილ ღვეთა ვარამი
სულის სატვირთად იღესა.
ღვეების გვაშებს უთვლელად
ულრან ხეგებში ყრიღესა,
ხევში ჰკათავდნენ ფიჭე-ნაძენარს —
მთა-იაღბუზის რიღესა.
გზა-ჰქონდა ზღვითა მეფისკენ
მას, ჳირის არ დაშრიღესა.

*

ჩამოდნა გმირის მარჯვენა-
ქვეყნის საქმეში რვეითა,
ამირან ბედს უჩიოდა,
ვითა აღვის სე, რხევითა:
— „მოვლალე ჩემი მარჯვენა
ამდენი ონში ქნევითა,
ჯაჭვის კალთები დამაცვდა
ეგოდენ სისხლში რვეითა.“

*

ტაროსსა კუთხე შეაკრა
სპერის ზღვის და კავკასისა,
მთების გულ-მკერდზე ლაღობდნენ,
სხივები ზეცის ხასისა,
მთელ ქვეყნად მჯობნი არ სჩანდა
ფურისის სილამაზისა.
მთა — მეგობარი პონტისა —
უხვად ატანდა ფაზისსა
თავისი ძირის ნარეცხსა
დაუდებელის ფასისა.

*

ძველთაგან ველი ამ ქვეყნის
სამფლობელოა იგრისა.
იგრი-ბატონი იხმარდა
წყალს დასათარად მინდვრისა,
ქვეყანა მონად შეექმნა
ტალღად მოზიდულ ზღვის პირსა,
ცრემლიან თვალთ უჭვრეტდა
კავკასიონს და ისპირსა.
აქვე მოიჭრნენ ძმობილნი
სამივ სისწრაფით ისრისა.

*

აქ მოიყვანა ამირან
ყამარის სახის ძალამა,
ტრფობის წინაშე დახარა
თავი საგმირო აღამმა.
ჩამოხდა, ზღვასთან მივიდა,
მის ტალღებს გაესალამა.
მწველ სიყვარულის გოდებაჲ
გმირის თვალეზი დალამა,
სევდა გაულლო ტირილმა
და გული დაუმალამა.

*

ზღვის პირს ამკობდნენ მთებივით
ღრუბლები ბადრის ფერისა,
თეარონი ციურ სახისა—
თვით მთვარის შესაფერისა.
ზღაპარს უთხრობდა მნათობებს
გუმბათი მათი წვერისა,
გვანდა სითეთრით მოფენილს
არეს ციურთა მღერისა.

ქვეყანას გადავლებოდა
ნაცვლად ზეციერ ჭერისა.
ცად მიმცურაფნი ხომალდნი
ღრუბლისა—ას ნაჭერისა
ქარავანებთ ვილოდნენ
მორცხვად მიმდევნი ჯერისა.
ამირან ძმებით მოადგა
მიჯნას ღრუბელთა სერისა.

*

ზღვასთან სტუმრებად ყოფილან.
ზეციით მოსული ძალები:
წვიმა, სეტყვა და ქუბილი,
თოვლი და ქარიშხალები.
სიწმრეულს გვანან ღრუბლები,—
ციური ამორძალები,—
ადიან და ჩამოდიან,
არ იჭერს გზა-ბოძალები.
თეთრი რაშები მიჰქრიან,
არ ამძიმებენ ნალები,
ტანბუმბლიანებს არ აჩნდათ
ნაცემი ანუ ნალები.
სუნთქვას მიუგავთ სითეთრე,
ტაროსის ნამოწყალები.
ამირან მოდგა. თეთრონმა
ვერ დაუბნელა თვალები.

*

ბადრსა, უსიპს და ამირანს
ჰქონდათ თავისი ფერია:
შავი, თეთრი და წითელი,
სხვა ფერი არ გაერია.
მათ ვერ გარევედა ერთმანეთს
ვერც ზეცა, ვერც ჰაერია.

ყველა იცნობდა ამ ფერებს,
საცა რომ ხადმე ერია.
ბადრი თუ ლაღობს თეთრონით,
უსიპი სხივთა წვერია;
შაეზედი ამირანისა
შავი ღრუბლებით სწვრია.
ღრუბელთა მეფე იმ თავით
მისი მოსისხლე მტერია,
დარჯალანის ძის სამტეროდ
თვალი იმ დღიდან სჭერია,
რაც ქვეყნად გაჩნდა ამირან —
ცოდვილის ნაშიერია.

*

მისი ქალწული ყამყარი
მამისთვის ქვეყნის ხატია,
ამირანისთვის სიკეთე
იმასაც ვერ აპატია.
შავი ღრუბლითა დაფარა
მან ტრფობა განაცხადია,
ნიაღვარითა წალეკდა
ასირანს რაც აბადია.

*

ამირან ზეცას გაჰყურებს
მიწიერ ზღურბლის ზევითა:
ღრუბელთა მეფის გზა აჩნდა
ბნელით დანისლულ ხევითა.
ზღვისა გადაღმით ჩასულსა
ცა მოეგრაგნა ხევითა.
უსიპსა გზასა ურევდა
დასავალისა რღვევითა.

მხისა სხივების წვერები
ზღვაში ჩაეშვენ რყევითა.
ამირან ბადრსა მიძართა
აქა დარჩენის რჩევითა,
თვით კი დაიძრა ზღვისაკენ
იბჯრის კალთების რხევითა:
— „ბადრო, მათხოვე თეთრონი,
ზღვაში გავიდე ნგრევითა,
გავიდე, გამოვიყვანო,
ქალია თეძარი მზე-ვითა“.

ბადრმა ათხოვა თეთრონი,
დაიძრა გემი ღრუბლისა.
ცის კამარაში მისცურავს
უშიშრად ღრუბელთ უფლისა.
აჰა გამოჩნდნენ არენი
ყამარის შენაუფლისა:
ელვა ლაქვარდით ქსოვილი
მისი სამყაროს ზღურბლისა.
ამირან ნახა გვირგვინი
სხივით მოსილი შუბლისა.

ბროლისა კოშკი გამოჩნდა,
ცასა სწვდებოდნენ თალები,
ჯაჭვით ეკიდებოდასედ,
არ აჩნდა მას გასაღები.
სარკმელნი — მოაჯირები
ბელქვის სიმტკიცით საღებნი,
ლომის და ვერძის მნათობნი
დარაჯად უღვნიან ლალებნი.

გარს ყვავილნარი ემოსა,
თეთრთა ღრუბელთა ნაღები,
სუნჩელოვანსა ეთერსა
უკმევდნენ ზეცის ბალები.
კარიბჭეს აჩნდა ნიშნები—
ბედისწერისა დაღები.
ჰაეროვანსა კიდობანს
გარს ერტყა ზეცის ქალები.

*

ამირან ზღვასა გავიდა,
ყამარის კარსა უარა.
ქალსა შესტყორცნა მანდილი,
კოშკს გვერდით ჩამოუარა,
ახლოს მისვლისა სურვილსა
მის გული არ ეუარა;
იქით მიმართა თეთრონი,
დილა გათენდა თუ არა.

*

ყამარი მიხვდა წუხილსა
ჰაეროვანის ლომისა:
სარკმელსა მოდგა უფალი
ცისა ეღვათა კრთომისა,
სივრცეს ესროლა მეგზური
წინამძღვრად ვარსკვლავთ ხომისა.
ყამარმა შეჰკრა წარბები
ნიშნად ქალწულის წყრომისა.
ამირან იცნა: წალეკა
რისხვა ნაკადმა ნდომისა:
თან ახლდა იმა ქაბუკსა
ძალა ღმერთების ცდომისა.

ამირან აფრა გაშალა
ღრუბელთა თეთრი გემისა.
საქვრეტად ნეტარებისა,
ჯერ მისგან არ ნაგემისა.
ყამარის თვალებს შეხედა,
შათი მშვენება ემისა.
ალარ შემცდარა—ენიშნა
ის სხივი ცის ედემისა.
—„ყამარო, შენთან მოვსულვარ,
მნათობო ქვეყნის თხემისა,
ჩამოდი ქვეყნად, წავიდეთ
საშველად კაცთა თემისა.“
—„ამოდი, აქ განისვენე,
შიშ ნუ გაქვს მამაჩემისა.
დედა და მამა შინ არ მყავს,
უფალო გულის ცემისა.
კოცონს აგინთებ ტრფობისა,
შენგანვე მონაცემისა.“

*

—„იმ თავით არ მშინებია
მე შენი ავი მანისა,
ვიცი—დასწყევლა მან ჟამი
ჩემი ჩასახვის ღამისა.
ტაროსმა თესლი ახარა
შუღლის ჩემისა და მისა,
შურისძიება მივანდეგ
მადლს ზეციური წამისა.
წაყვანად მოველ, არ გვმართებს
ჩვენ დაყოვნება ჟამისა.

ბოლმით საესე ვარ, არ შინდა
ჩაღენა შე სხვა რაშისა“.

— „წამოვალ, ხოლო მაღროვე
ვაწმენდა ციურ ჯამისა, —
ნაწვიმარ არეს ვაშრობა
ვალად მაქეს ყოფნის ჟამისა.“
ამირან ცეცხლს შეხაროდა
სახედველ-შეუღვამისა,
ეხარებოდა, ხარობდა,
რომ ის გვერდითა დვა მისა.

*

ყამარმა უთხრა: — „ჯამები
ზეცის მნათობთა ძირია,
მიშველე — მათსა დაწყობას
დიდი სიფრთხილე სჭირია.
ისე დააწყე, რომ აღმა
ერთს არ დაურჩეს პირია,
თორემ, იცოდე, მოგველის
უზომო გასაჭირია.“

*

ამირან ჯამებს აწყობდა,
იჩენდა მოთმინებასა.
ყველა დაწყო, ერთი კი
არ მ ჰყვა მისსა ნებასა.
გასტეხა, თუმცა იცოდა,
თავს მოუტანდა ვნებასა.
გაკვირდა, როცა შეხედა
ჯამების ხელოვნებასა,
ახეთი რამ არ ენახა —
ჰგავდა თუ მოჩვენებასა:

ნატები ნატებს გაუდგა,
შექმნიდენ გრძელსა წყებასა,
სხვა საზრუნავი ყოველი
მოეცვა დავიწყებასა.
მხალოდ ერთმანეთს ურჩევდნენ
სივრცეში აჩქარებასა:
ღრუბელთ უფლისთვის ლამობდნენ
ყოელისა მოხსენებასა.
ამირან ყამარს შესთხოვდა
უმაღვე გამგზავრებასა.
ქვეყნისკენ გზის სანათებლად
ელვისგან ცეცხლის გზებასა.

*

ამირან ჯაჭვი გადასკრა
ყამარის კილობანიასა,
კოშკი მოსცილდა სამყაროს
ზეცისა კიდევანისა.
ვარსკვლავთა ნოხი გაშალეს
მთელ სივანეზე განისა,
ცაბს ჩირადდნებმა აცნობეს
ქორწილი ამირანისა.
ვინ თქვას ყამარის შეენება,
ცეცხლოვანება ტანისა!

*

ნატებმა ნატებს გადასცა
მთელისთვის გასაგონებლად,
რომ ყამარ გაჰყვა ამირანს
საამოდ და სამონებლად.
სივრცეს არხევდნენ ჯამები
ქვეყნისთვის მოსაგონებლად.

რომ ელვო ცაში არ ნათობს
მზის გზათა შესასწორებლად,
ნატები ნატებს მისდევდა
სიჭრცეში დაუშორებლად,
ღრუბელთ მეფისთვის ამ ამბის
უმაღვე მისაწოდებლად.

*

„ქალ წაიყვანეს ყამარი,
მამავ, უშველე, ტიალო,
ქამი დაგიდგა — აენტო,
გული ცეცხლითა იალო,
გზა გადაუჭრა ამირანს,
მახვილი დაატრიალო,
მებით და ქარიშხალითა
ქვეყანა შეაზრიალო,
ქალსა მოუკლა აშიკიჯ
მაცდური და სატრფიალო,
მოსტაცო ცეცხლი ყამარსა,
ცაშიგან ააბრიალო.“

*

ღრუბელთა მეფე შეძრწუნდა,
ამბავი ესმა ტიბლი.
დასწყევლა ზღვათა სამეფო,
იქ წასვლა და ხეტიალი.
შეჯარნა ღრუბელთ ლაშქარნი,
საომრად უყო რიალი,
მები გასტყორცნა მთებისკენ,
ხევერმა შექნეს ზრიალი.

შკლავით შეჯარნა ღრუბელნი
უღრეკით და უხეშითა,
მოღვარა მათი ნაკადი,
მიწას დაუშვა თქეშითა.
წყალმა წაღეკა მიდამო,
ბარი აავსო ლეშითა,
განძარცვა კლდენი ტყისაგან,
ზღვა ამოხერგა შეშითა,
გზა გადაღობა სავალი
კლდით ჩამოგრაგნილ ხრეშითა.
მიჭქრის ამირან — მიწისკენ
ყამარით — გზის ნუგეშითა.
ცით ცეცხლი მოაქეს ამირანს —
ღვთის რისხვას როდი შეშინდა.

*

ამირან ყამარს ეხვევა
და ტკბილად მოუბარია:
— „მითხარი, ჩემო ყამარო,
ნეტა თუ რა დროს ქარია?“
— „ფრთხილად იყავი, ამირან,
ეს მამაჩემის ჯარია,
მათი ცხენები ქენებით
მტვერს ყრიან ანაჩქარია.“
— „მაგრამ ღრუბლები რას ნიშნავს,
ეხლა ხომ ცაში დარია?“
— „ღრუბელთა შავი ლაშქარი
ყველაზე საშიშარია.
ავჩქარდეთ, თუმცა არ ვშიშობ,
მე ვარ და ჩემი ქმარია“.

— „აქ ნათელია, ქვევით წვიმს,
ზეცამ ქვეყანა არია“.

— „ეს დედაჩემის ცრემლია,
ნახე თუ როგორ მწარეა:
დედისთვის ქალის დაკარგვა,
თვით იცი, სამძიმარია.“

*

„ამირან, გზასა ვუჩქაროთ,
გავშორდეთ ცათა არესა,
მამიჩემისა მსუღრუბმა
თავი მალლისკენ არესა.“

— „ქვეყნისკენ გზასა მოგნახავთ,
მოვხედოთ ბაღრსა მთვარესა.
ვერ მოგვეწვდებიან მდევარნი,
თუმცა ზღვას მოუარესა.“

— „ამირან, შენი ხხევალი
არ ველი დღეს უარესსა,
მაგრამ, ხომ ხელაფ, ლაშქარნი
ცხენსა შემჯდარან ჩქარესა,
მალევე მოგეწვდიან,
ომს გაგიწევენ ცხარესა.“

*

— „ამოდ იარე, ყამარო,
გზასა ამოვლევთ ბრძოლითა,
ვინ აიცილინა სიკვდილი
იმის წინაშე ძრწოლითა?
ხერხემალს არ გავილუნაფ
ბედისა დანაწოლითა,
სიკვდილსა თვალებს ამოვწვავ
ჩემი ელვარე ცოლითა.
ყამარო, ჯერაც ვერ გავძეხ
მე შენი ახლოს ყოლითა.“

— „ხედავ მაშაჩემს, მოქტოლავს
ჰაეროვანის ცხენითა.
ბუმბერაზები მოჰყვება
შარჯვენით და მარცხენითა.
ვაიმე, ბედო, შავბედო,
აღარ ითქმები ენითა!“

— „ყამარო, თავსა იწუხებ
შენ ნააღრევი წყენითა.
ვინ შეაშინებს ამირანს
ბედშავი მამაშენითა!
ამოდ იარე, ყამარო,
თავს ნუ იწუხებ რბენითა,
სიყვარულს მსხვერპლსა მცუტან-
საყვარლის გაღარჩენითა“.

*

— „ამირან, გული გასკდება
დღეს სიკვდილითა ორითა,
განა ისინი მოდიან
ძალითა თანასწორითა?
მოჰქრიან, როგორც მხეცები,
გაუმაძღარნი მძორითა.“

— „ყამარო, თავს ნუ იტყვივებ
მშიშართა მონაჰორითა.
არცა ვარ ტყისა ხოხობი,
მომინადირონ ქორითა,
არც ვარ მინდვრის კურდღელი,
მომსწვდნენ მწვეარნი შორითა,
არცა ვარ ხისა ფოთოლი,
წამიღონ ქარის ქროლითა.“

*
„შენ ნურას დარდობ, მოვიდნენ
იმ რაშებითა მალითა,
მოვლენ და მეც აქ დავხვდები
ამ ჩემი გორდა ხმალითა.
ბელს შეეყრი მე უმწარესსა
მამაშენს მის ამალითა,
ცას შესტირებენ გვემულნი
შავბედის მოსავალითა“.

*
— „ამირან, გულზე მომეკარ
შენი მგზნებარე ტანითა,
ყამარს ნუ მოკლავ სევდითა,
საძნელოდ ასატანითა,
მო, ვისარგებლოთ სიკვდილმდე
აწ დარჩენილი ხანითა.“

— „ვერ გაიხარებს სიკვდილი
დამხტურით სამი ძმანითა—
უსიპითა და ბადრითა,
მესამით ამირანითა,
ჩვენთვის ერთია მომსვლელი
შუკით თუ მოცდანიითა,
სულჯველს თავებს დაგიქრით
საპურყველი დანიითა.

*
„მე მამაშენი რას შავნებს
უზომო გულის წყრომითა,
გულს გავუხეთქავ იმ ბედშავს
შურისძიების ბოლმითა,

სისხლისა ზეიმს ვაჩვენებ
ქაჯთა თავების გორვითა.
იმ მამაშენის ლაშქარსა
მარტო ვეყოფი ომითა.“

*

ამირან ქვეყნად ისწრაფის,
ხმალ არ ემარჯვის ცაშია,
ღრუბელთა მეფე მოჰქროდა
ვითა განკითხვის რაშია;
შაგსა ღრუბელსა აჰკიდა
რაც წყალი იყო ზღვაშია,
ქაჯნიც ყველანი თან ახლდა,
ერთიც არ დარჩა სახლშია,
მიწას მოედვნენ სარბევად,
ვით უკუნეთის არშია.

*

ამირან ქვეყნად დაეშვა,
მიწა საბიჯად მყარია.
სამშობლო კუთხის დანახვა
სულსა და გულს უხარია,
ვინ იტყვის, როგორ უხარის,
მის გვერდით რომ ყამარია,
ქვეყნად მოყვანილ სხივასთვის
დღეს იგი მეომარია.
ღრუბელთა მეფის ლაშქარმა
დატარა რაც რომ არეა.
ამირან ხედავს, რომ მათთან
დღეს ომი სამძიმარია.
ღრუბელთა მეფეს უშველის
ომისა აღმერთიც—არია.

ყამარის სიმშვიდისათვის
კაბუკი ძალზე წყნარია,
არცა რად უჩანს ლომგულსა
ღრუბელთა მეფის ჯარია,
მხოლოდ იმისი სიმრავლე
გზირისთვის საცოდნარია.

*

— „ბადრო, სიყრმიდან გჩვევია
გული არ-მოსამდებრონი,
სისწრაფე გემართებს, გვიშველე,
მალთა შენი თეთრონი.
ჯამისა ბრუნვას აჯობე,
დროსა წარტაცე ზე-დრონი,
საჭირო ზნენი გვაჩვენე
გზირისა და სამედრონი,
მტრისა საქგერად მომართე
ხმალი და შუბი მკვეთრონი.“

*

თეთრონის ამბავს ვინ იტყვის—
ქარია, ფეხით ჩაღლითა,
წლისა საფალსა ფა ვიდა
ერთისა დღის სავალითა,
ქვეყნის შემოვლა იწყებდა
მზის სხივის დასავალითა,
უსიპი გზას უნათებდა
მას სხივოსანი თვალითა:
უზომო იდგა ლაშქარი,
რიცხვითა დაუთვალითა.

ამირან ბადრსა შიშართა
სიმტკიცით შეურყევეთა:
— „ჯარ მოდგა, ბადრო, ხომ ხედავ,
ვითა ფრინველი რევეთა,
შეკახმე, ბადრო, თეთრონი,
ღამე იარე დღე ვითა,
ჩადი, ჯარს უკმოუარე,
გარს შემოერთყი ნგრევეთა,
თუ გაგიჭირდეს, მიყივლე,
საშველად ვაგვეარ ზევეთა“.

*

ბადრო თეთრონს შეშოაჯდა,
ზღვის ნაპირი გაღირბინა,
წამსვე მიხვდა იმ აღგილსა,
საცა ლაშქარს ჰქონდა ბინა,
კვლავ საცნობად მანძილისა,
სად თარა იმის წინა,
მან ისარი ხესა სტყორცნა
და მით კვალი დააჩინა.
ღრუბელთ მგუგუმ ეს ოინი
დაინახა და იწყინა,
და უმაღვე სათვალთვალოდ
ბადრს ქაჯები მიუჩინა.

*

ბადრმა ყოველი იცოდა,
თუ რა სამხედრო ზნენია,
მაგრამ იმ ლაშქრის მოვლაში
სულ აერია დღენია.
მოკლედ უამბო ამირანს,
თავი არ შეურცხვენია:

— „შენ კარგად იცი, ამირან,
თუ რაა ჩემი ცხენია,
ცხრა დღე მივლია, ცხრა ღამე,
გარს ველარ მომირბენია,
არ დამიგდია ადგილი,
სადაც ბარი და კლდენია,
ამ ჩემი თეთრონისთვინა
ოფლი არ შემისრენია,
ამ ჩემი მათრახისთვინა
ფოჩი არ შემირჩენია.
მიბრძანე, ძმაო, გულახდით,
თუ ჩემგან რამე გწყენია“.

*

ამირან წასვლად აფრინა
ბედითი შავი მერანი.
აბჯრისა ბადე ხვიოდა,
რგოლებს გაჰქონდა ჟღერანი,
თასმებზეა, გულზე ნასკვენმა,
ვერ დაუჭირა ძგერანი.
ღრუბელთა მეფის ლაშქრისა
რიცხვნი შეიცნა ვერანი,
თან მოეყვანა პირქუშსა
ქაჯთა სამეფო ვერანი.

*

მტრის ბანაკს გადაჰფენოდა
შურისძიების გენია.
ამირან უკან დაბრუნდა,
არ გააგრძელა დღენია,
ძმებთა საომრად აწვევდა,
ვითა ლაშქრობის ზნენია.

ამირანს უთხრა ყამარმა:

— „ რა წესი გაგიჩენია;

უსიპს და ბადრსა. რად გზაენი —
პირველად ომი ჩვენია“.

— „ომისა წესებს არ ვარღვევ“

თავდები თვით გამჩენია.

შენ კარგად იცი, უსიპო,

ომი პირველად შენია.

*

„ჩადი, უსიპო, იომე,

მერმე ჩვენი მოგეშველებით,

ფიცხლად იარე კლდეებით

და არა მარტო ველებით.

მზაკვარსა მტერსა აჯობე

სიძულვილით და ხელებით,

არ გმართებს მტერსა მიუხტე

შურისა გამონელებით,

ცივი სამარე უთხარე

დაუნდობელი ხელებით.

*

„ისარი ტყორცნე ხელმარჯვედ-

წვერმომახული, ფრთიანი,

ლახტი გულმკერდში ატაკე,

პირმეხი და გესლიანი,

ელვის უსწრაფეს აელვე

მახვილი პირსისხლიანი,

სირცხვილიანის შინ მოსვლას

სიკვდილ სჯობს სახელიანი.“

უსიპი მტერსა ეკვეთა,

ბრძოლად არ იყო გვიანი.

უსიპი სწრაფად გაჰქანდა,
ალგეთი გაინაპირა,
ივრისს შემუსრა ყოველი,
რაცა რომ ბედმა გასწირა,
ქმრები მოუსპო ცოლებსა,
უთვალავ დედა ატიოა,
რაშებზე მჯდომი ქაჯები
ბნელეთში დასცა თავყიფა,
მკერდგაპობილი მხიდრები
კი არ აკვრესა — აუ რა,
მტერს რა მოუსრნა ლაშქარი,
ძმისაკენ წასვლა აპირა.
უფერად მტერმა ქურღულად
მასზე მახვილი აპირა,
ნკვლრეთის უფსკრულში უსიპი
ბედმა ძმისათვის ჩასძირა.

*

ამირანს გულმა აცნობა:
დღე მოელოდა საწყენი.
პირი შეექმნა დაღრეჯით,
აუხდა წარბი მარცხენი:
— „ან ჩადი, ბადრო, ან ჩავალ,
ან არაში მომეც, ან ცხენი —
უსიპის შუზარადისა
აღარ ამოდის ნაცხერი“.

*

ძმანა ებრაელის უსიპი,
იმის გულმკერდში აღია,
ძმა ასე უნდა ძმისათვის —
სიცოცხლე რომ შეტლია.

ზანს აბ აყოფნებს ამირან,
სისხლის ამღებად მალია:
— „ან ჩადი, ბადრო, ან ჩავალ,
ან გამილესე ხმალია.
თუ ვერ მოვედი, ყამარო,
ვაიმე, შენი ბრალია.“

*

ძმამ ძმისა შავი დღისათვის
ბადრმა აისხა ანჯაოი,
მტერსა, ზღვასაებრ მოდენილს,
მიუხდა, ვითა აფთარი.
შემუსრა შურისძიებამ
ღრუბელთა მეფის ლაშარი.
ბადრი მთვარისა ისრებმა
ზნელეთსა დასვა თავზარი,
დარჩენილ ჯარის ნახევარს
ხარბად მოედო ხანძარი.
ბადრმა უსწოროვ ომშია
სიკუდილი ნახა საზარი,
მწარე სანახის მზირალი
ამირანს ეტყვის ყამარი:

*

— „შენი აბჯარი მომეცი,
მე ჩავალ საომრადო,
თუ მამაჩემი შენა გმტრობს,
მას მე გავუხდე მტრადო.
თავისა ერთსა ქალწულსა
მამამ უპოვნა სადაო—
ქორწილის სარეცელამდე
მომსდევს საიდან სადაო,
დაე იცოდეს ვინცა ვარ,
ლაშქარს გავუხდი მტრადო.“

ყამარი რისხვას აფრქვევდა
სიტყვამძლე და სხივოსანი.

ამირან ჯავრით მიუგო:

— „სიტყვაა პატროსანი,

ვინ თქვა — ვაჟკაცთა მაგიერ

იბრძოდეს მანდილოსანი,

ომში წაგიდეს დიაცი,

შინ დარჩეს ვაჟი ხმლოსანი,

ლაშქარს წასულსა მეუღლეს

უმღერდეს როგორც მგოსანი?!“

*

ამირან იჯდა აბჯარში

ხმალ-ისარ-კანარკიანი,

მერანი აღვირს ლეჭავდა,

სწყუროდა ველი გზიანი,

ყამარი გზას უნათებდა

ელვარე, სახე-მზიანი:

— „ამირან, წასვლა იჩქარე,

მოსვლად არ იქენ გვიანი,

გამარჯვებულსა კაბუკსა

გფენოდეს ვარდნი, იანი.

რა დაასრულო ქაჯებთან

შენ ომი პირსისხლიანი,

ხმალს ნუ ჩააგებ ქარქაშში,

ჩემთან ამოდო ხმლიანი.“

ამირან აბჯარ აისხა,

გზა ჩაირბინა კლდიანი,

გამოასალმა სიცოცხლეს

წრავალი შავი დღიანი,

პირისპირ შეხვდა ელისა.
ხმალი დაარტყა თხიანი,
ნაცემმა ცეცხლად იელვა,
ჭერ მიაყენა ზიანი.

*

ღმერთი და კაცი იბრძოდნენ,
სამყარო იქცა სმენადა,
არსად ეცალო არსებას
ამ წუთში მოსალხენადა,
დილიდან შუბის ტაოამდე
მზე იდგა სხივთა მფენადა.
ტაროსმა ყველა ღმერთები
შეყარა ქირთა მთმენადა:
ღრუბელთა მეფის საშველად
მზად იყო ძალი ზენათა.
მაგრამ შორს იყო იგი გზა
ზეციერ მადლის დენათა,
არავის სურდა ზეციერს
ყამარს ქვეყანა ენათა,
ზეციდან ცეცხლის წალემა
ვერ ეთქვა ღმერთთა ენათა,
კაცთა უცეცხლოდ დაგდება
ღმერთებს ჰქონოდათ რწმენადა;
დღეს ის მიწიერს მიჰქონდა
ღმერთების შესარცხვენად.

*

მამის და სატრფოს ბრძოლასა
მიეპყრა ხედვა ქალისა,
ორივე სასიკვდილოდა.
ამ ხედვამ წაახალისა.
მამისა ხსოვნა გადაჰყვა
ხსოვნას წარსულის კვალისა.

გაქარდა მამა — მეტოქე
სიყვარულისა ძალისა.
არ ახსოვს მამის ალერსი,
ხედვა ცრემლიან თვალისა:
ყვავილსა ხავსი ურჩევნის
ამ ყმისა სასურვალისა.
არ ახსოვს მამის ნუგეში —
ფოლადს რა შარბებს რვალისა —
შმა ჭაბუკის უბეში
ბოდვთა გრძნობა ვალისა.

*

ჭაბუკი ვერ სცემს გლიას
ადგილსა სასიკვდილოსა;
როგორ გაუძლოს ყამარმა
საქმესა სათაკილოსა
და საყვარელსა ბრძოლაში
სამხნევლად არ შეჰკვდლოსა —
— „ეი, ამირან, აპირან,
ომი ვერ იცი კილოსა,
გესურვოს მტერსა დასცემდე,
მალლა კი ნუ სცემ სპილოსა.
მამაჩემისა საკვდომად
დაბლა შემოკარ რბილოსა;
დააწყდებიან ძარღვები,
დაეცემიან ძიროსა.
ჩარდახს* ფეხები შეაქერ,
მაშინვე მიაწვინოსა.
ბოძნი რა დაეჭრებიან,
ვითარცა ძვლები ხრტილოსა
დარბაზნი დაეცემიან
არესა უაღვილოსა!“

ესე სიტყვები უამარის
ქარსა მიჰქონდა დამცხრალსა,
რა გაიგონა მამამან,
სახე ეცვალა გამწყრალსა:
— „ქმარი არჩია მამასა,
უყურეთ უმსგავსს აქ ქალსა,
ქმარი ხეს ასხაგ თოთლადა,
მამას ვინ მისცემს საწყალსა
ამის გამგონემ რაღა ვქნა,
თავსა მივსცემდე რა წყალსა!“

*

„რისთვის გაგზარდა დედამა,
რისთვის გეტყოდა ნანასა,
რად გაწოვებდა ძუძუსა,
გირწევდა აკვანანასა?“

— „არც-რავ გამზარდა დედამა,
არც-რას მეტყოდა ნანასა,
მიმაგდის სახლის ყურეში
თავგვების ანაბარასა.
არც-არას მათირებდოდით,
არც-რას მეტყოდით ნანასა,
დამსმოდით დავიწყებულსა,
მომიღირებდით დანასა!“

*

ამირანმა მოუსმინა
მამა-შვილის საუბარსა,
გადასწყვიტა, დაუჯეროს
უამარ-ქალის ნაუბარსა.
რკინის ღეზი ჰკრა მერანსა,
მიაშურა ისევე ბარსა.
მოზომილი ხმალი დაჰკრა

ღრუბელთ უფლის რკინის ფარსა,
ფარი გატყდა და აბჯარმაც
ვერ უშველა ჯადოქარსა,
ამირანი ხმალით მიწვდა
მტრისა სხეულს უებარსა,
ფეხში დასჭრა. ღრუბელთ მეფე
დღესა მიხვდა საშიშარსა,
ძირს დაეცა—თითქოს ღერო
ცელსა მჭრელსა მოეპარსა.
ღრუბელთ უფლის მწარე კენესა
ცის სივრცეში მიაქვს ქარსა,
შველად უხმობს ზეციერსა
მთავარ ღმერთსა—თვითონ დარსა,
სასიკვდილოდ დაკოდილსა
შემოერთყა ჯარი გარსა.
ამირანი უზოგველად
ღრუბელთ უფლის სრვიდა ჯარსა,
თვით უფალი მცირე ლაშქრით
წარეტაცნა დამაარსსა.

*

გამარჯვებული ამირან
მოდის ბრძოლისა ველადა,
უსიბ და ბადრის მოპოვნა
გაუხდა სასურველადა,
გმირსა, ბნელეთის მებრძოლსა,
გამარჯვება აქვს ხელადა;
ძალა არა აქვს იხაროს
ღარჩენილს მარტოხელადა.
ძმებსა დაეძებს, უყივის,
ტრემლი ჩამოდის ცხელადა.

ღმერთის და კაცის ბრძოლასა
გადარჩა საკვირველად,
ყამარის ცეცხლი ეახლა
სიცოცხლის საფარველად.
უფალზე გამარჯვებისთვის
ვინ იფიქრებდა ძველად.
ობოლს სიცოცხლე სიკვდილზე
მიუჩნევია ძნელად,
კვლავ ბრძოლის ველზე შიმოდის
მის ძმების საძებნელად.

თვალგადუწვდენელს მინდორზედ
ხერვად ეყარა გვამები.
მათს სახეებზე ეწერა
სიკვდილის წინა-წამები.
ვერ წაერეცხა სისხლსაცა
ფიქრები განაწამები,
გადახვეოდნენ ერთმანეთს
მკვდრები — შვილნი და მამები.
აფხებულიყო მკვდრებითა
მინდორი, კლდე და ხრამები,
სიკვდილის გზირი გვამებზე
ფრინავდა ნასამები.

სალამო-ჟამის ფარდაგმა
არც თანდათან დაფარა,
ნისლში ერთობლივ განაცრდა
შავთმჩანი და ქალარა.
ამირან მკვდრებსა დახედავს —
სახენი სჩანან აღარა,

ნანობს, რომ მკვდრები მიხდნობენ
ამდენი ერთად დაყარა.
აჰა, ეჩვენა უსიპი,
საქვრეტად თავი დახარა: |
ქაჯმა დაქრილმა რა ნახა,
გიგურად გაღიხარხარა.
ამირან შედრკა, მოშრუნდა.
შუნით ნაბიჯი აგარა —
მკვდრეთის სიჩუმე ისმოდა
როგორც სიკვდილის ნალარა.
იმისი შუბლი ელვარე
სევდის ნაოქმა დალარა —
რომ ბელმა მასთან შეზრდილნი
აგრე უწყალოდ წაჰგვარა.

უსძა კლდეთ გადავარდნილა,
ნოსწყდა ქვეყნისა ხედვასა,
ბადრი თან გადაჰყოლია, —
ვერ უძლო გაყრის სევდასა,
კეთილი ძმობის მსხვერპლებზე
ქაბუკთა რიგებს ელასა,
რა კარგი ძმობა ჰქონიათ,
ნეტავი იმათ დედასა! —
ორივემ თავი შესწირეს
ძმობის სიმტკიცის ჰედვასა.

ამირან ხედავს: ზეიმსა
იხდის ყვაფი და ყორანი,
სისხლის შორევა ეკვროდა
ომში დახოცილთ გარანი,

მასში ჩაცვენილ გვამებით
შეუკრავთ მკვდრეთის ბოროანი.
მხეცნი და სვაენი შეყრილან,
ახლო მყოფნი და შორანი,
ერთად გლეჯდიახ გვამებსა,
წვეულებაში სწორანი.

*

ბადრსა და უსიძს ჩასძახა:
— „ძმებო, ნუ დამემდურებით,
თქვენს ბედზე მწარე ბედი აქვს
ამირანს თქვენი ყურებით.
თქვენთან მოსვლასა ვისწრაფი
გულითა მონაწყურებით“.
ასეთი თვალთ არ ენახვის,
არცა სმენია ყურებით.
ფეხმაღმა განვლო ადგილი,
სავსე მგლებით და ტურებით.

*

სიკვდილის აჩრდილს შესძახა:
— „ჩამოდექ, ტურა-ქალაო!“
პასუხად ესმა— „ამირახ,
ნეტავი რამ დაგლალაო.
გასწყვიტე ცოლოურები,
ვინ გითხრა ბარაქალაო.“
— „განა ჭკუიანს რას იტყვი,
გამხმარო თავის ქალაო;
დაგიღრეჯია— უტყავოდ
კბილებსაც ველარ მაღაფო.“

*

ღამეა. ბნელსა შვერწყა
მკვდრების გორაკთა ჩრდილები.
ნისლის საფარველს იბერტყდნენ
შთის მოსასხამის ღილები.
შედგა ამირან, სიმწარით
კბილებს დააქლო კბილები,
ბელსა, შავბედსა ემდურის,
მისგანვე განაწბილები.
ქმები მკვდრებიცა ვერ ჰპოვა,
მასთანვე გამოზრდილები.

*

ამირან დაჯდა მტირალი,
შემოიყბრა ლაჯები.
ირველივ ორკეცად ელაგენ
მისგან მოკლული ქაჯები.
ჟამ-ჟამად სისხლსა წვეთავდნენ
გადასერილი მაჯები.
მკვდრებს არ ესმოდათ ქაბუკის
ნალმოები ან ნააჯები.

*

იქვეებით ვარემოცული,
ამირანს უცდის ყანარი.
ჟამის მიმოსვლას ყურს უვდებს
დაობლებული მთა-ბარი.
აქვეა საფარსამული,
გმირ ამირანის მაყარბ,
უიმედობის სუსხისგან
ისიც გამხდარა საპყარი;
ციურ დედოფალს მიმართავს
ის — ვაჟკაცობის ამქარი:

— „გმირ-ამირანის საპოვნად
შენ ელვის სხივი აღპყარი.“
ყამარ წამოდგა, განათდა
ველი, სიკვდრლის ნაყანი,
ნოყიერ სისხლის წვიმისგან
სიკვდრლით თაველნაყარი.
ყამარმა ჰპოვა ამირან,
ნასურვი და გასახარი.

*

ამირანისა დანახვამ
გული ვარდისა აეკლა.
ყამარი შედგა, დაიბნა,
აღარ იცოდა არ ექნა.
ცხრათა ფრინველთა მხარგრძელთა
აღგეთის ჭალა გაექნა—
უძმოსა; უმამისძმოსა
ამირანს თავი მადეკლა.

*

ქალმა დაჭრილის გულმკერდზე
კის ნაპერწკლები დაჰყარა,
თვალთაგან მოსწყდა ვარსკვლავი,
ველზე სხივები დახარა.
ჭრილობას ხელი შეახო,
აღვისა წერვი ახარა.

ზ.ციერ ცეხკლის სითბოსგან
სისხლი სდიოდა ქალარა.
ამირან თვალნი გააღო,
ცხარე ცრემლები დაღვარა,
გონსა მოვიდა ჭაბუკი,
სატრფო გულისა ნახა-რა.
გამარჯვებისა აშბავი
ნასურველს ვერღა ახარა.

ძალა მოკრიბა, მიუთხრა:
— „ყამარ, ვიყავი ავიო,
სიცოცხლეს ვესალმებოდი
მე შენი უნახავიო,
შავბედნა უბედობაში
აღარ მომაკლო ხვაიო;
ძალი არა ნაქვს, მოვკვდები;
დღე არ მაშინებს შაეიო—
ყამარო, დამსხენ ძუძუნი,
ჩემსკენ დახარე თავიო.“

ყამარ მიუჯდა, ყურს უგდებს
ჭაბუკის გულის ძგერასა.
უბნა: — „ციურ ცეცხლოთანა
სიკვდილ გახდება ვერასა.“

— „ყამარო, შენი თვალების
ძალე ვერ შევსძლებ ცქერასა.
სავარსამულსა ჭაბუკსა
მივანდობ ცეცხლის კერასა“.
— „ეგოე რომ იყოს, ნუ ეჭვობ
მოვიქმედებდე მე რასა—
ამირან მკვდარი მერჩიოს
სხვა ჭაბუკისა მღერასა“.

— „ყამარო, მაშინ აფრინდი,
დასტოვე მიწის მყარიო,
გასთელე შენს გონებაში
ქვეყანა სავიწყარიო,
ქალთა შორისა შენ იყავ,
ვიცოდი, შეუდარრო—

ცოცხალსა საფარსამულსა
მე გირჩეებნივარ მკვდარიო.
ერთი ლა მიყავ სიკეთე,
დრო არ მაქვს სამუდარიო:
ჰპოვე ბაღრის და უსიპის
სიკვდილის საბუდარიო,
მათი ცოდვითა ვიწვიებ,
არ მახსოვს საკუთარიო,
იმათ ნიშანსაც გასწავლი,
სხვა მკვდრებში რომ არ გარიო.

*

„თუმცა ბაღრი და უსიპი
ძენია კაცთა გვარისა,
ორხვეს აზის ნიშანი
ზეცისგან ნაბოძვარისა:
სადაც ერთმანეთს უსწორებს
წვერები ორივე მხარისა—
უზის უსიპსა მზბს სხივი,
ბაღრსა კი—სახე მთვარისა,
ზეცამ გარგუნა უნარი
ბნელეთში სახედვარისა,
სიკვდილისაგან მხსნელ იქმენ
სამ ძმისა—სამ მხედარისა“.

*

ყამარმა სხივი მიაპყრა
საცა მაღალი ხეგია.
სწორედ მონახა გვამები,
ერთიც არ გადუხვეგია.
~~ცეცხლით ჩაბერა სიცოცხლე,
ვით მაცოცხლებელთ სხეგეგია~~
ორივე ფეხზე წამოდგა,
არც ახსოვს შენამთხვეგია.

*

ამირანს სახე უბრწყინავს: —
აწ იგი არ შეწუხდება.
ყამარი გვერდით დაუდგა,
ერთი მეორეს უხდება,
ნეტავი ძმათა მაშვრალთა
ცხარე მზე ამოუხდება,
ვერც ვინ წაართმევს დიაცსა,
ვერც ვინ შინ შამოუხდება!
ამირან გაუწირავსა
სიცოცხლე დაუბრუნდება.
ბადრი, უსიბი გულგმირნი
გვერდშია ც ამოუდგება.

*

გაიხარებდა ყამარი,
ლამე შეეჭმნა მზიანი.
მის გვერდით სამთა ძმათაცა
სიცოცხლე უჩნდათ სვიანი.
ვერარა ძალამ ბნელისა
იმათ ვერ მისცა ზიანი.
დააგდეს ველი ბრძოლისა,
მანძილი ნახეს გზიანი,
საცა ეგულვისთ სამყოფი
სასახლე-დარბაზიანი.

21. აგბაპი ამირანის ქორნილისა

ქალსა ლამაზსა რა უნდა,
გარდა ლამაზი ქმარისა,
ახოვანის და ვაჟკაცის,
ჭაბუკად მოსახმარისა!

ამირან იყო მშვენიება
მთელი ალგეთის მხარისა,
მას შეხაროდნენ სხივები
დილისა და სამხარისა,
გვერდს უმშვენიებდა მზის სხივი
უსიპის უებარისა,
შეყვარებულთა კარავი—
სხივი ბადრისა მთუარისა.
გარშემო ედგნენ ლომგულნი
მისთა ჭაბუკთა ჯარისა,
ამირანისა ქორწილზე
ყოვლითგან შენაჯარისა.
ახლად მოსულსა სტუმრებსა
იღებს მსახური კარისა.

*

მთელმა ქვეყანამ იცოდა
საქელი ამირანისა.
კაცის და ღმერთის ნაშობის,
მის—ძისა დ. რჯალანისა.
სათაყვანებლად გამხდარა
მძლეობა მისი ჯანისა,
მთელი ქვეყანა შეძრულა,
განურჩეველად ხანისა:
ინდოს ნაპირი, ქვეყანა
ერანის და თურანისა,
ამათ გადაღმაც, მთის იქით
ქვეყანა დიდი ხანისა.
მისრით მოვიდნენ ჭაბუკნი
დაუყოვნებლად ხანისა,
კაპადუკიელთ თან ახლავთ
ამაღა ზემო განისა;

ჟრიათ გმირებს დაეგდოთ
ნაპირი იორდანისა;
ჟღაბნოს შვილი მოვიდა —
ლომ-ვეფხვი იამანისა;
კავკასიონის ჭაბუკა
ამკობს სიტურფე ტანისა;
მათი ქიშკობა ძალ-ედვა
ჭაბუკთ აიასტანისა,
აღარ დააკლდა ზეიმსა
გმირი აღრაბადანისა.

*

ცხრა-ძმა დევების სასახლე
დღეს მთელი ქვეყნის არეა,
გალმა-გამოდმით მცხოვრები
ყველა აქ მომთაბარეა,
დალახტულ დააბჯრულია
თუ სადმე მეომარია.
უმადლარ თვალით ანათებს
ომისა ღმერთი არია.
სტუმრებსა ხვდება ამირან
და ტკბილად მოუბარია.

*

ახალ სტუმართა მოსვლასა
ვერ უძლებს ღმერთიც ომისა:
სიხარბის უცხლით აენტოჲ
ბევალი შურის და ნდომისა.
ინდოთ ესურვათ მოგზავნა
კაცისა მისანდობისა,
რომ გადმოეცა ნასურვი
მეფის აბესალომისა.

მოდგნენ ინდოთა ჯაბუკნი,
თითოა მსგავსი ლომისა,
თან ძღვენი მოაქვთ—ნაყოფნი
ოსტატობის და შრომისა.

*

დარბაზის ბჭესთან მოიჭრა
მერანი, ვითა ჯარბუქი,
მიწას ტორითა 'არღვედა
იამანთ ველის ნასუქი,
მარგალიტითა ძობნეულ
ჯდა უნაგირზე ჩაუქი,
ამირანისა ქორწილზე
მოვიდა თვით მზექაბუქი,
თავისი ელვარებითა
დაუწერელი და უქი.

*

გათასდა ყრმანი ჯაბუკი
ერანელი და მისრელი,
როცა გალავანს მოადგა
ამალთ ნოსარ ნისრელი.
არ იყო კაცი მზაკვრულად
ან უბატიოდ მის მსვრელი,
სალამს აძლევდა თავდებლა
ყოვლი მის წინა მიმსვლელი,
მხარს უმშვენებდნენ მხლებელნი,
მეშუბე და მეისრენი.

*

ინდო-ჯაბუკის მხლებელთა
როს ალაყათი გუგლესა,
თვალნი მიაპკრა კრებულმა
დევ-გმირსა სუფე დავლესა.

მის შესახვედრად შეკარეთ
დროშებსა ხელოავლესა,
ძღვნად მოაქვთ, რაცა ღვევებთან
ბრძოლაში მოიდავლესა—
მხევალნი შეხედნენ კრძალებით,
თავები მოიშობლესა.

*

შემოკრბა ყოვლგნით სტუმარი,
ჟამია დარბაზობისა.
საფარსამული მასპინძლობს,
ნაცადი მრავალგზობისა.
ამირანს თვითონ შემოჰყავს
საუნჯე მისი გრძნობისა—
ელვა ცეცხლისა მთესველი
და ნაპერწყალი გზობისა,
ლაქვარდოვანი სათავე
სიყვარულისა შობისა.

*

ვარსკვლავ-მკედისა ტახტზედა
დასვა მნათობი ზეცისა.
მისი მშვენიების მხილველთა
თვალნი გაუხდის ბეცისა.
ირგვლევ მოაფენს სიაჟეს
სხივისა ას-ნაკეცისა,
სინაზე მისი ხედვისა
გულსა გააღლობს მხეცისა,
წამს საუკუნედ ასრულებს
ჟამისა შენაკვეცისა;
ცოლ-ქმარის ერთად მკვრეტელთა
ამირანიცა ეცისა.

*

იწყეს ქორწილის ზეიში,
 იყო სიმრავლე ერისა.
 ყამარსა ტახტი დაუდგეს
 იაგუნდისა ფერისა.
 მეორე ტახტი — მშვენებას,
 კაბუკის შესაფერისა:
 მარგალიტითა კაზმული,
 კიდურით ოქროს ღერისა;
 ბრწყინავენ სელნი სტუმართა, —
 ყბათაცა, ვითა ბერისა, —
 კარავი იდგა ეთერის,
 ზეციდან მონაბერისა,
 ყამარსა აჩნდა სახეზე
 ნახატი ცის იერისა,
 ამირანს — სხივის ვვირგვინი,
 ნიშანი ბედნიერისა —
 ორივე იყო ნაერთი
 ზეციერ-ქვეყნიერისა.

*

სუფრა გაშალეს, აწვიეს
 სტუმართ საჭმელად პურისა,
 სავსეა ტაბლა ჭიქითა,
 ვინა სთქვა — სადაურისა:
 იაგუნდის და ლალისა,
 იამან-ბაღდადურისა.
 ჰაერს ათრობდა ნაშხეფი
 ღვინისა საამურისა.
 ცალკერძად იყო ჯამები
 თეთრისა და წითურისა,

ქიშპობა იყო სასმისში
ძირისა და კიდურისა.
გიჟობდა გამონაყოლი
ქვევრისა ჩაკირულისა,
ბალხეთის გამონაჟონის
და ცრემლის ალგეთურისა.

*

ყამარსა და ამირანსა
ზეცის სხივი ადგათ თავსა,
ჭვრეტა მათი სილადისა
კაცს გახდიდა უნახავსა,
მტერი იყო თუ მოყვარე,
ვერ იტყობდა მათსა ავსა.
ოსტატობით მეშაირე
გულის ძარღვებს სიმაღ რთავსა...
აჯაბთ ისე ხელოვნობდნენ,
რომ არავის უნახავსა,
მხიარულად ნადიმობდნენ,
სხვა ნადიმი მას არ ჰგავსა.

*

მცირეთა და დიდებულთა,
ყველას გასცეს საბოძვარი,
სტუმართ ჭარბად მოართვიან
სამოსელი მრავალგვარი,
კლიტე მოხსნეს საჭურჭლეთა,
გააუქმეს მათი კარი,
მამა-პაპის დანადგები
დღეს არაა სანუკვარი.
ერთმანეთის მოკითხვაში
გული იწვის, ვითა კვარი.

22. აგბავი უბარუკი ნადრობისა

შვიდი დღე-ღამე გაგრძელდა
ყიყინი ნადრობისა,
მერვესა დღესა დაასკვნეს
სერი ნადრობისა.
ველი შეიქმნა საჩენლად
სიმტკიცის და გმირობისა—
ყრმანი სტყორცნიდნენ ისარსა,
ვით დღეთა ნაპრობისა.

*

იმათ ზეიმს და სიამეს
დღეს წარებოცა საზღვარი:
ხევშიგან ჩამოდიოდა
სისხლი, ნადირთა ნაღვარი,
ბაზიერთ, მეავაზეთა
დღე არ ახსოვდათ ამგვარი,
ბუნ დახოცილთა ნადირთა
აღარ ყოფნიდა წამგვარი.
შუაგულ ველზე—გორაკზე,
სხივებში იჯდა ყამარი,
სხივების მფრქვეველ მაჯაზე
მას უჯდა ქორი მწყაზარი.
ანაზდად ირგვლივ დაბნელდა,
გრგვინვა მოისმა საზარი,
ჭგაკდა თუ ზეცას თალამდე
მოედო ქვეყნის ხანძარი,
მალლითგან დამწვარ მნათობთა
ქვეყნად ცვილდა ნაცარი.

ბრძენი სულელსა ედარა —
ვერ მიმხვდარიყო რაც არი.
ამირანს შემოძარცვოდა
მისი ამაღა და ჯარი.
იქითხეს, არვინ იცოდა
თვით ამირანი სად არი.

*

გათენდა, თითქოს ქვეყანას
დააჩნდა ფერისცვალობა,
მხედართა მადლი მიიღეს:
კვლავ ნახეს ზეცის წყალობა.
ყამარის კვალი არ სჩანდა —
დასრულდა ღმერთის ქალობა,
სხივს, დაბრუნებულს ზეცაში,
შეხვდა მნათობთა გალობა,
ეულად დარჩა ამირან,
ზეცაჲ არგუნა ცალობა.

23. ამბავი ღმერთთა მსჯავრისა

ვერ აიქცევენ ღმერთებიც
მსჯავრს შავ-ბედისა მუხთლისა.
ზეციერთ ესმათ ამბავი
ბედშავი ღრუბელთ უფლისა:
დამარცხება და მოტეხა
ცაშიგან სავალ მუხთლისა.
შეშფოთდა მთელი სამყარო
შიღმა ზეციერ ზღურბლისა,
მწარედ გაისკვნა ნაოჭი
ღმერთთმთავარ — დარის შუბლისა:

ვერ ითმენს ცოდვას ჩაჴენილს
არსთაგან მის საუფლისა.
წარგზავნა ქარის ფრთებითა
გზირი შავისა ღრუბლისა:
დღე აღეკვეთოს ამირანს
კაცისა თავისუფლისა.

ზეცაში ვინ მოითმენდა
კაცისა აჯანყებასა,
ვინ იაზრებდა, რომ კაცი
ღმერთს მოუტანდა ვნებასა?
ვის შეუძლია ეურჩოს—
სხივოსან დარის ნებასა,
ან ქვეყნის სახით გაშლილსა
მის მართვის ხელოვნებასა?
ამაოდ იყო დაუთმო
ნდომას და გემოვნებასა,
ოდეს გულგრილად შეხედა
დალისა შეცოდებასა,—
რა ექნა—სქესა თან ახლდა
მთელ ქვეყნის განრიგებასა,
ღმერთებიც ველარ გადუროჩა
იმის ნაყოფის რგებასა,
კაცი ამირან უქადის
ქვეყანას აოხრებასა:
დარი დაასკვნის სამსჯავროდ
ზეციერთ შემოკრებასა.

კავკასიონის ქედზედა
გაშლილა თეთრი კარავი,
მწვერვალი მისი ბოძია,
ცის თაღი—მისი მფარავი.

გარშემო უვლის ეთერი,
ციურ სიამით მცვარავი.
წესსა ამყარებს მორიგე,
ჟამისგან წუთის მპარავი.
ტაროსმა გასცა ბრძანება,
მთიების გულის მზარავი,
საყვირმა ცაში გასტყორცნა
ხმაური, კლდეთა მბზარავი.

*

შემოვრბა ღმერთთა კრებული,
ქვეყნის უფალი—დარია.
იმისი ბრძნული ბრძანება
სამართლის საწინდარია.
მარცხნივ ელვარე შუბითა
უზის უფალი არია.
კვირიას განსასვენებლად
დარის მარჯვენა მხარია.
ვობი, მალლითგან მოსული,
ჯუმა ღმერთისა დარია,
ოჩიმ უგულოდ დასტოვა
ნადირთა საბუდარია.
კინკებისა და გზირების
მოსულა მთელი ჯარია,
იმათი სამყოფელია
ქვედა ღრუბლისა ზღვარია.
ელია მოდგა კოკლობით,
ძლივს შემოაღო კარია,
ღრუბლების ნოხზე მოთავსლა.
ბედისგან განამწარია.
დარი ავდარად ქცეული
მრისხანედ მოუბარია:

— „ამირან დარჯალანის ძე
აღუდგა ღმერთთა სამყაროს,
თავხედად ფიქრობს ზეცაში
ქვეყნისა წესი აძყაროს:
გმირთა ყოველგნით მძლეველმა
ღმერთებიც რომ ასაძყაროს,
გასთელოს ძველი წესები,
ზეცას პატივი აძყაროს,
მას გამოსტაცოს სხივები,
თავზედ გვირგვინად ატაროს.
კაცთა მოდგმისა მოძალემ
თავი ღმერთებსა ადაროს,
არ მორჩილებდეს არც ბედსა,
არც მორიგეს და არც ტაროსს.“

*

მას შერჩა ზეცის წინაშე
ცოდვები არ ერთხელია,
იმისი მტრობა ჩვენდამი
არ ახალია, ძველია,
თქვენც იცით თუ რა დღეშია
ღრუბელთ უფალი ელია,
მე ვბრძანებ, რომ ამირანი
სიკვდილით დასასჯელია!“

*

— „მართალსა ბრძანებ, შთავარო,—
მოუბნობს ღმერთი კვირია—
ამ კაცის თავგასულობა,
მართლაც რომ გასაკვირია.
იმისი ყოფნა ცოცხლებში
ღმერთთათვის დიდი ჭირია.“

დარის ნათქვამზე ღმერთებმა
დაასკვნეს ერთი პირია.
ჯუმა ჩაება ბჭობაში,
თუმც იყო სიტყვა-ძვირია:

*

— „ყოველ ჟამს მქონდა პატივი
დარისა, ღმერთთა მამისა,
დღეს ვეურჩები პირველად
უფალსა დასაბამისა,
არ გვარგებო თქვენი ნათქვამი —
არ ვარ თანახმა ამისა:
ამირანისა სიკვდილი
არის სასჯელი წამისა.
ველარ მიხვდება სიმწვავე
ნემოს უსიცოცხლო გვამისა.
სასჯელი მაშინ სასჯულობს,
თუ არს გრძელისა ჟამისა,
სასჯელსა მივსცეთ, უცნობსა
კაცისა მონადგამისა —
დღე-ღამ იცოდეს სიმწარე
ჭირისა და ვარამისა.“

*

ღმერთთა წინაშე მეტყველობს
გლია დაკოქლებული:
— „მთელი ქვეყანა ამირანს
ძალით ჰყავს დამონებულნი.
ძნელად თუ ვინმე შთენილა,
იმისგან არა-ვნებულნი.
გამოქვაბულში დავაგდოთ
ჯაჭვითა მიმაგრებულნი —

ზეცაც იქნება უენები,
და ხალხიც გახარებული.
ელიას აზრსა სიამით
შეხვდა ზეციერთ კრებული;
მხოლოდ დალი და ყამარი
უსმენდნენ გაფითრებული.

24. აგბაჰი ამიკანის მიჯაჭვისა

მთებში ნაზარდსა არწივსა
ნეტა რა უნდა ბარადა!
ამირანს, ცალად დარჩენილს,
ჭირი მოადგა კარადა:
ბედის სავალი ბილიკი
სჩანს უბედობის შარადა.
გული — მყინვარის ნაკვეთი, —
ჩამოდნა ცრემლის ღვარადა.

კავკასიონის წალკოტებს
გროვა მოადგა ხალხისა,
ველი და ბორცვი ვერ უძლებს
მოსვლას ახალი ტალღისა,
ქვეყანა შეშფოთებულა —
პირმშო მნათობის კალთისა.
გზასა აჩვენებს მავალთა
ფერი მტვერისა თალხისა,
საკვირველებას შეუკრავს
პირი დედის და ბაღლისა.

მოსჩანდა თეთრი გუმბათი
კარავის, მთაზე ძღვომისა,
სად ხალხი სხივებს ხედავდა
ღმერთ-დარის, თავში მჯდომისა.
მოისმა ამირანზედა
ხმა ზეციერთა წყრომისა,
გასამართლება უნდობი
ქვეყნიერების ლომისა.
შეშინდა ხალხი, ნაშობი
გაჭირვების და შრომისა.
ახსოვდა ამირანისგან
მადლი დევებთან ომისა,
რომ დაარჩინა, არ გახდნენ
მსხვერპლი იმათი ნდომისა.
ხმა ისმის ხალხთა ლოცვისა,
ღმერთებთან მისაწვდომისა:
— „ბატონებო, უხიოდეთ
კაცის ნაშიერსა.
ბატონებო, მოუსმინეთ
ლოცვა ცაში ერსა.
ამირანის უყოლობა
გაგზედის მთლად მშიერსა.
უხიოდეთ, ბატონებო,
კაცის ნაშიერსა!“

ღარი ვანრისხდა, რომ ხალხი
ეზრჩა ნებას ღვთისასა,
მეხით და გრგვინვით აცნობებს
ხალხსა ზეციერთ რესხვასა.

ელვით ნატყორცნი ისარი
ნაპრალსა მოხვდა კლდისასა:
განათდა გამოქვაბული,
ხახასა ჰგავდა მთისასა.
კაცი დგა ჯაჭვით მიბმული,
ჰგავდა აჩრდილსა ქვისასა.

*

ხალხო, სად იყავ, ბეჩავო,
როცა შავი ღღე დგებოდა,
ცა ქექდა, მიწა გმინავდა,
ჯოჯოხეთს ედარებოდა,
ამირანისა სასჯელად
ჯაჭვი რომ იქედებოდა,
რკინა გრდემლზედა ხვიოდა,
სამკედლო ეჭანებოდა,
მკედლები-მემკედურები
ერთმანეთს ეფარებოდა?!

*

ნეტავი ვინ-ღა იფიქროს
კაცთა მოდგმისა ბედზედა?
დაღამდა. ნისლი დაეშვა
კავკასიონის ქედზედა.
ზეცამ დასწყევლა ქაბუკი,
ჯაჭვით მიაბა კლდეზედა,
გერგეთის მთა და გორაკი
სახლად დაუდგა სერზედა.

ს ა რ ჩ ე ლ ი

	III
შესავალი—მ. ნუტუბიძე	1
1. ამბავი სულკალმახისა და დაღესტანის შეხვედრისა და სიყვარულისა	1
2. ამბავი სულკალმახის მეუღლისა და ბედი ოქროს ნაწნავისა	8
3. ამბავი უბედური სიყვარულისა	12
4. ამბავი ამირანის დაბადებისა და მისი დედ-მამის გადაკარგვისა	17
5. ამბავი ამირანისა და მისთა ძმათა შეიარაღებისა	22
6. ამბავი სამთა ძმათა ალგეთში წასვლისა	26
7. ამბავი ნადირობისა და ცამცუმის კოშკის პოვნისა	30
8. ამბავი ბაყბაყდევისა	36
9. ამბავი ამირანისა და ბაყბაყდევისა	41
10. ამბავი ამირანის წასვლისა ყამარის ძებნად	45
11. ამბავი სამი ვეშაპის შეხვედრისა	49
12. ამბავი სამ ვეშაპთან შებმისა	53
13. ამბავი ამირანის გადარჩენისა და იგრი ბატონთან წასვლისა	56
14. ამბავი ამირანის წასვლისა ყამარის ძებნად და ახალი თავგადასავალი	61
15. ამბავი დევის ქალისა	64
16. ამბავი დევებზე გამარჯვებისა	69
17. ამბავი ნადიმობისა	72
18. ამბავი ამბრი ჭაბუკისა	75
19. ამბავი ამირანის გამგზავრებისა ამბრის შესაყრელად	85
20. ამბავი ამირანის ყამართან წასვლისა	94
21. ამბავი ამირანის ქორწილისა	128
22. ამბავი უბედური ნადირობისა	135
23. ამბავი ღმერთთა მსაჯურისა	136
24. ამბავი ამირანის მიჯაჭვისა	141

А М И Р А Н И

Мифологическая поэма
восстановленная и реставрированная

Ш. НУЦУБИДЗЕ

(На грузинском языке)
Изд. „Сабчота Мцeralი“

19 Тбилиси 45

რედაქტორი: ა. აბაშელი

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 28/II-45 წ. სასტამბო ფორმათა
რაოდენობა 11, საავტორო ფორმათა რაოდენობა 10,
ტირაჟი 5100 შეკვეთის № 1066 უფ 00249

ბათუმის რედაქციის მიერ გამოცემული „კომუნისტი“
თბილისი, ლენინის ქ. № 28

